Preotul Dr. MIHAIL BÜLACU
PROFESOR ACADEMIA-TEOLOGICĂ
DIN ORADEA.

Omilia exegetică-biblică

„ἀν διὰ παντὸς αὐταῖς ταῖς Γραφαῖς ἐνδιατρίβωμεν, καὶ δογμάτων ὀρθότητα, καὶ βίον εἰσόμεθα ἠκριβωμένον."

Sf. Ioan Chrisostom.
Omilia LIII. la Evanghelia după Ioan.

PARTEA I.

EDITURA AUTORULUI

TIPOGRAFIA ŞI LIBRĂRIA ROMÂNEASCĂ S. A. ORADEA

Cuvânt înainte.

Acest mic studiu asupra unui subiect de o importanţă şi de o actualitate deosebit de mare în biserica noastră, iese la lumină pe calea tiparului, mai mult datorită unei dorinţi din partea fraţilor Preoţi, animaţi de ideea de a tălmăci Sfânta Scriptură poporului şi deci de a avea orientări mai apropiate în această direcţie. El vine deci ca o introducere de orientare în acest domeniu şi este departe de gândul, de a aduce noui reguli şi noui definiţii pentru o omiletică absolută în această direcţie. Materialul acestui studiu este extras şi prescurtat din cursurile omiletice, propuse timp de aproape trei ani la catedra de Teologie practică dela Academia-teologică din Oradea.

Până acum s'au scris în adevăr multe tratate de Omiletică, dar majoritatea urmărind desvoltarea ansamblului chestiunilor omiletice, n'au putut avea locul necesar pentru a stărui mai mult asupra Omiliei, care este sâmburele predicii ortodoxe şi deci şi al Omileticii. In cele mai multe tratate omiletice, Omilia a intrat numai în partea formală a Omileticii, la definiţii, fără să i-se poată da locul ei de cinste bine meritat. Căci de fapt, Omilia este cu adevărat predica biblică de bază în biserica ortodoxă, al cărei studiu ne orientează asupra întregii probleme omiletice.

Studiul nostru stărueşte numai asupra Omiliei şi proectează lumină asupra diferitelor ei laturi : laturea istorică, laturea fondului biblic, laturea exegezei-omiletice şi a rolului Omiliei pentru edificarea sufletelor creştine. Toate aceste laturi ale Omiliei studiate pe capitole, formează un întreg sintetic al primei părţi al studiului Omiliei, care este partea de fond. In continuare va eşi şi partea a doua a acestui studiu, care se va ocupa cu partea formală a Omiliei. Titlul acestui studiu „Omilia exegetică-biblică" apare pleonastic, însă după cum vom vedea din cuprinsul studiului, cuvântul de „Omilie" a mai avut şi alte întrebuinţări în primele veacuri creştine.

Restrângându-se deci extinderea de suprafaţă a subiectului şi angajându-se mai mult aprofundarea unui sector restrâns al Omileticii, desvoltarea subiectului devine în mod firesc mai minu-

ţioasă, fără nici-o intenţie de a se face ştiinţă pentru ştiinţă. Interesul ideii fundamentale pentru Omilie şi pentru actualitatea ei în vremea noastră, va face să se micşoreze greutatea fratelui cititor în urmărirea acestui studiu şi în ceeace priveşte părţile mai minuţioase.

Doresc deci ca rândurile acestui studiu să găsească în inimile fraţilor prin har şi dragoste ai aceluiaş amvon ortodox, acel ecou care să le întărească mai mult elanul de a face cunoscut şi tălmăci Sfânta Scriptură poporului pe calea predicii, pentru a fi urmaşii vrednici ai strălucitilor predicatori din trecutul Ortodoxiei noastre.

Autorul.

30 Ianuarie 1929.
Ziua Sfinţilor Vasile, Grigorie şi Ioan.

Introducere.

1. Cu deosebită bucurie se poate afirma că preoţimea noastră a reluat cu toată dragostea şi râvna înalta misiune de a face cunoscut şi a tălmăci Sfânta Scriptură poporului, pe calea predicii. De sigur ar fi nedrept să se spună că până acum preotul nostru ortodox a tăinuit Sfânta Scriptură de popor, necitind-o şi netălmăcind-o. Chiar dacă s'ar fi mărginit preotul numai la ceeace-l obliga însuşi ritualul cultului divin, în care se rostesc Evangheliile, Epistolele apostolice, Psalmii, Paremiile, pe lângă care s'a adăogat în mod regulat tradiţionala Cazanie cu recitirea pericopei evangelice şi cu tălmăcirea ei pe înţelesul poporului, şi tot nu s'ar putea spune că până acum s'a ţinut Sfânta Scriptură ferecată şi tăinută de popor.

Astăzi însă, un avânt cu mult mai mare ca în deceniile trecute, se observă în ceeace priveşte predica biblică şi este şi pe deplin justificat. Pregătirea teologică superioară a Preotului de astăzi faţă de Preotul de acum cinci decenii, îi dă putinţa de a da glas amvonului prin propria predică, înlocuind simpla cetire de odinioară a Cazaniei, care se făcea de dascălul stranei. De asemenea înmulţirea sectanţilor după războiu, impunea pe deoparte zăgăzuirea ofensivei lor din afară, iar pe de altă parte întărirea sufletelor ortodoxe, cu aceeaşi armă puternică a Sfintei Scripturi. Acelaş Cuvânt al lui Dumnezeu, cu care duşmanii credinţei noastre vor să submineze temelia bisericii ortodoxe ca şi odinioară ereticii primelor veacuri creştine, — acelaş Cuvânt al lui Dumnezeu, ne impune a-l face cunoscut şi a-l tălmăci în chip sănătos tuturor credincioşilor noştri pe înţelesul lor, pe calea predicii. Acest lucru l-au făcut odinioară marii ierarhi ai Ortodoxiei, pentru a putea conduce mai departe sufletele creştine în corabia Ortodoxiei. Glasul amvonului ortodox se vede chemat nu numai de a-şi relua vigoarea de altă dată, ci de a se extinde în mijlocul comunităţilor creştine, ca şi în veacul apostolic şi în veacurile marilor părinţi şi învăţători bisericeşti.

Deci serioase motive externe şi interne care gravitează în jurul vieţii bisericii noastre, au contribuit la mărirea şi întărirea

acestui avânt al preoţimii noastre, de a tălmăci Sfânta Scriptură poporului pe calea predicii. Nu fără explicaţie aflăm deci înmulţirea numărului tomurilor de predici biblice şi locul de cinste pe care îl dau revistele noastre bisericeşti actuale, predicii biblice şi tălmăcirii Sfintei Scripturi pentru combaterea sectelor şi justificărea doctrinei noastre şi a tuturor practicelor de viaţă bisericească.

„Evanghelizarea-ortodoxă", „Şcoala Duminicală pentru adulţi", „Sedinţele biblice misionare," „Oastea Domnului", sunt diferitele lucrări practice impuse de aceiaşi problemă actuală a răspândirii şi a tălmăcirii Sfintei Scripturi credincioşilor noştri. Preocupări destul de serioase în ceeace priveşte popularizarea Sfintei Scripturi formează activitatea de bază în multe din parohiile noastre, însă o stare nebuloasă planează în multe locuri, aşteptându-se clarificarea directivelor în această acţiune pastorală, după experienţele actuale. Prea puţin se vorbeşte de experienţa trecutului în predicarea Sfintei Scripturi, ca şi cum totul s'ar începe în Ortodoxie pe acest teren, cu activitatea pastorală a actualei generaţii a clerului nostru. Trecutul Ortodoxismului oferă bogate resurse de orientare din partea unei activităţi pline de izbândă pe acest teren şi aceasta tocmai din timpurile grele ale bisericii creştine, când predicatorul avea de luptat atât cu duşmanii din afară prigonitori ai bisericii cât şi cu mulţimea ereticilor de care ne vorbeşte istoria bisericii noastre.

2. Astăzi în adevăr, la mulţi predicatori se observă nedumeriri în ceeace priveşte concepţia Ortodoxismului asupra răspândirii şi tălmăcirii Sfintei Scripturi pe calea predicii în popor. Deasemenea după cum am spus, unii predicatori sunt conduşi de ideea, că evanghelizarea ortodoxă se începe cu ei în deceniul nostru de activitate pastorală, de unde vin multe consecinţe triste. Unii predicatori confundă evanghelizarea ortodoxă cu catehizarea ortodoxă, substituind rolul celei din urmă, celei dintâi. Alţi predicatori socotesc că nu este nevoie a se face legătură între teologia practică şi celelalte discipline teologice, socotind ca urmare că între explicarea Sfintei Scripturi şi doctrina bicericii noastre n'ar fi nici-o legătură, ori în alte cazuri o evită conştienţi, pentru a nu micşora aşa zicând, avântul şi viaţa predicii biblice.

Iată deci atâtea nedumeriri care trebuesc luminate, nu pentru a micşora avântul predicatorului, ci pentru a-l orienta şi călăuzi

către deplina izbândă a sa ca propovăduitor al Evangheliei. Căci de fapt, aflăm admirabile predici biblice în care se vede tot entusiasmul predicatorului de a tălmăci cuvântul lui Dumnezeu în predică şi tot spiritul de pătrunderea psihologiei religioase a poporului, dar se remarcă nu numai originalitatea predicatorului care nu trebue combătută, ci şi acea parte subiectivă şi unilaterală a predicatorului, care se desprinde pe încetul şi se izolează de spiritul predicii biblice ortodoxe, tinzând către învăţături eterodoxe.

Sunt predicatori care evită a mai pomeni numele Sfinţilor în predici, ori a diferitelor taine şi ierurgii, întrucât ar turbura firul evanghelizării. Sunt de asemenea şi predicatori care la panegirice, pareneze, necroloage şi în alte ocaziuni, nu fac uz de Sfânta Scriptură, ridicând zid de piatră despărţitor între predică şi Sfânta Scriptură. Ori cei dintâi din aceşti predicatori fac dovada că nu cunosc practica predicii biblice din trecutul Ortodoxismului nostru şi sunt ameninţaţi să cadă în apele „Evangheli-zării neo-protestante", iar cei din urmă se ţin de litera definiţiilor Omileticiei formale. Ne găsim deci la răspântia unor drumuri noi în predică, ce nu fac legătura tocmai cu calea sănătoasă a trecutului aproape bimilenar al Ortodoxismului nostru.

Noi nu vom vorbi deci nici de partea formală a prediciei biblice, nici de calapodul treptelor formale ale predicii moderne şi nici de proporţia metricală a elementelor predicii, ci de fondul predicii biblice ortodoxe, de tălmăcirea acestui fond biblic, de limita până la care poate ajunge aceasta tălmăcire, cum şi de partea pe care urmăreşte să o zidească în sufletele creştine. Şi aceasta nu se poate face, fără o privire retrospectivă a predicii biblice ortodoxe, care este destul de bogată şi în admiraţia tuturor celorlalte confesiuni creştine, făcând parte din literatura clasică a elocinţei creştine [1]).

3. Predica apostolică, predica părinţilor apostolici, predica marilor părinţi şi învăţători bisericeşti din perioada patristică, este Omilia. Omilia este predica în care se tălmacea Sfânta Scriptură poporului, nu numai în Dumineci şi la Sărbători domneşti, ci şi în diferitele împrejurări ocazionale, când o cerea

[1]) Kehrein und Nikel. Homiletik aus den Werken der Kirchenväter gezogen und mit Beispilen aus denselben erläutert. Regensburg, 1846.
H. Weiss. Die grossen Kappadozier Basilius, Gregor von Nazians und Gregor von Nyssa als Exegeten. Brausberg, 1872
I. Vissenbach De eloquentia Patrum. Vindel 1775.

viaţa comunităţii creştine, în tot locul şi în tot timpul când predicatorul trebuia să lumineze şi să încălzească sufletele creştinilor. Omilia era legată deci, nu numai de amvonul din faţa Sfântului altar, ci de orice moment însemnat din viaţa creştinilor, după cum vom vedea aşa zisa Omilie parenetică. In aceste Omilii se făcea tălmăcirea Sfintei Scripturi dela Geneză până la Apocalips, pentru ca poporul să cunoască Sfânta Scriptură întreagă, în lumina adevăratei doctrine a Bisericiei şi să o poată ceti şi singur fără primejdie.

Strălucitii ierarhi şi predicatori ai Ortodoxiei, ca Sfântul Ioan Chrisostom şi Vasile cel mare, după propriile lor mărturisiri în Omiliile rostite, se străduiau să pună în mâna poporului Sfânta Scriptură, asigurându-se de orice primejdie de interpretare greşită din partea credincioşilor, -- prin tălmăcirea ei din vreme pe calea Omiliei. Acesta era idealul patristic în ceeace priveşte Omilia, care vom vedea că a fost dată ca model şi predicatorilor veacurilor următoare de către soboarele ecumenice, în ceeace priveşte păstrarea curăţeniei doctrinei şi moralei creştine.

Ortodoxismul n'a ferecat deci Sfânta Scriptură, ci a ţinut-o deschisă şi a explicat-o creştinilor, tinzând ca fiecare creştin să o poată ceti la casa lui în mijlocul familiei fără primejdie. Ceva mai mult, Ortodoxismul a ţinut calea cea dreaptă şi în ceeace priveşte intrepretarea Sfintei Scripturi, nelimitând-o la cenzura unui singur ierarh ca biserica romano-catolică şi nelăsând-o nici în libertatea interpretării individuale fără limită, a lumii protestante. Deaceea în Ortodoxism Omilia a înflorit, ajungând la cea mai strălucită desvoltare în trecut, iar astăzi când împrejurările istorice sunt favorabile desvoltării bisericii noastre ortodoxe-române, Omilia îşi reia avântul de altădată, îmbinând după cum vom vedea în chip fericit spiritul libertăţii productive, cu asigurarea păstrării adevărurilor doctrinare ale bisericii ortodoxe.

Biserica noastră ortodoxă-română cu toată vitregia evenimentelor istorice prin care a trebuit să treacă, şi-a nutrit sufletele creştinilor şi în trecut tot cu Omilia. Dacă din cauza acestor împrejurări grele n'am putut avea în trecut mari exegeţi şi deci nici o exegeză omiletică a Sfintei Scripturi, am putut avea ierarhi de inimă şi cu drag pentru luminarea creştină a sufletului neamului nostru, care au tradus în limba românească Omiliile unui Macarie Egipteanul, Ioan Chrisostom, Vasilie cel Mare, Atanasie cel Mare, Grigorie de Nazians, Grigorie de Nisa, Teodoret al Cirului

şi Ciril al Alexandriei. Aceste Omilii pe care astăzi le aflăm rari, cu litere cirilice prin bibliotecile mânăstireşti în preajma tiparniţelor de altădată, ori prin muzeele eparhiale, iar în biblioteca Academiei-române din Capitală formând baza literaturii noastre române vechi, altădată umpleau stranele bisericii şi erau citite de dascălii Bisericii în auzul poporului. Cazaniile [1]) de asemenea sunt traduceri ale Omiliilor din Biserica sârbă, ori din Biserica rusă. Şi doar ştim că aceste Cazanii au fost întrebuinţate până în ultimul timp şi chiar şi astăzi pe la unele biserici. Diaconul Coresi este primul traducător al unei *„Evanghelii cu învăţătură“* din biserică ortodoxă-sârbă, transpunând-o în limbă românească la anul 1581. Cazania dela Govora (1642), Cazania lui Varlaam (1643), care se retipăreşte de atâtea ori sub denumirea de Chiriacodromioane, Cazania dela Mănăstirea Dealului (1644), sunt traduceri după Cazaniile din limba rusă, excepţionând Cazania lui Varlaam în care sunt şi explicări proprii ale lui Varlaam.

Omiliile patristice şi aceste Cazanii traduse din limba slavonă, au format deci Omilia în trecutul bisericii noastre ce s'a rostit în biserici. Dovadă că aceste Omilii erau mult gustate de sufletul poporului, este că se retipăreau de mai multe ori. Astfel avem *„Mărgăritarele lui Chrisostom“*, traduse şi tipărite prima dată sub Mitropolitul Teodosie al Ungro-Vlahiei, în anul 1691, a doua oară se retipăresc în anul 1746 sub Mitropolitul Neofit dela Krit şi a treia oară în anul 1872 sub Mitropolitul Nifon la Bucureşti, aşa zicând după cum este scris în prefaţa ultimei retipăriri, pentru *„ca să putem încă odată să facem ca amvoanele noastre să se împodobească de cuvintele Sfântului Ioan Chrisostom“*.

Predoslovia Cazaniei dela Govora caracterizează Omilia cu denumirile de *„buciumul glăsuitor al lui Dumnezeu“* şi de *„floarea prea înfrumuseţată şi dulce mirositoare adusă din raiul vederii cerului“*. Şi în adevăr Omilia a fost pentru sufletul creştin al neamului nostru şi bucium de trezire către cunoaşterea lui Dumnezeu şi floare dulce şi mângâietoare pentru sufletul lui turburat în nevoile vieţii sale.

Şi astăzi, aceeaşi Carte Sfântă purtătoare de Cuvântul lui Dumnezeu, aceleaşi suflete dornice de a cunoaşte adevărul,

---

[1]) Cazanie în limba slavonă înseamnă învăţătura Evangheliei. Cazania dela Govora chiar în titlul ei ne explică cuvântul „cazanie“, vorbind despre „Evanghelie învăţătoare sau cazanie...“

calea şi viaţa creştină, ne aşteaptă să fim predicatorii zeloşi care să facem legătura dintre ele, pentru a pune în adevărata lumină tezaurul doctrinei noastre străbune şi al moralei superioare creştine. Sufletele creştine ne aşteaptă purtători ai Cuvântului lui Dumnezeu şi tălmăcitori ai Lui, pentru înălţarea şi mângâierea lor, deopotrivă din amvonul bisericii ca şi din amvonul misiunii noastre pastorale, care nu este mărginită, nici ca loc, nici ca timp. Sufletul neamului nostru ne priveşte şi astăzi cu aceeaşi încredere ca pe o fântână plină de lumină creştină, la care să-şi astâmpere însetarea sufletească. Trecutul Ortodoxismului nostru în ceace priveşte practica răspândirii şi tălmăcirii Cuvântului lui Dumnezeu, ne vorbeşte de continuarea aceleiaşi misiuni înalte şi gata oricând de jertfa de sine. Să păşim deci cu drag să-l studiem, pentru a prinde noi lumini care să ne orienteze calea în viitorul apostolatului nostru. Acest studiu fără să ne micşoreze elanul actual de răspânditori şi tălmăcitori ai Cuvântului lui Dumnezeu, din contră ni-l întăreşte, spre a ne împlini complect misiunea ce ni s'a încredinţat.

I. Geneza Omiliei.

1. Iisus Christos este întemeietorul Omiliei. — 2. Sfinţii Apostoli continuă mai departe această Omilie. — 3. Denumirea Omiliei

1. Omilia îşi ia naştere din însăşi practica învăţăturii Mântuitorului nostru Iisus Christos. Iisus Christos, Logosul Tatălui,[1]) este acel ce a învăţat pe oameni după Cuvântul lui Dumnezeu şi a explicat Cuvântul lui Dumnezeu.

Iisus Christos a învăţat după Cuvântul lui Dumnezeu, după cum ni-l înfăţişează Sfinţii Săi Apostoli şi Evanghelişti, plinind legea Vechiului aşezământ cu legea Noului Aşezământ. Intrebat de tânărul bogat ce bine să facă ca să moştenească viaţa veşnică,[2]) Iisus îi repetă poruncile din Legea Veche: să nu ucidă, să nu fure, să nu facă nici o mărturie mincinoasă . . .[3]) să cinstească pe tatăl său şi pe mama sa şi să iubească pe aproapele său[4]). Când tânărul răspunde că a păzit toate aceste porunci

[1]) Ioil I. 1—14. Ioan I. 1—18.
[2]) Matei XIX. 16.
[3]) Exod XX. 13., Deuteronom V. 17.
[4]) Levitic. XIX. 18

asupra cărora a fost întrebat, Iisus complectează poruncile Legii Vechi cu poruncile Legii Noi, care impune pentru moştenirea împărăţiei cerurilor, desfacerea de bunurile pământeşti ale acestei lumi, şi părăsirea lor pentru a urma lui Christos. [1]) Deasemenea când un învăţător al Legii îl ispiteşte pe Iisus asupra celei mai mari porunci, Iisus îi repetă însemnătatea poruncii Legii Vechi, de a iubi pe Domnul Dumnezeu din tot sufletul şi cu tot cugetul,[2]) cărei porunci îi dă locul cel dintâi, iar asemenea acestei porunci Iisus adaogă iubirea aproapelui [3]). Concluzia finală a fost că în aceste două porunci se cuprinde toată Legea şi Prorocii, dând astfel sinteza celor două aşezăminte în ceeace priveşte Cuvântul lui Dumnezeu, asupra celei mai mari porunci. Iisus Christos face acestă legătură între Legea Veche şi Legea Nouă, ca acel care învaţă după Cuvântul lui Dumnezeu şi aceasta o face şi cu alte prilejuri după cum ne istorisesc Sfinţii Evanghelişti [4]). Misiunea lui Iisus era ca să plinească [5]) şi Cuvintele propoveduirii lui Iisus sunt Cuvântul lui Dumnezeu [6]) pe care îl vesteşte şi îl tălmăceşte. Deci în predica lui Iisus Christos avem modelul desăvârşit al fondului predicii, care trebuie să fie în primul rând Cuvântul lui Dumnezeu.

Dar după cum am spus, Iisus Christos pe lângă faptul că învaţă Cuvântul lui Dumnezeu, îl şi explică pentru ca să poată da roadele pentru care a fost descoperit. După cum ne spune Sfântul evanghelist Matei, Iisus străbătea Galileia propoveduind Evanghelia şi învăţând poporul în Sinagogi, încât se dusese vestea despre El în toată Siria şi veneau la El din Galileia, din Decapole, din Ierusalim, din Iudeia şi de dincolo de Iordan [7]). Tot în Sinagogi ne înfăţişează pe Iisus propoveduind Evanghelia şi Sfântul evanghelist Marcu [8]) şi Luca [9]). Nu o singură dată învăţătura lui Iisus punea în mirare pe Iudei, pentru puterea învăţăturii cu care El învăţa spre deosebire de cărturarii lor [10]). In Sinagoga din Nazaret i s'a dat să citească cartea proorocului Isaia, şi după cetire înfăşurând la loc sulul cărţii şi dându-l slujitorului, toţi ochii

---

[1]) Matei XIX, 21 ; Luca XII 33 ;
[2]) Deuterenom VI. 5 ; X. 12 ; XXX, 6.
[3]) Matei XX, 39 ; Marcu XII, 31 ; Luca X, 27.
[4]) Luca X. 26—28 ; XVIII. 20 ; XIX. 46 ; Marcu X, 19. XI, 17 ; XII 26—31 ;
[5]) Matei V 17 ; XXVI, 56 ; Luca IV. 31 ; Romani X, 4 ;
[6]) Ioan III, 34 ; VII, 16, XIV 24 ; XVII. 8, Evrei I, 1—2 ;
[7]) Matei IV, 23—25;
[8]) Marcu I, 39;
[9]) Luca IV, 44;
[10]) Marcu I, 22 ;

erau asupra Lui, încât umplându-se de mânie cei ce ascultau tălmăcirea textului cetit, voiau să-l piardă [1]). Viaţa întreagă a lui Iisus a fost o predică în care a tălmăcit Cuvântul lui Dumnezeu. Astfel Iisus Christos tălmăceşte cuvintele Legii Vechi despre ucidere [2]), despre preacurvie [3]), divorţ [4]) legea talionului [5]), în faţa cărora explică spiritul Creştinismului care condamnă şi mânia asupra fratelui [6]) şi păcatul cu gândul [7]), arată motivul suprem al despărţirii [8]) şi apreciază iubirea creştină pentru cel mai mare vrăjmaş [9]). Aceste tălmăciri ale Cuvântului lui Dumnezeu, asupra cărora Iisus Christos stăruieşte atât de mult, nu sunt decât Omiliile pe cari Sfinţii Apostoli la rândul lor le vor continua în predica evanghelică. In Sinagogi după cum am spus, Iisus Christos rosteşte cuvântări la părţi din Lege (*Paraşe)*, ori din Profeţi (*Haftare)* pe care le tălmăcea *(Targumim)*, ori le explica în cuvântări libere (*Midraşim)*, după cum ne arată în special Evanghelistul Luca [10]).

Iisus Christos ca purtător absolut al Cuvântului lui Dumnezeu, le spunea Saduceilor clar şi deschis: *„Vă rătăciţi neştiind Scripturile, nici puterea lui Dumnezeu."* [11]) Deasemenea şi ucenicilor săi Iisus le deschidea mintea pentru a înţelege Scripturile. [12]) Atâtea texte din Vechiul Testament sunt tălmăcite de Iisus Christos şi complectate cu învăţătura Legii celei Noi. [13]) Ceva mai mult Iisus Christos a creat parabola pentru ca prin istorisirea evenimentelor din viaţa zilnică, cunoscute de popor, să se poată lămuri adevăruri abstracte din domeniul evanghelic. Stăruinţa sa asupra explicării textelor Vechiului Testament se înţelege că erea cerută de auditorul care ştim că era adeptul integral al Legii celei Vechi. Dar şi tălmăcirea Cuvântului lui Dumnezeu pe care îl aducea Legea cea Nouă spre plinirea celei Vechi, ne arată cât de mult şi cât de metodic lucra Mântuitorul Christos pentru răspândirea lui. Cuvintele pe care le rostea El ereau Duh şi viaţă [14]) şi niciodată nu rămâneau la litera Legii.

---

[1]) Luca IV, 16—30 ;
[2]) Exod XX. 13 ; Deuteronom V, 17 ;
[3]) Exod, XX, 44 ;
[4]) Deuteronom XXIV, 11 ;
[5]) Exod XXI, 24 ;
[6]) Matei V, 21—26 ;
[7]) Matei V, 29 ;
[8]) Luca XVI, 18 ;
[9]) Matei V, 44 ; Luca XVI, 27—35 ;
[10]) Dr. Cornelius Krieg. Homiletik oder Wissenschaft von der Verkündigung des Gotteswortes. Freiburg im Breisgau 1915. Die Predigtanlage p. 24.
[11]) Matei XII. 29 ;
[12]) Luca XXIV. 45 ;
[13]) Matei V. 21—48 ; Marcu II, 25—26 ; X, 3—9 ; Luca IV, 16—21; Ioan XIII, 18 :
[14]) Ioan VI, 63 ;

Deacea Sfântul apostol Pavel în epistola către creştinii din Corint, [1]) îi sfătueşte să primească Cuvântul lui Dumnezeu, nu ca pe nişte table de piatră, ci în inimi, după cum şi Apostolii Domnului nu sunt slujitori ai slovei, ci ai duhului, căci slova omoară, iar duhul dă viaţă.

Deci Iisus Christos a propovăduit Cuvântul lui Dumnezeu, l-a tălmăcit pentru a putea fi înţeles de popor, iar pe Sfinţii Săi Apostoli i-a îndrumat în tălmăcirea lui, făgăduindu-le mai departe că le va trimite pe Duhul Sfânt pentru înţelegerea deplină a Cuvântului lui Dumnezeu. Astfel Omilia se naşte din exegeza omiletică propriu zisă, pe care Mântuitorul Christos o face în scopul de a instrui şi educa poporul, potrivit Cuvântului lui Dumnezeu înscris în Scripturile Vechiului şi mai târziu ale Noului Testament.

2. Exemplul Mântuitorului de a propovoădui şi explica Cuvântul lui Dumnezeu l-au urmat şi Sfinţii Apostoli după înălţarea Sa la Ceriuri, atât prin predica orală, cât şi prin epistolele scrise către diferitele comunităţi creştine. Probst, [2]) care face un detailat studiu al predicii în primele veacuri creştine, accentuiază faptul că Omilia nu se sprijineşte pe imitarea serviciului judaic din Sinagogi, ci pe însuşi exemplul Mântuitorului şi pe urmarea Sa de către Sfinţii Apostoli. Astfel Pavel şi Barnaba în cea dintâi călătorie[3]), plecând din Perga au ajuns la Antiohia în Pisidia, unde au intrat într'o Sinagogă şi după cetirea Legii şi a Prorocilor, Pavel sculându-se le-a vorbit, tălmăcindu-le Scriptura Vechiului Aşezământ în legătură cu venirea lui Mesia, cel prezis de Profeţi. Cuvântul tălmăcitor al lui Pavel a fost atât de plăcut celor ce ascultau în Sinagogă, încât a fost rugat de cei ce ascultau să mai vină să le mai vorbească şi altă dată. Deasemenea în Iconia apostolul Pavel a intrat cu Barnaba în Sinagogă şi a vorbit cu atâta putere că mulţi dintre Judei şi Elini au crezut. [4]) La Troia îl aflăm pe Pavel deasemenea vorbind (ὁμιλήσας) după frângerea pâinei, prelungind cuvântul până după miezul nopţii. [5])

Tradiţia explicării textului biblic la cultul creştin, este remarcată în special de Sfântul Iustin martirul şi filosoful în prima sa

[1]) II. Corinteni III, 6 ;
[2]) Dr. F. Probst. Lehre und Gebet. Tubingen. 1871. p. 200.
[3]) F. Apost. XIII, 1—42 ;
[4]) F. Apost. XIV. 1.
[5]) F. Apost. XX, 7—8.

apologie [1]). In zilele de Dumineci remarcă Sfântul Iustin, se citeşte în timpul serviciului divin din memoriile Apostolilor (τὰ ἀπομνημονέυματα τὰ τῶν αποστόλων) şi scrierile Profeţilor (τὰ συγγράμματα τῶν προφητῶν) şi se explică după cetire printr'o cuvântare (διὰ τοῦ λόγου) pentru înfăţişarea (νουθεσίαν) şi invitarea (πρόκλησιν) creştinilor către urmarea învăţăturilor evanghelice. Deşi Origen a fost supranumit „Părinte al Omiliei", totuşi după propriile sale mărturisiri, nu el este cel dintâi care introduce Omilia, ci o moşteneşte dela Sfinţii Apostoli, apreciind în special pe Sfântul Apostol Pavel [2]).

Prin urmare prin Sfinţii Apostoli se continuă mai departe practica propovăduirii şi explicării Cuvântului lui Dumnezeu din Sfânta Scriptură, aşa cum au cunoscut această practică la însuşi dumnezeescul lor Învăţător, Iisus Christos.

3. Denumirea acestei interpretări a Sfintei Scripturi pentru instruirea şi educarea poporului, cu numele de Omilie, vine dela cuvântul grec „ὁμιλία", care s'a întrebuinţat atât în limbagiul Noului Testament, cât şi al elocinţei creştine de mai târziu. Cuvântul „ὁμιλία" chiar în limba greacă a fost întrebuinţat la început pentru a exprima înţelesul a două noţiuni deosebite şi anume de „reuniune", „adunare", „societate", şi în acelaş timp de „convorbire", „întreţinere". La baza cuvântului „ὁμιλία" stau cuvintele greceşti iniţiale de „ὁμοῦ"[3]) şi „ἴλη" (mulţime) şi deci contopirea lor ne dă noţiunea de mulţime de oameni adunată. Cum cuvântul are două semnificaţii de bază, — mulţime adunată şi convorbire, noua semnificaţie eclesiastică a făcut sinteza celor două dintâi, ajungând la încadrarea noţiunii de cuvântare eclesiastică adresată mulţimii.

In Noul Testament, Cuvântul ὁμιλεῖν îl găsim mai întâi exprimând noţiunea cuvântului grec διαλέγεσθαι adică de convorvorbire, dialogare [4]) şi mai departe de vorbire către mulţime [5]). Deci ὁμιλία în sensul Noului Testament, este acţiunea convorbirii predicatorului cu mulţimea creştinilor pe calea tălmăcirii Cuvân-

---

[1]) Iustin Martirul. Apologia I. Cap. LXVII Migne. Pair. gr. tom. IV.

[2]) Eugène de Faye· Origène, sa vie, son ouevre, sa pensée. I. Paris 1923. Les Homélies. p. 107.

[3]) adverb: împreună, în acelaş timp, în acelaş loc, deopotrivă.

[4]) Luca XXIV. 14—15.

[5]) I. Corinteni. XV., 33.

tului lui Dumnezeu [1]). Omilia în sensul în care a fost acceptată de biserica creştină se continuă până în zilele noastre, aşa precum am văzut în Noul Testament la Faptele Apostolilor [2]), când Pavel predica în Troia. Aci vedem Omilia legată de serviciul liturgic, când apostolul Pavel săvârşeşte frângerea pâinei (κλάσας τὸν ἄρτον) şi vorbeşte (ὁμιλήσας) creştinilor până la ziuă. Această vorbire a lui Pavel, legată de cultul creştin al frângerii pâinii, nu putea fi decât tălmăcirea Cuvântului lui Dumnezeu, care forma după cum vom vedea baza predicii apostolice.

Semnificaţia actuală a Omiliei a rămas aceiaşi, de interpretare practică instructivă şi educativă a Sfintei Scripturi rostită înaintea comunităţii creştine. Aceasta este semnificaţia pe care a adoptat-o şi Origen pentru Omilie. Astfel întrucât Origen a lucrat foarte mult pe terenul omiletic, a fost supranumit de părinte al Omiliei, însă de fapt Origen este în legătură nu cu întemeierea Omiliei pe care el o moştenea, ci cu precizarea denumirii ei pentru restul veacurilor elocinţei creştine. Fericitul Augustin întrebuinţează cuvântul de ὁμιλία în acelaş sens de tratat popular adresat comunităţii creştine [3]), după cum Ignatie [4]) întrebuinţa cuvântul de ὁμιλεῖν în sensul predicii. Astfel Omilia ia viaţă mai întâi ca practică pentru a o afla amintită sub forma aceasta în Sfânta Scriptură, iar mai târziu s'o vedem definită pentru totdeauna de Origen.

Precizarea noţiunii Omiliei după Sfânta Scriptură.

După cum am văzut, Omilia face cunoscut şi tălmăceşte Cuvântul lui Dumnezeu sufletelor creştine, pentru a le înnălţa către deplina înţelegere a adevărurilor evanghelice şi a le pătrunde până la transformare de duhul moralei creştine. Sfânta Scriptură este depozitara Cuvântului lui Dumnezeu, pe care cel dintâi care l-a răspândit şi l-a tălmăcit cu toată puterea sa divină, este însuşi Iisus Christos, Fiul lui Dumnezeu, urmat în această misiune de Sfinţii săi Apostoli şi mai departe de urmaşii lor canonici.

---

[1]) Clement Alexandrinul întrebuinţa cuvântul de ὁμιλία şi ὁμιλεῖν cu semnificaţia de rugăciune şi de acţiunea de a se ruga, cum era întrebuinţat de Plato şi Platonicieni, adică tot în sensul de convorbire însă nu pe calea cuvântului, ci pe calea rugăciunii. A c h e l i s, Praktische Theologie. Tübingen, 1919. Homiletik, p. 131.

[2]) Fapt. Apost. XX, 11.

[3]) A u g u s t i n. Epist 224.

[4]) I g n a ţ i e. Ad. Policarp. V., 1.

Cuvântul lui Dumnezeu trebue cetit şi explicat în public [1]), trebue să fie cu adevărat temeiul de învăţătură [2]). Dar după cuvintele Sfântului apostol Pavel, trebue predat curat, nu alterat cum fac cei mai mulţi [3]) şi trebue predat tuturor [4]). Omilia tocmai această menire o are de a face să se împlinească scopul pe care-l are în sine Cuvântul lui Dumnezeu faţă de sufletul omenesc.

Cuvântul lui Dumnezeu are de scop a produce în sufletele oamenilor credinţă [5]), a produce nădejde [6]), a călăuzi sufletele către faptele cele bune [7]), a renaşte sufletele [8]) şi a le întări în adevărul şi viaţa creştină [9]). Prin urmare însuşi Cuvântul lui Dumnezeu precizează terenul şi cadrul de lucru al Omiliei. Prin Omilie şi-au împlinit Sfinţii Apostoli misiunea de a propovedui şi tălmăci Cuvântul lui Dumnezeu în toată lumea [10]) şi tot prin Omilie au continuat această misiune marii ierarhi ai Ortodoxiei.

Omilia este legată nu numai de cultul divin dela altar, ci urmează mai departe comunitatea creştină în toată împrejurările vieţii creştine în care se află. Calea Omiliei merge dela cultul divin, în care explică pericopa evanghelică a zilei, până la Omilia parenetică, în care se tălmăceşte toată Sfânta Scriptură în legătură cu împrejurările locale ale vieţii creştine. In istoria desvoltării Omiliei, vom vedea treptat acest pas pe care-l face Omilia, dela Omilia apostolică până la Omilia chrisostomică, cea din urmă fiind în spiritul celei dintâi. Fie că explică o pericopă biblică, fie că explică numai câteva texte biblice din cadrul unei pericope biblice, fie că explică un singur text, vorbirea bisericească poartă numele de Omilie, indiferent locul şi timpul unde se rosteşte.

Elementele fundamentale ale Omiliei după cele ce ne spune Sfânta Scriptură, sunt în primul rând fondul ei biblic de a propovădui Cuvântul lui Dumnezeu şi în al doilea rând acţiunea ei practică de a tălmăci în chip popular Cuvântul lui Dumnezeu comunităţii creştine în vederea realizării aceluiaş scop pe care-l are Cuvântul lui Dumnezeu faţă de sufletul omenesc. Omilia este

---

[1]) Luca IV, 16—17; Fapt. Apost. XIII, 15;
[2]) II Timotei IV, 2; I Petru IV, II;
[3]) II Corinteni II, 17; II Timotei III, 15;
[4]) Romani X, 18; Fapt. Apost. XIX, 10;
[5]) Joan XVII, 20; XX, 31; Romani X, 17;
[6]) Romani XV, 4;
[7]) Matei XIII, 23; Marcu IV, 20; Luca VIII, 15;
[8]) Efeseni V, 26; Petru I, 23; Jacob I, 18;
[9]) I Petru II 2;
[10]) Marcu XVI, 15; Matei XXVIII, 19—20;

Omilia este deci vorbirea bisericească rostită din partea celor trimişi de Dumnezeu, care fac cunoscut şi tălmăcesc Cuvântul lui Dumnezeu poporului spre luminarea doctrinei şi vieţii sale creştine.

II. Desvoltarea Omiliei.

A) Omilia apostolică.

Sfinţii Apostoli potrivit poruncii date lor de Mântuitorul Christos de a merge în toată lumea să propoveduiască Evangelia la toată zidirea[1]) şi potrivit puterii harice cu care au fost întăriţi de sus [2]) şi-au împlinit această misiune încununându-o cu jertfa de sine potrivit exemplului dumnezeescului lor Învăţător. Ei aveau viu în sufletul lor Cuvântul lui Dumnezeu pentru a-l face cunoscut κηρύττειν şi acelor ce nu-l cunoşteau. Sub forma predicii misionare κήρυγμα, ei tălmăceau vestea cea bună a împărăţiei lui Dumnezeu, la început poporului Iudeu, servindu-se în primul rând de Vechiul Testament care era Scriptura scrisă (ἡ γραφὴ γέγραπται) pentru a releva pe Mesia cel prezis de Prooroci. Faptele Apostolilor ne înfăţişează mai întâi pe Petru şi Pavel şi mai apoi pe Iacob cu astfel de predici. Cuvântarea lui Petru către mulţimea adunată[3]), este un exemplu de tălmăcire populară a Profeţiilor mesianice,[4]) încununată de frumos succes. După vindecarea ologului la uşa templului, Sfântul apostol Petru vorbeşte mulţimii despre Iisus Christos Nazarineanul. Cu acest prilej Cuvintele Scripturii Vechiului Testament[5]) despre Avraam, Isac şi Iacob ca protopărinţi ai lui Iisus din neamul lui David, prorociile lui Isaia,[6]) Daniil[7]) şi Moisi,[8]) au fost tălmicite pentru a se adeveri că Iisus Nazarineanul în numele căruia s'a săvârşit vindecarea ologului, este cu adevărat Mesia cel prezis de Prooroci.

Pe apostolul Pavel dela început l-am aflat în Sinagogi, [9]) cum a fost la Antiohia Pisidiei unde le-a făcut Israelitenilor o întreagă istorisire a poporului israelit dela ieşirea din pământul Egiptului până la David, din neamul căruia s'a născut Mesia cel prezis de Prooroci. Pavel predica peste tot, adesea şi în casele

---

[1]) Marcu XVI, 15 ;
[2]) Fapt. Apost. II, 1—5 ;
[3]) Fapt. Apost. II, 14—40 ;
[4]) Fapt. Apost. II, 16 ; Fapt. Apost. II. 25—34 ;
[5]) Exod III, 6 ;
[6]) Isaia XXXV, 10 ;
[7]) Daniil VII, 22 ;
[8]) Moisi II, Legea XVIII, 15 ;
[9]) Fapt. Apost. XIII, 16—47 ;

particulare stăruind asupra Cuvântului zi şi noapte, după cum ştim că a făcut la Troia, unde un copil care sta lângă fereastra casei adormind a căzut şi a murit, pentru a fi înviat de Pavel şi a-şi continua mai departe predica.[1]) Sfântul Ioan Chrisostom a apreciat predica paulină foarte mult şi a luat-o ca ideal al sacerdoţiului creştin. Cu ce a învins Paul pe Judei să întreba Chrisostom? Din ce cauză se trimise el la Tars? Din ce cauză îi urmă Dionise în Atena şi căzu Eutihie de pe partea de sus a casei? Din ce cauză asemănară Licaonii pe Sfântul Pavel cu Mercur? De sigur pentru puterea elocinţei sale creştine cu care tălmăcea Cuvântul lui Dumnezeu, răspunde singur Sfântul Ioan Chrisostom.[2])

Deasemenea şi pe Apostolul Iacob îl aflăm tălmăcind prorocia lui Amos,[3]) referitoare la universalitatea împărăţiei mesianice.[4]) De sigur acestea sunt menţionările prilejiurilor mai însemnate pe care le-au avut Sfinţii Apostoli de a tălmăci Cuvântul lui Dumnezeu, dar predica lor le-a ocupat tot timpul, ştiind că partea cea mai mare a predicii lor a fost predica orală. Noi însă relevăm aceste locuri ale predicei apostolice, pentru a vedea că predica lor dela început a apărut nu numai ca formă, dar şi ca fond în Omilie. Tălmăcind proorociile Vechiului Testament, Sfinţii Apostoli mărturiseau neîncetat pe Christos, pe care-l cunoscuseră după cum Sfântul apostol şi evanghelist Ioan se exprimă aşa de natural în prima sa epistolă: *„Şi aceasta este vestea* (ἡ ἀγγελία) *care o am auzit dela El şi o vestim vouă.* (ἀναγγέλλομεν[5])"

Predica apostolică graţie faptului că este în primul rând o predică misionară şi nu are la bază alt text scris, decât învăţăturile Vechiului Testament, iar Evanghelia o posedă numai oral, ne oferă un început mai pronunţat al Omiliei care tălmăceşte Vechiul Testament.[6]) Dar de fapt, plecând dela auditorul pe care îl aveau la predică şi textul scris al Legii Vechi, Omilia apostolică nu se opreşte numai la tălmăcirea Vechiului Testament, ci tălmăceşte şi Cuvântul pe care-l aveau încă viu în sufletul lor dela dumnezeescul Învăţător.

---

[1]) Fapt Apost. XX, 6—13;
[2]) Sf. Ioan Chrisostom. De Sacerdotio. Cartea IV. Migne, Patr. gr. tom. XLVIII, col. 669—670.
[3]) Amos IX, 11;
[4]) Fapt. Apost. XV, 16—21;
[5]) I. Ioan 1. 5;
[6]) Dr F. Probst. op. cit. Die apostolische Homilie. p. 189.

B) Omilia Părinţilor apostolici şi a veacului II creştin.

Omilia Părinţilor apostolici nu se afişează încă în tomurile literaturii omiletice bogate, pe care le vom întâlni în veacurile creştine următoare, însă devine legătura de viaţă a sufletului creştin cu Dumnezeu. După cum cetirea Sfintei Scripturi se încadrase în ritualul cultului creştin, asemenea s'a încadrat şi tradiţia Omiliei ca mijloc de explicare a Sfintei Scripturi. Justin martirul, am văzut că în apologiile sale ne vorbeşte că la începutul veacului al doilea era deja continuarea unei vechi tradiţii de a se explica Sfânta Sriptură.

1. Cea mai veche Omilie păstrată din veacul apostolic este Omilia lui **Clement Romanul**, intitulată greşit ca scrisoarea a doua după cum ne vorbeşte Ieronim [1]). Dovadă că această scriere rămasă de la Clement a fost o Omilie iar nu o epistolă, este conţinutul ei care o adevereşte a fi tălmăcirea Sfintei Scripturi la serviciul divin pentru popor. Aceasta se observă în special la paragraful XIX. al acestei Omilii unde aflăm scris: „De acea, fraţilor şi surorilor, vă înfăţişez cuvântarea mea după Dumnezeul adevărului μετὰ τὸν θεὸν τῆς ἀληθείας (adică după Sfânta Scriptură) ca să luaţi aminte asupra celor scrise, pentru ca să vă mântuiţi atât pe voi, cât şi pe cel ce va ceti". Textul acesta ne arată imediat temeiul sigur că nu este fragmentul unei scrisori, ci al unei Omilii rostite la cultul divin după cetirea Sfintei Scripturi. De această părere sunt şi alţi dinstinşi cunoscători al literaturii creştine vechi [2]), care aprobă părerea pe care am văzut că şi-a dat-o Ieronim. De altfel în întreg cuprinsul ei, această Omilie se ocupă cu explicarea Sfintei Scripturi, instruind şi moralizând poporul, precizând şi locul şi timpul care o încadrează în rândul Omiliilor. In prima epistolă către Corinteni Clement vorbeşte de legătura directă ce este între preoţie şi predi-

[1]) *„Fertur et secunda eius (Clementis) nomine epistola, quae a veteribus reprobatur"*. Ieronim. De viribus illustribus. XV. citat de Otto Bardenhewer. Dr. der Theologie und der Philosophie. Professor der Theologie an der Universität München. Geschichte der Altkirchlichen literatur. I. Band. Freiburg. im Breisgau. 1913. Die älteste noch erhaltene Predigt. (der sog. zweite Clemens Brief) p. 488.

[2]) J. Tixeront. Historie des Dogmes, La théologie anténicéenne. Paris 1924. Lés sources de la foi, Écriture, tradition. p. 120.

Dr. C. Krieg. op. cit. Die griechisch-orientalischen Prediger p. 32.

carea Evangheliei, privind pe Episcopi instituiţi de Apostoli în primul rând ca învăţători ai Evangheliei [1]).

2. **Ignatie** a fost unul din îndemânaticii luminători ai poporului prin explicarea Sfintei Scripturi [2]). Istoricul Eusebiu ne spune cum explica Ignatie Evanghelia credincioşilor la cult, făcându-i cu adevărat şcolarii săi [3]). Intre Evanghelia şi predica lui Ignatie era o legătură strânsă, predica tălmăcind poporului cuprinsul Evangheliei [4]). In scrierea sa către Policarp, Ignatie îi dă chiar sfaturi pentru întocmirea unei Omilii [5]).

3. **Aristide din Atena**, cunoscutul apologet al veacului al doilea creştin, ne-a lăsat o Omilie scrisă care a fost găsită în manuscris în anul 1878 [6]). Omilia aceasta explică pasagiul biblic din Luca asupra tâlharului pocăit în timpul răstignirii lui Iisus (Luca XXIII, 40—44). Această Omilie este scurtă şi simplă, dar plină de pătrundere şi de viaţă creştină. Deşi mulţi au contestat autenticitatea acestei Omilii, Zahn şi Seeberg au recunoscut că această Omilie aparţine apologetului Aristide. Această Omilie ne documentează încă odată mai mult practica Omiliei în Veacul al doilea creştin, care ni-se face cunoscut în literatura bisericească sub laturea apologetică, din cauza împrejurărilor istorice prin care trecea biserica creştină, fără ca Omilia să fi ieşit din tradiţia amvonului creştin.

4. **Teofil al Antiohiei**, iarăşi unul din aplogeţii veacului al doilea creştin, dar după cum ne atestă Ieronim ne-a lăsat şi un comentar al Evangheliilor [7]) „ερμηνεία τού εὐαγγελίου". Desigur că va fi rostit şi Omilii, al căror text nu a ajuns încă până la noi. La cercetarea explicării rugăciunii „Tatăl nostru", aflăm multe asemănare între explicările sale şi ale lui Tertulian (De oratione), Ciprian (De dominica oratione), şi Ieronim. Din această asemănare s'a ajuns la concluzia existenţii unui isvor mai vechi, cum a fost această lucrare a lui Teofil al Antiohiei [8]), care a servit de orientare.

---

[1]) Clement Romanul. Epistola I. Corinteni. Cap. XLII. şi XLIII.
[2]) Martirium S. Ignatii I. 3. herausgegeben von Funk. Kirchen geschichte. p 255.
[3]) Eusebiu. Hist. Eccles. III. 38
[4]) C Krieg. op. cit. p. 26.
[5]) Ignatie. Către Policarp. 8.
[6]) Bardenhewer op. cit. Band. I. Die Homilie und das Brieffragment. p. 198—201.
[7]) Th. Zahn. Der Evangelienkommentar des Theophilus von Antichien: Forschung zur Gesch. Des neutestament. Canon T. 2. Erlangen. 1883.
[8]) Neue Studien zur Gesch. Der Theol. und der Kirch. Stück. 4. Berlin 1908.

C) Omilia în veacul al treilea creştin.

Omilia în acest veac înaintează simţitor, având reprezentanţi de seamă al căror renume a rămas cunoscut şi apreciat până în vremea noastră. Ceace a contribuit mai mult la desvoltarea Omiliei cu începerea veacului al treilea creştin, a fost mai ales studiul Sfintei Scripturi în vestitele şcoale catehetice. Sensul diferit în care a fost interpretată Sfânta Scriptură în aceste şcoale, a contribuit la subîmpărţirea celor trei categorii de exegeţi, după direcţia exegezei lor omiletice. De aceea şi istoria Omiliei în veacul al treilea, nu poate urma altă cale, decât calea întregii literaturi creştine în funcţie de curentul acestor şcoale. Interpretarea alexandrină, siriacă-palestiniană şi din Asia-mică, sunt cele trei direcţii aparte care lucrează în vederea aceluiaş scop, de a interpreta Sfânta Scriptură pentru popor, diferind numai concepţia şcoalei respective.

a) *Alexandrinii.*

1. Clement Alexandrinul. Clement Alexandrinul deşi s'a remarcat în operile sale ca maestru al şcoalei catehetice din Alexandria mai mult ca pedagog, totuşi prin Omilia, al cărui text a ajuns până la noi, îl aflăm şi ca predicator distins. Omilia pe care o avem tălmăceşte pericopa evanghelică dela Marcu (X. 17—32) intitulată „Τίς ὁ σωζόμενος πλούσιος", adică *„Care bogat se va mântui"*. Din cuprinsul acestei Omilii se vede cum Clement sprijinit pe textele biblice, frământă sufletul auditorului, pregătindu-i deopotrivă inima şi conştiinţa. Eugène de Faye apreciindu-i puterea elocinţei sale de a mişca inima prin legătura directă pe care reuşeşte a o stabili între el şi auditor şi între autor şi Sfânta Scriptură, îl compară cu Epictet care iarăşi avea mare influenţă pe calea cuvântului asupra mulţimii [1]). Zahn crede că această Omilie ar fi fost alcătuită de Clement după ce a scris Stromatele, bazându-se pe legătura asemănătoare dintre ideile cuprinse în această Omilie şi Stromate [2]). De la Clement mai avem rămase numai titlul câtorva predici amintite de Eusebiu [3]) şi anume despre post, despre intenţiunea rea şi despre răb-

[1]) Eugène de Faye. Clément d'Alexandrie. Paris 1906. Les écrits de Clément. p. 47—48.

[2]) Zahn. Forschungen zur Geschichte des neutest'ament. Kanon 38.166.

[3]) Eusebiu. Hist Eccles. VI. 13.3. ἔστι δὲ αὐτῶ... τίς ὁ σωζόμενος πλούσιος... καὶ διαλέξεις περὶ νηστείας καὶ περὶ καταλαλιάς...

dare; textul acestor Omilii însă nu-l mai avem. Principiile sale retorice exprimate şi în celelalte scrieri, fac ca el să fie clasat printre predicatorii de seamă ai veacului al treilea creştin [1]). De altfel chiar în scrierile sale pedagogice, repetă cuvintele Sfântului Apostol Pavel către Timotei [2]), asupra însemnătăţii cuvintelor celor sănătoase ale Domnului nostru Iisus Christos, în instruirea şi educarea poporului.

2. Origen. Origen este după cum am remarcat dela început predicatorul, care nu numai că a practicat Omilia tălmăcind pericopele evanghelice pentru instruirea şi moralizarea poporului, dar i-a stabilit şi numele definitiv, pentru care a fost supranumit de „Părinte al Omiliei". De la Clement moştenea metoda interpretării alegorice a Sfintei Scripturi. Eusebiu îl distinge predicând în Cezareia-Palestinei, chiar ca laic după porunca Episcopilor Alexandru şi Teoctist, cu care prilej a vorbit interpretând Sfânta Scriptură în Biserică înaintea creştinilor [3]). Luând ca ideal şi exemplu activitatea Sfântului apostol Pavel în tălmăcirea Cuvântului lui Dumnezeu, Origen prin numărul mare al Omiliilor pe care ni le-a lăsat ne rămâne unul din predicatorii prodigioşi pe terenul Omiliei. Origen vede în predica paulină un stimul pentru menţinerea şi desvoltarea Omiliei, şi aceasta cu atât mai mult cu cât predicatorul având deja în faţă scris Cuvântul lui Dumnezeu, se simte obligat a-l tălmăci poporului [4]). Predicatorul care nu luminează ceiace stă în întuneric, care nu deschide cutele tainice ale învăţăturii pentru a instrui pe deplin, după Origen nu şi-a făcut datoria [5]).

Potrivit acestui principiu, Origen a explicat aproape toată Sfânta Scriptură în Omilii, comentarii şi Scolii. După Ieronim [6]) Origen a scris peste 1000 de Omilii pe care le-a rostit înaintea poporului, încât se întreba pe drept cuvânt, dacă cineva ar putea ceti atâta cât a scris el [7]). Din mulţimerea Omiliilor lui Origen,

[1]) Dr. F. Probst. op. cit. Clemens von Alexandrien als Homilet p. 228.

[2]) I. Timotei. VI. 3—5.

[3]) Eugène de Faye. Origéne. Les Homélies p. 106.

[4]) Origen. Ad. Rom. I. 3. 4. 2.

[5]) *„Sed quamvis nos rapiat desiderium a ea, quae magis obs ura sunt, disseranda, tamen non sunt penitus omittenda etiamhaec, quae media referuntur".* In num. *Homil. XIII. n. 3.*

[6]) Epist. XIX ad Paulam.

[7]) *„Mille eo amplius tractatus, quae in ecclesia locutos est, edidit, imunerabilis praeterea commentarios . . . Quis nostrum tanta potes legere, quanta ille conscripsit ?"*

în limba originală nu avem decât prea puţine asupra cuprinsului proroculuı Ieremia şi o Omilie asupra cărţilor Regilor, iar restul îl avem în mici fragmente şi mai mult în traducerea latină făcută de Ieronim şi Rufin [1]). Rufin a tradus Omiliile asupra Pentateuhului şi celorlalte părţi ale Vechiului Testament, iar Ieronim Omiliile asupra Profeţilor şi câteva din Noul Testament. Omiliile ce le avem, fie în textul grec, fie traduse în limba latină, formează desgiur o prea mică parte din Omiliile rostite şi chiar lăsate în scris de Origen. Ieronim apreciindu-i Omiliile conoscute din traducere, îl distinge pe Origen, ca aleasă personalitate creştină[2]) şi ca predicator care a fost gloria elocinţei creştine [3]), atingând în această privinţă punctul culminant în Omiliile asupra Cântării Cântărilor, în care s'a întrecut pe sine însuşi [4]). Origen ca predicator reuşeşte să afirme tradiţia Omilei şi pentru viitor prin discipolii săi. Ca şi Clement, Origen reuşeşte graţie imaginaţiei sale bogate şi felul lui de interpretare pe care o vom cunoaşte mai târziu, a face să vibreze inimile creştine către pietate şi să trezească în acelaş timp conştiinţa creştină în faţa adevărurilor revelate pe calea Cuvântului lui Dumnezeu. In cuprinsul Omiliilor sale, Origen ne-a lăsat ca

---

[1]) 17. Omilii la Geneza Migne. Patr. gr. tom. XXII. col. 145—262.
13. „ Exod Migne Patr. gr. tom. XII. col. 297—396. trad. de Rufin
16. „ Levitic „ „ „ „ XII. „ 405—574. „ „ „
28. „ Numerii „ „ „ „ XII. „ 583—806. „ „ „
26. „ Josua-Navi „ „ „ XII. „ 823—948.
9. „ Judecători „ „ „ XII. „ 951—990. trad. de Rufin
2. „ Regi „ „ „ XII. „ 1012—1028. în l. Elină
120. „ La 63 Psalmi „ „ „ XII. „ 1319—1440. tr. de Ruf.
22. „ Iov „ Lat. „ X. „ 723—724. fragmente
2. „ Cântarea cânt. „ gr. „ XIII. „ 35—58. trad. d. Ieron.
9. „ Isaia „ „ „ XIII. „ 219—254. „ „ „
19. „ Ieremia „ „ „ XIII. „ 256—526. în original
14. „ Ezechel „ „ „ XIII. „ 665—768. trad. de Ieron
25. „ Matei „ „ „ XIII „ 835—1600.
39. „ Luca „ „ „ XIII. „ 1799—1902. trad. de Ieron
17. „ Fapt. Apost. „ „ „ XIV. „ 829—832, fragmente
11. „ II Corinteni „ „ „ XIV. „ 1291—1310. „
2. „ Tesaloniceni „ „ „ XIV. „ 1291—1310. „
7. „ Galateni „ „ „ XIV. „ „ „
1. „ Tit „ „ „ XIV. „ „ „
18. „ Ebrei „ „ „ XIV. „ „ „

[2]) *„Magnus vir ab infantia et vere martyris filius . . .“* Hieronymus. Apologia ad Rufin.

[3]) *„quia gloriam eloquentiae eius et scientiae ferre non poterant et illo dicente omnes putabantur“*. Ibid. Epist. ad Paulam. IV.

[4]) *„Origines cum in ceteris libris omnes vicerit, in cantica canticorum ipse se vicit“*. Praefatio in homilias Origenis. II.

şi Clement enunţarea unor însemnate principii omiletice [1]), se înţelege fără intenţia de a alcătui cu ele tratate omiletice speciale.

b) *Sirienii şi Palestinienii; Antiohia şi Cezareia Palestinei*

Antiohia Siriei şi Cezareia Palestinei, prin contactul ce l-au avut cu Alexandria, unde ştiinţa teologică ajunge la mare desvoltare, s'au desvoltat şi ele ca centre de cultură teologică, începând cu cunoscutele şcoale catehetice. După cum vom vedea, ele iau altă direcţie în ceace priveşte explicarea Sfintei Scripturi, faţă de tradiţia în privinţa aceasta, a şcoalei alexandrine.

1. **Dorotei al Antiohiei.** Dorotei este printre cei dintâi maieştri ai şcoalei exegetice din Antiohia, contribuind la o nouă direcţie a interpretării Sfintei Scripturi spre deosebire de alexandrini. Sensul literal spre deosebire de cel alegoric al şcoalei alexandrine, este noua direcţie pe care o ia interpretarea Sfintei Scripturi în şcoala antiohiană. Noua interpretare a Sfintei Scripturi începe a fi la Antiohia mai mult literală-istorico-gramaticală, ori cum îi spuneau ei mai cu măsură (μετρίως) spre deosebire de alexandrini. Eusebiu îl distinge în istoria sa bisericească pe Dorotei, ca profund cunoscător al limbilor elină, şi ebraică şi ca un admirabil tălmăcitor al Sfintei Scripturi [2]), mărturisind că şi el chiar l-a auzit explicând Sfânta Scriptură poporului.

2. **Pamfiliu din Cezareia.** Presbiterul Pamfiliu conducea în jumătatea a doua a veacului al treilea, şcoala din Cazareia-Palestinei. In afară de întemeierea vestitei biblioteci şi de instruirea catehumenilor, Pamfiliu sub influenţa şcoalei alexandrine s'a ocupat şi cu explicarea Sfintei Scripturi. După cum ne spune Ieronim, Pamfiliu a contribuit mult la popularizarea înţelesului Sfintei Scripturi, urmând în această privinţă principiul lui Origen [3]).

3. **Lucian al Antiohiei,** alături de Dorotei calcă pe urmele aceleiaşi tradiţii de a interpreta Sfânta Scriptură în şcoala antiohiană, după cum vom avea prilejiul să vedem că este continuată mai târziu de către Ioan Chrisostom, Teodoret al Cirului şi Ioan Damaschin. Lucian se pregătise în explicarea Sfintei Scripturi la Edesa, după unii la vestitul Macarie ce întemeiase o

---

[1]) Dr. F. Probst. op. cit. Die homilitischen Grundsätzen des Origenes.
[2]) Eusebiu. Hist. Eccles. VII. 32. 2—4.
[3]) „*Mediae inter has provinciae Palestinos codices legum, quos ab Origene, elaboratos Eusebius et Pamphilus vulgaverunt.* Hieronim. Praef. în Paral. adv. Ruf. 2. 27.

o şcoală creştină [1]), iar după alţii la Efrem Mărturisitorul tot din Edesa [2]). Lucian făcând o revizuire a Septuagintei şi o recenzie a textelor Noului Testament, face ca textul să fie cunoscut ca model după cum afirmă Ieronim, la Constantinopol, în Siria, Tracia şi Asia Mică [3]). Dacă Lucian nu ne lasă Omilii scrise, el ne rămâne unul din îndrumătorii de seamă ai şcoalei exegetice antiohiene, de care vom vedea că s'au resimţit mult şi predicatorii veacului al patrulea şi al cincilea.

4. **Grigorie Taumaturgul,** este primul predicator care reprezintă mai mult influenţa origenistă în decursul acestui veac în Asia mică, pentru ca cu vremea să vedem că între această influenţă şi acea a şcoalei alexandrine, s'a ajuns la calea mijlocie şi cea mai bună în ceace priveşte interpretprea Sfintei Scripturi. Dela Grigorie nu avem Omilii păstrate în literatura patristică, însă ataşamentul pentru Origen şi pentru principiile sale, se vede din panegiricul ce i-a rostit [4]). O lucrare de interes omiletic şi anume „μετάφρασις εἰς τὸν ἐκκλησιαστὴν Σολομῶντος“ [5]) este apreciată şi de Grigorie de Nazians [6]).

c) *Apusenii.*

1. **Ciprian.** Ciprian episcopul Cartaginei, deşi nu ne a lăsat multe Omilii, el se afirmă ca cel dintâi predicator din apus care pune în practică Omilia. Predica lui Ciprian în întreaga ei demonstrare, se bazează pe citatele Sfintei Scripturi. Fără Biblie ne spune Monceaux [7]), n'ar fi putut nici să vorbească, nici să scrie. In ochii săi unicul obiectiv al predicii este de-a strânge preceptele Sfintei Scripturi, de a le clasa în legătură cu tema, de a le explica şi deci de a le valorifica în sufletele creştinilor. Pe lângă acest fel de predici, Ciprian are şi Omilii propriu zise în care explică numai pericopele biblice. Lactanţiu ca profesor de retorică, admiră predica lui Ciprian şi ca formă şi ca fond. Poetul Prudentiu alcătuind un imn pentru Ciprian [8]), relevă scrierile lui

[1]) Bardenhewer, op. cit. Band. II. Lucian von Antiochien. p. 279.
[2]) Gh. Enăceanu. Patristica. Bucureşti. 1879. p. 72.
[3]) „*Constantinopolis usque Antichiam Luciani martyris exemplaria probat*“. Ieronim. Praefatio in Parai Adv. Ruf. II. 27.
[4]) „εἰς Ὠριγένην προσφωνητικὸς καὶ πανηγυρικὸς λόγος“ Migne Patr. tom. X. col. 1049—1014.
[5]) Migne Patr. gr. tom. X col. 987—1018.
[6]) Migne Patr. tom. XXXVI. 36—669.
[7]) Paul Monceaux. Saint Cyprien Paris 1914 p. 131.
[8]) „Passio S. Cypriani martyris“, Bardenhewer. op. cit. Band. II. Cyprian p. 444.

Ciprian în care se sprijineşte pe Noul şi Vechiul Testament, afirmând că prin pana lui Ciprian glasul puternic al Profeţilor îşi reia cursul de altădată:

„Te leget omnis amans Christum, tua Cypriane, discet,
Spiritus ille Dei qui fluxerat auctor in prophetas
Fontibus eloqii te coelitus actus irigavit".

Ciprian ca omilet al apusului în veacul al treilea creştin, ne-a lăsat predica despre Rugăciunea domnească şi alte predici, asupra autenticităţii cărora planează îndoială, cum sunt: „Despre lauda martirului," „Impotriva Judeilor" şi altele. In predica despre „Rugăciunea domnească", Ciprian arată importanţa preceptelor evanghelice, stăruind mai mult asupra rugăciunii date de Iisus Christos întregii omeniri. Ciprian fiind mai mult un om de acţiune, de cât un profund cugetător şi scriitor original, ni-se înfăţişează în ceace priveşte forma predicii cu un stil simplu şi uşor de înţeles, pentru care motiv manuscrisele sale au fost aprereciate şi în evul mediu şi au trăit până în zilele noastre.

2. **Lactanţiu,** este distinsul profesor de retorică şi predicator creştin, pentru care este supranumit şi „Ciceronele creştin." Deşi este maiestru al stilului, mult apreciat de Ieronim, ocupându-se însă mai mult cu teologia beletristică şi mai puţin de cărţile Sfintei Scripturi, nu ne-a lăsat Omilii.

3. **Ipolit episcopul,** este supranumit şi Origen al apusenilor. In ceiace priveşte productivitatea operilor biblice, ne-a lăsat în afară de operile sale exegetice asupra cărţilor Vechiului şi Noului Testament şi numeroase Omilii. Unele din Omilii sunt încadrate în comentarii, cum este cazul Omiliilor din comentariul la Cântarea Cântărilor. Aceste Omilii se observă că sunt în adevăr Omilii şi nu Comentarii, mai ales după modul de adresare către creştini.[1]) Explicarea istoriei lui David şi Goliat, poartă în mod vădit caracterul unei Omilii. Comentariile la cărţile Noului Testament sunt alcătuite mai mult din Omilii, cum este cazul la comentariul Evangheliei după Matei. Teodoret al Cirului a socotit comentariul asupra acestei Evanghelii (Matei XXV, 14) drept o Omilie asupra pildei talanţilor. Deasemenea una din Omiliile neautentice ale lui Chrisostom „εἰς τὸν τετρα ἡμερον Λαζάρου"[2])

[1]) Bonwetsch, Hypolits Commentar zum Hohen Lied 23: *Damit ihr euch vor diesem Wort scheun könnet, schauet;" 28. „O Geliebte."*
[2]) Migne Patr. gr. tom. LXXII. col. 775—778.

poartă în manuscris inscripţiunea: „Din comentariul fericitului Ipolit, episcop de Bostra, la evanghelia lui Ioan asupra învierii lui Lazar.“ [1]) Ieronim deasemenea ne vorbeşte de o predică pe care Ipolit ar fi ţinut-o în prezenţa lui Origen: προσομιλίαν *de laude Domini salvatoris, in qua praesente Origene se loqui in ecclesia significat.*“ [2]) Din nefericire multe din scrierile şi Omiliile exegetice ale lui Ipolit, noile cercetări le află răspândite şi atribuite altor predicatori.

D) Omilia dela începutul veacului al patrulea creştin până către sfârşitul veacului al cincilea.

Cu veacul al patrulea creştin, Omilia ajunge la deplină înflorire, încununând întreaga elocinţă creştină a tuturor veacurilor creştine, nu numai sub raportul îngrijirii şi frumuseţii artistice a formei, cât mai ales sub raportul bogăţiei fondului ei biblic. In veacul al patrulea creştin Omilia dă glas puternic amvonului Bisericii şi face să răsune în inimele creştinilor în toate împrejurările creştine ale vieţii, Cuvântul lui Dumnezeu. Marii ierarhi ai veacului al patrulea creştin propoveduiau Cuvântul lui Dumnezeu, nu numai cât ţineau pericopele biblice din rânduiala ritualului cultului divin, ci din întreg cuprinsul Sfintei Scripturi, dela Geneză până la Apocalips. Odată cu vestirea Cuvântului lui Dumnezeu, marii ierarhi îl şi tălmăceau pe înţelesul poporului punând în toată lumina doctrina creştină şi virtuţile morale creştine. Ei tindeau prin Omilie, deopotrivă acţiunea de a populariza Cuvântul lui Dumnezeu, cât şi de a-l tălmăci în chip curat, pentru ca să poată pregăti pe creştini să citească şi singuri Sfânta Scriptură la casele lor. Acesta era idealul marilor predicatori, care ne-au lăsat tomuri întregi de Omilii scrise, ce formează astăzi una din cele mai frumoase părţi ale literaturii acestui veac de aur al literaturii creştine. Potrivit celor trei direcţiuni în ceace priveşte interpretarea Sfintei Scripturi, împărţim şi noi trecutul istoric al Omiliei în această perioadă.

a) *Alexandrinii.*

1. **Alexandru al Alexandriei.** Episcopul Alexandru s'a remarcat ca episcop, deopotrivă ca apărător al Ortodoxiei împotriva Arienilor, cât şi ca predicator al Cuvântului lui Dumne-

[1]) Bardenhewer op. cit. Band. II. p. 591.
[2]) Hieronim. De viris ilustribus 61.

zeu în mijlocul credincioşilor ortodoxi. In afară de predica în care arată însemnătatea şi urmările patimilor Mântuitorului,[1]) mai aflăm fragmente rămase dintr'o serie de Omilii [2]), care ne fac dovadă că episcopul Alexandru a rostit multe Omilii, din care ne-a rămas acest număr restrâns de fragmente.

2. **Atanasie cel Mare.** Sfântul Atanasie care a dat toată cinstea Sfintei Scripturi în lucrările dogmatice, n'a uitat nici în predicile sale de a tălmăci în primul rând Sfânta Scriptură poporului, pentru întărirea doctrinei şi moralei creştine. In afară de operile sale dogmatice, polemice, apologetice şi istorice, Atanasie ne-a lăsat scrieri exegetice de o mare valoare. Sfânta Scriptură atât a Vechiului cât si a Noului Testament, era socotită de Atanasie ca izvor inspirat de Dumnezeu şi util pentru instruire, aşa după cum scria lui Marcelin asupra Psalmilor [3]). In tălmăcirea Sfintei Scripturi Atanasie înclină către şcoala alexandrină, apreciind însă şi interpretarea istorică-gramaticală. Din manuscrisele omiletice ale lui Atanasie, numai două predici au fost socotite ca autentice şi în afară de orice îndoială în domeniul omiletic şi anume: Despre „Patimile şi Crucea Domnului" şi „Despre Sabat şi Circumciziune din cartea Exodului" [4]).

3. **Macarie Egipteanul,** supranumit şi „Cel mare", şi „Cel bătrân", spre a se deosebi de celălalt Macarie, supranumit de „Cel tânăr" ori „Alexandrinul". Noi vorbim de Macarie egipteanul, dela care avem [5]) cele 50 de Omilii, aşa zise Omilii spirituale.

Aceste Omilii sunt alcătuiri pline de imagini şi de sentimente, pe cari Macarie le adresa în special monahilor săi, asupra ascezei şi perfecţiunii. Stoffels ni-l prezintă pe Macarie din analizia acestor Omilii ale sale, ca pe un fondator al misticii creştine, cu un spirit plin de viaţă şi original mai mult în domeniul ascezii şi al misticei creştine [6]). In adevăr nici nu putea lua

[1]) *„Sermo de anima et corpore deque passione Domine"* Migne. Patr. gr. tom. XVIII. col. 585—604.

[2]) Bardenhewer op. cit. Band. III p. 35—6: *„ex homilia tertia adversus Arianos", ex homilia ecclesiastica quae. est quinta", „ex homilia nona festi".*

[3]) Lettre á Marcellin sur les Psaumes. F. Cavallera Saint Anthanase. Paris. 1908. p. 299.

[4]) Migne. Patr. gr. tom. XXVI şi XXVII.

[5]) Migne Patr. gr. tom. XXXIV.

[6]) *„Makarius ist kein tiefer Philosoph oder Theolog, aber ein lebendiger origineller Geist von hohem asketischem Ernst und mystischen Schwung"* Stoffels. Die mystische Theologie Makarius des Ägyptus. Bonn. 1908. 10.

altă direcţie spiritul Omiliilor lui Macarie, decât de a continua aceiaşi direcţie mistică alegorică a şcoalei alexandrine, de data această însă cu un misticism pronunţat mai mult, din cauza auditorului monahal. Omiiiile acestea ne sunt cu atât mai interesante, cu cât în traducerea românească le-am folosit şi noi după cum vom vedea în Biserică noastră ortodoxă română.

4. **Ciril al Alexandriei.** Patriarhul Ciril al Alexandriei, este figura reprezentativă în veacul al cincilea creştin, reprezentând spiritul şcoalei alexandrine în această vreme ca şi Teodoret pe al celei antiohiene. Ştim că Ciril prezidează marele sinod ecumenic dela Efes, în care s'a combătut erezia lui Nestorie. Pe lângă scrierile sale exegetice, dogmatice şi polemice, ne-a lăsat şi câteva Omilii. Astfel avem 29 de Omilii pascale, rostite la sărbători domneşti [1]) şi alte Omili rostite la Efes cu prilejul combaterii Nestorianismului [2]). Una din scrierile lui Ciril numără 88 de Omilii [3])

b) *Capadocienii.*

1. **Vasile cel Mare.** Sfântul Vasilie este marele părinte bisericesc şi strălucitul ierarh al bisericii ortodoxe care se relevă deopotrivă prin viaţa sa superioară creştină, ca şi prin lumina şi frumuseţea cu care răspândeşte în mijlocul creştinilor şi tălmăceşte Cuvântul Sfintei Scripturi. Alături de prietinul său Grigorie de Nazians şi de fratele său Grigorie de Nisa, formează cununa marilor Capadocieni, iar adăogând şi pe Ioan Chrisostom formează laolaltă luceferii stălucitori de pe frontispiciul elocinţei creştine.[4])

Vasilie era omul faptei, Grigorie de Nazians maestru al cuvântului, iar Grigorie de Nisa prinţul bogăţiei de cugetare, aşa cum sunt caracterizaţi cei trei Capadocieni de cercetătorii literaturii creştine patristice. Incepând cu Fotie, care-l rânduia pe Marele Vasilie în primul rând al marilor prozatori,[5]) Vasilie este socotit între predicatorii de frunte ai Ortodoxismului. Fotie afirma că cine vrea să devină orator nu-i trebuie nici Demos-

---

[1]) Migne Patr, gr. tom. LXXVII.
[2]) Migne Patr. gr. tom. LXXVII.
[3]) Migne Patr. gr. tom. LXXVII col. 9—390.
[4]) „οἱ οικουμενικοὶ μεγάλοι διδάσκαλοι" Chr. Baur. S. Jean Chrysostome. Louvain. 1907. 25—26.
[5]) Patr. gr. tom. C, III. col. 420—421 şi 633 Photius. Bibliothèque, code 141, 143, 191;

ţene şi nici Plato, dacă ia de model şi studiază predicele Sfântului Vasile. In adevăr Sfântul Vasilie adânc cunoscător al Sfintei Scripturi îi tălmăcia cuprinsul pe calea cea mai sănătoasă, nelăsându-se influenţat, nici de extrema şcoalei alexandrine, nici de extrema şcoalei antiohiene.

Intr'o epocă în care Evanghelia nu luase definitiv locul păgânismului şi al filosofiei neoplatoniciene, Vasilie a afirmat prin Omiliile sale sublimitatea Evangheliei şi a vitalităţii doctrinei ei superioare, ca şi a moralei ei superioare creştine. Ceilalţi Capadocieni şi în special Grigorie de Nazians n'au ezitat de a remarca elocinţa şi puterea cu care Vasilie a tălmăcit Cuvântul Sfintei Scripturi: *„Când iau tratatele sale morale şi practice, spune Grigorie de Nazians, sufletul meu şi trupul meu se curăţă. Eu însumi mă transform în templul vrednic pentru Dumnezeu şi mijlocitorul supus al Sfântului Duh, pentru a putea să judec drept puterea sa. Duhul său pune în sufletul meu ritmul armoniei şi astfel încep să mă simt transformându-mă în altul şi schimbat după asemănarea lui Dumnezeu.“*[1]) Dacă un Sfânt ca Grigorie de Nazians s'a putut simţi atât de refăcut citind Omiliile Sfântului Vasile, înţelegem câtă putere au avut ele asupra celoralte inimi omeneşti în general în procesul lor de conversiune creştină. Sfântul Grigorie de Nisa, celălalt capadocian, urmăreşte acelaş efect pe care-l aveau Omiliile Sfântului Vasilie, când spune: *„Din sufletul fiecăruia el face prin cuvântul său un adevărat templu în care Dumnezeu vrea să se sălăşluiască.“* [2])

In adevăr Sfântul Vasilie prin tălmăcirea Sfintei Scripturi pe care o practica în Omiliile sale, urmărea deopotrivă cunoaşterea Sfintei Scripturi ca şi luminarea şi încălzirea inimii omeneşti în diferitele împrejurări ale vieţii creştine. Omilia sa, după cum vom vedea şi mai departe în studiul nostru la scopul pe care-l urmăreşte Omilia, erea mijlocitoarea fidelă între spiritul ortodox al Evangheliei şi între psihologia religioasă atât a individului cât şi a maselor, pentru întărirea unei vieţi superioară creştină şi pentru convingerea în droctrina cea adevărată. Fără să putem stărui mai mult asupra personalităţii acestui mare ierarh ca pre-

---

[1]) Sf. Grigorie Nazians. Panegiricul Sf. Vasilie. Migne Patr. gr. tom. LXVII. col. 58.

[2]) Sf. Grigorie Nisa. Panegiricul Sf Vasilie. Migne Patr. gr. tom. LXVI. col. 812.

dicator, nu putem trece cu vederea aprecierile ce i-se fac şi de biserica schizmatică apuseană. Intr'un studiu asupra „Bisericii şi imperiul Roman în veacul al patrulea creştin," Abatele de Broglie [1]) fixează cadrul destul de elogios al marelui Vasilie ca predicator în rândul marilor predicatori ai creştinătăţii: " Vasilie este primul orator pe care-l numără Biserica. Inaintea lui, Atanasie rândui-se străjerii credinţei, ca şi un general care merge la luptă; Origen dogmatizează înaintea unor discipoli. Vasilie însă este cel dintâi care vorbeşte în tot ceasul, înaintea a tot felul de oameni într'un limbaj natural şi savant în acelaş timp, a cărui frumuseţe nu este micşorată nici prin simplicitate, nici prin forţă .... Da şi Grigorie este retor şi adesea şi poet, însă adevăratul orator se vede din predicile lui Vasilie." Deasemenea şi Villemain într'un tablou al elocinţei creştine din veacul al patrulea creştin, caracterizează pe Vasilie ca geniu elin în frumuseţea sa nativă, în totdeuna plin de armonie şi curat.[2])

Pe drept cuvânt i s'au făcut lui Vasilie eceste neîntrecute aprecieri ca predicator, întrucât el este acel care nu numai că se străduieşte la desvoltarea Omiliei, dar stabileşte o bază sănătoasă a exegezei omiletice, de care vom vedea că au ţinut seamă şi marile soboare ecumenice. Omiliile formează cuprinsul majorităţii scrierilor sale exegetice, explicând Sfânta Scriptură în legătură cu chestiuni dogmatice, morale, ori cu prilejul Sfinţilor şi Martirilor. Cele 9 Omilii asupra Exameronului [3]), tălmăcesc opera creatorului divin în cele 6 zile, cu care prilej vedem pe Vasilie nu numai mare teolog, dar şi prietin al naturii şi cunoscător al diferitelor probleme filosofice şi ştiinţifice, relative la originea lumii, putând astfel combate toate sistemele filosofice păgâne ale timpului. Ultima Omilie tratează despre crearea fiinţelor terestre şi conchide asupra creierii omului. Grupul acestor Omilii formează opera celebră a Sfântului Vasile, pe care o apreciază şi Sfântul Grigorie de Nazians şi o rânduieşte în fruntea scrierilor Sfântului Vasilie [4]). Două Omilii tratează în continuare tema structurii omului [5]) şi alta despre paradis [6]) însă ambele sunt

[1]) Ab. de Broglie. L'église et l'Empire romain au IVème siècle 1866 t. V. p. 99.
[2]) Villemain. Tableau de l' eloquence chrétienne au IVème siecle. Ed. 1849. p. 114.
[3]) Migne Patr. gr. tom. XIX. col, 3—208.
[4]) Sf. Grigorie Nazians. Orat. 43—67.
[5]) Migne Patr. gr. tom. XXX. col. 9—62.
[6]) Ibid. col. 62—72.

socotite de neautentice. Aceste două Omilii neautentice se află menţionate în Omiliile lui Grigorie de Nisa, în care se tălmăcesc cuvintele: „Să facem om după chipul şi asemănarea noastră“ [1]). Omiliile asupra Psalmilor s'au păstrat în număr numai de 13, deşi după cum afirmă Tillemont, Vasilie a explicat toţi Psalmii poporului creştin din Cezareia [2]). Cele 13 Omilii explică verset cu verset textul următorilor Psalmi: 1, 7, 14, 28, 29, 32, 33, 44, 45, 48, 59, 61 şi 114 [3]). In acţiunea ca scop a desvoltării Omiliilor lui Vasilie asupra acestor Psalmi, se poate vedea până unde poate ajunge puterea instructivă a tălmăcirii Psaltirii, când este bine interpretată. Mai departe Vasilie ne-a lăsat douăzeci şi patru Omilii, în care desvoltă parte teme de ordin dogmatic, parte de ordin moral şi parte se referă la martiri [4]). Astfel Vasilie ne-a lăsat mult material omiletic, dându-ne putinţa de a aprecia opera sa omiletică, lucru pe care l-au încercat în admiraţia pentru el şi teologii apuseni [5]). Cunoaşterea mai de aproape şi analiza acestor Omilii ne devine cu atât mai necesară, cu cât în ceace priveşte exegeza omiletică practicată în aceste Omilii, merge pe cea mai dreaptă cale în interpretarea Sfintei Scripturi. Deacea în bună parte au fost traduse şi în Biserica noastră ortodoxă română, fiind folosite chiar ca îndrumatoare pentru explicarea Sfintei Scripturi.

2. Grigorie de Nazians. Grigorie supranumit şi „Teologul“ se călăuzea în toate lucrările sale de cele două isvoare de seamă: Sfânta Scriptură şi Sfânta Tradiţiune. Pe Vasilie îl cunoscuse încă

---

[1]) Sf. Grigorie de Nisa. Migne Patr. gr. tom. XLIV. col. 257-298.
[2]) Les homélies sur lés Psaumes. P. Allard. Saint Basile. p. 166.
[3]) Migne Patr. gr. tom. XXIX col. 209—494
[4]) Despre post. 1. Ibid. tom. XXXI. col. 163—618.

Despre post. 2.	Despre beţivi.
Asupra cuvintelor „la seama“.	Despre credinţă.
Despre acţiunea graţiei.	„La început era cuvântul“
La martira Iulita.	La martirul Varlaam.
Asupra cuvintelor: „Strica-voi jitniţele mele şi mai mari le voi zidi“	La martirul Gordinum.
	La 40 de mucenici.
Despre bogăţie.	Despre smerenie.
In timp de foamete şi secetă.	A ne feri de lucruri lumeşti.
Dumnezeu nu este autorul răului.	Către tineri pentru leciură.
Impotriva celor ce să mânie.	La martirul Mamant.
Despre invidie.	Contra Sabelienilor, lui Arie şi Arienilor.
Despre proverbe.	La botez.

[5]) L. Roux Étude sur la prédication de Basile le Grand, archevêque de Césarée. Strasbourg 1867.
P. Allard. Saint Basile. Paris 1903. F. J. Winter. Basilius der Grosse Ausgewählte Reder in deutscher Übersetzung. Leipzig. 1892.

din şcoala de Cezareia, pentru a-şi continua cu el amiciţia creştină pe calea studiilor la Atena. In elocinţa creştină tot Sfântul Vasilie cel Mare rămâne arborele cel puternic, pe care se urcă viţele de vie ale celorlalţi predicatori următori, dintre care face parte şi Grigorie de Nazians. Ceace Grigorie îi scria într'o epistolă lui Vasilie [1]), nu era o simplă frază când îi declara: *„Dela început te-am venerat şi te venerez şi astăzi ca şi pe un învăţător al dogmei* (καὶ δίου καθηγητὴν καὶ δογμάτων διδάσκαλον) *şi ca pe o sinteză a tuturor lucrurilor bune"*. Această declaraţie a lui Grigorie ne stabileşte nu numai termenul de comparaţie între cei doi mari predicatori, dar în acelaş timp şi idealul superior pe care-l urmărea la rândul său Grigorie de Nazians. De sigur îi plăcea să aprecieze şi să recunoască în Vasilie pe predicatorul deplin, care este nu numai maestru al cuvântului, ci şi om al faptei.

In adevăr, Grigorie de Nazians erea după cum am putea spune „Oratorul înnăscut", nu numai format, fiind dotat cu o bogată fantezie, care strălucea în tablourile şi în asemănările ideilor sale cu o înţelegere ascuţită, cu un sentiment profund şi în special un mare dar al poeziei. Graţie predicilor sale în care se vedea şi fondul creştin, dar şi arta şcoalei retorice păgâne, a fost supranumit şi „Isocrate cel creştin" [2]). In cadrul omiletic, dela Grigorie ne-au rămas scrise numai patru zeci şi cinci de cuvântări bisericeşti [3]). Una singură este Omilie propriu zisă şi în cuprinsul ei aflăm tălmăcindu-se pericopa din Evanghelia lui Matei (Capt XIX. vers. 1—12.), vorbind despre despărţirea căsătoriei. Această Omilie a fost rostită la Constantinopol în faţa Impăratului în anul 380 [4]). Ieronim îl remarcă pe Grigorie de Nazians ca *„Doctor Maximus in exponendis Scripturis"* [5]). Fericitul Augustin îl apreciază depotrivă pentru tălmăcirea Sfintei Scripturi, ca şi pentru toate predicile sale, care numai graţie meritului elocinţei lor au ajuns să fie traduse şi în limba latină [6]). Dealtfel interesul pentru predicile lui Grigorie

[1]) Sf. Grigorie de Nazians. Epist. 58.

[2]) Donders. Der Heiliger Gregor von Nazians als Homilet Münster. 1909, 119. Ders. Die heilige Schrift in den Predigten den Kirchenlehrers Gregor von Nazians beim Wiener homiletischen Kursus 20.

[3]) Migne Patr. gr. tom. XXXV—XXXVI.

[4]) Bardenhewer. op. cit. Band. III. p. 176.

[5]) Hieronim. De viribus illustribus c. 117 şi Epist. 34. ad. Nepot

[6]) *„Magni nominis et fama celeberrima illustris episcopus de partibus Orientis, cuius eloquia ingentis merito gratiae etiam in linguam latinam translata usqusaequaque clarnerunt"*. Augustin. Contra Julianum haeresis Pelagianae defensorem liber. Patr. lat. XLIV.

de Nazians a mers atât prin traducerea lor în limba latină, franceză germană, şi engleză [1]), cât şi prin aprecierile făcute asupra lor. Şi în Biserica noastră ortodoxă-română, vom vedea că s'au folosit în traducere românească, din predicile lui Grigorie de Nazians.

3. **Grigorie de Nisa.** Grigorie episcopul de Nisa, fratele mai mic a lui Vasilie cel Mare, intră după cum am spus în rândul celor trei mari predicatori Capadocieni. Complectând pe ceilalţi doi predicatori cu adâncimea gândirii, ca distins psiholog în predicile sale, ne oferă mai multe Omilii decât Grigorie de Nazians, întrucât a lucrat mai mult în domeniul tălmăcirii Sfintei Scripturi.

După cum vom vedea la interpretarea Sfintei Scripturi în Omilii, Grigorie de Nisa a fost influenţat în mai mare măsură de interpretarea origenistă. Holl[2]), ne afirmă că Grigorie fără să fi luat contact cu discipolii lui Origen, cunoaştea de aproape nu numai scrierile lui Origen, dar şi operile predecesorilor săi ca Filon şi Teognost. Mihail Pselul remarcă în lucrarea sa [3]), faptul că Grigorie de Nisa este mai puţin circumspect ca Vasilie, în adoptarea metodei exegetice alegorice, preconizată de Origen. Deaceea vom vedea că şi Omiliile sale sunt tratate mai mult alegoric şi în special filosofic-speculativ. Şi filosofia neoplatonică de fapt a avut o înrâurire mistică asupra lui Grigorie [4]).

Omiliile lui Grigorie cele mai alese, sunt explicările pericopelor biblice asupra creaţiunii lumii în 6 zile, formând „Explicarea apologetică asupra Exameronului“ [5]) şi asupra „Facerii omului“ [6]). Ambele Omilii le-a alcătuit Grigorie, după cum ni se spune la rugămintea fratelui său Petru, episcop de Sebaste, pentru a complecta Omiliile fratelui lor Vasilie asupra „Exame-

---

[1]) X. Hürth. De Gregori Nazianzeni orationibus funebribus. Strassburg. 1907.
M. Guignet. St. Gregoire de Nazianze et la rhetorique. Paris 1911.
A. Donders Der heilige Kirchenlehrer Gregor von Nazians als Homilet. Münster, 1909.

[2]) Amphilochius von Ikon'um in seinem Verhältnis zu den grossen Kappadoziern. 1904. cit. de L. Meridier. Gregorie de Nysse. Paris 1908. p. XIX.

[3]) Michel Psellos. C. C. XII. Ηαρακτῆρες Γρηγορίου τοῦ θεολόγου τοῦ μεγάλου βασιλείου. τοῦ χρυσοστόμου καὶ Γρηγορίου τοῦ Νυσσης L. Meridier. op. cit. p. XXII.

[4]) C. Krieg. op. cit. p. 36.

[5]) Migne Patr. gr. tom. XLIV col. 61—124.

[6]) Ibid col. 125—126.

ronului.“ Omiliile lui Grigorie de Nisa în general [1]) se remarcă printr'o exegeză cu mai puţină libertate de imaginaţie. Celelalte Omilii însă sunt apreciate tot ca opere de elocinţă creştină şi de exegeză biblică cu caracter omiletic, însă nu sunt documente care să fie luate ca izvoare de doctrină. Apusenii încadrează ca şi noi pe Grigorie de Nisa şi sub raportul exegetic-biblic în rândul marilor Capadocieni [2]). Biserica ortodoxă îl ia între îndrumători în ceace priveşte învăţătura Bisericii, omiţând numai locurile în care exegeza omiletică se lasă prea mult influenţată de şcoala origenistă.

c) *Antiohienii şi Sirienii.*

1. **Eustatie al Antohiei**, episcop în Siria, pe lângă scrierile sale dogmatice şi exegetice, ne-a lăsat şi Omilii scrise din care avem numai fragmente. Astfel de fragmente siriace avem din Omilia „Cuvântul trup s'a făcut“ şi „Tradiţia credincioşilor.“ [3]) O altă Omilie este asupra pasagiului biblic din Evanghelia după Ioan (XII. 1.) numită Omilia christologică despre Lazăr, Marta şi Maria“, în care se evidenţiază divinitatea lui Iisus.

2. **Ciril al Ierusalimului**, pe lângă renumitele sale catheze, în care ne dă însemnate orientări în domeniul catehezei ortodoxe, ne-a lăsat şi Omilii din care avem numai fragmente ca şi de la Eustatie. Astfel avem fragmente asupra „Slăbănogului ce s'a aruncat în scăldătoare“ (Ioan V), unde găsim părţi asemănătoare cu elemente din cateheze. [4]) Două fragmente ne-au rămas dintr'o Omilie asupra nunţii dela Cana (Ioan II), [5]) o mică parte din Omilia asupra pasagiului Evangeliei după Ioan (XVI, 28,) şi o observaţie asupra Omiliei în care se explică un alt pasagiu al aceleiaşi Evanghelii (la Ioan XVII, 5. O Omilie a cărei auten-

[1]) Omilie Despre titlul Psalmilor Migne Patr. gr. tom. col. XLIV. 431- 607.
O Omilie Despre octava (Ps. 6) „ „ „ „ „ „ 607- 615.
8 Omilii Despre Ecclesiast „ „ „ „ „ „ 615- 754.
15 „ Asupra Cântării Cânt. „ „ „ „ „ „ 755-1120.
8 „ Despre Fericire „ „ „ „ „ „ 1393-1302.
5 „ Rugăciunea Domnească „ „ „ „ „ „ 1120-1193.
1 „ „ „ „ „ „ „ „ 489- 498.
1 „ I. Corinteni XV. 28 „ „ „ „ „ „ 1303-1326.

[2]) H. Weiss Die grossen Kappadozier Basilius, Gregor, von Nazians und Gregor von Nyssa als Exegeten. Brausberg 1872.

[3]) Cavallera. S Eustat. Homilia Christ. 83—84 p. cit. de O. Bardenhewer op. cit Band. III. p 236.

[4]) Sf. Ciril Ierusalim. Omilia despre slăbănog. Migne Patr. gr. tom. XXXIII. col. 1132—1154.

[5]) Ibid col. 1181- 1182.

ticitate este pusă la îndoială, este iarăşi asupra „Arătării Domnului şi Mântuitorului nostru Iisus Christos şi îndoiala lui Petru de Dumnezeu.“ [1]) După fragmentale ce le avem din această serie de Omilii s'a dedus că Ciril al Ierusalimului a lăsat în scris Omilii asupra întregii Evanghelii după Ioan.

3. **Diodor din Tars.** Diodor este numărat alături de reprezentanţii şcoalei antiohiene în interpretarea biblică, ştiind că Teodor de Mopsuestia şi Ioan Chrisostom sunt şcolarii săi. Alături de Chrisostom a fost apreciat şi de Teodoret, pentru arta cu care a ştiut să apere interesele Ortodoxiei în mijlocul atâtor greutăţi şi pericole. Chrisostom într'un panegiric ţinut în Antiohia, îl aseamănă cu un nou Ioan Botezătorul. [2]) Teodoret îl apreciază pe Diodor cu cuvinte alese: *„Diodor, înţelept şi tare, este asemenea unui fluviu curat şi puternic care adapă propria sa turmă însetată şi în acelaş timp revarsă în afară blesteme protivnicului.“* [3]) Lucrările sale exegetice-biblice dau tonul interpretării şcoalei antiohiene, preferând interpretarea gramatical-istorică, celei alexandrine alegorică-mistică. Comentariile sale sunt asupra întregii Scripturi. Din Vechiul Testament [4]) a interpretat: Geneza, Exodul, Psalmii, Cărţile Regilor, Paralipomena în părţile mai grele, proverbele Eclesiastul, Cântarea Cântărilor şi Profeţii. Din Noul Testament a interpretat deasemenea cele patru Evanghelii, Faptele Apostolilor şi Epistola Sfântului Apostol şi Evanghelist Ioan. Din toate acestea, nu ne-au mai rămas decât fragmente.

4. **Teodor de Mopsuestia**, este continuatorul lui Diodor la şcoala antiohiană, ducând interpretarea literală a Sfintei Scripturi la cea mai îndepărtată extremă. Ca monah, preot şi episcop, Teodor este împotriva raţionalismului şi condamnă complect subiectivismul. Din Vechiul Testament începe cu explicarea Genezii, [5]) continuă explicarea celor 12 Profeţi [6]) apoi Samuil şi

---

[1]) Ibid col. 1187—1203.

[2]) Sf. I. Chrisostom. In lauda lui Diodor din Tars Migne Patr. gr. tom. LII. col. 761—766.

[3]) Teodor. Hist. eccles. IV. 22.

[4]) Fragmente din Geneză Migne Patr. gr. tom. XXXIII. col. 1567-1579.
„ „ Exod „ „ „ „ „ „ 1579-1586.
„ „ Deuteronom „ „ „ „ „ „ 1856-1587.
„ „ Cartea Reg. „ „ „ „ „ „ 1587-1588.
„ „ Psalmi „ „ „ „ „ „ 1588-1678.

[5]) Fragmente Geneză, Migne. Patr. gr. tom. LXVI. col. 633—646.

[6]) Ibid col. 103.

Iov, [1]) Eclesiastul, Cântarea Cântărilor [2]) şi mai departe Isaia, Exechiel, Ieremia şi Daniel. Din Noul Testament deasemenea a explicat din Evanghelia după Matei, Luca şi Ioan, apoi din Faptele Apostolilor şi din Epistolele către Romani, Corinteni, Galateni, Efeseni, Filipeni, Coloseni, Timotei, Tit, Filimon şi Ebrei. [3]) Din toate acestea avem numai fragmente [4]), care prezintă importanţă numai în continuarea posibilităţii de a urmări firul tălmăcirii Sfintei Scripturi, în această vreme.

5. **Ioan Chrisostom.** Sfântul Ioan Chrisostom este discipolul strălucit al şcoalei antiohiene care îşi întrece şi pe foştii săi maieştrii. Călăuzit de episcopul Diodor în cunoaşterea Sfintei Scripturi, ajunge după cum ştim mai târziu, vestitul „Gură de Aur," prin tălmăcirea Sfintei Scripturi atât de luminos şi cald poporului creştin. La început apreciat ca ὁ χρυσόστομος Ιωάννης devine Ιωάννης ὁ χρυσόστομος pentru ca pe viitor să se înţeleagă prin ὁ χρυσόστομος numai acel Ioan arhiepiscopul Constantinopolei, care cu gura sa de aur a ştiut să toarne adevărul evanghelic în sufletele creştine. Alături de Vasilie şi Grigorie, formează trinitatea străluciţilor ierarhi ai Ortodoxiei, ca *„Mari învăţători ecumenici."* Dacă Origen a fost supranumit de „Părinte al Omiliei", numai pentru faptul că a stabilit numele Omiliei, legând-o de practica ei ce avusese loc şi până aci, cel ce merită să poartă cu adevărat numele de „Părinte al Omiliei," este Sfântul Ioan Chrisostom, care duce Omilia nu numai la mare desvoltare, dar şi la mare strălucire şi la un efect deplin. Chrisostom este acel care reia predica apostolică, adică predica biblică, pentru a propovedui şi explica cu orice prelej mai însemnat Cuvântul lui Dumnezeu poporului. Predica după Chrisostom, nu este decât vorbirea bisericească mijlocitoare şi tălmăcitoare a Sfintei Evanghelii înaintea poporului creştin.

Prin tălmăcirea Sfintei Scripturi sub formă de Omilii, Sfântul Ioan Chrisostom s'a afirmat adevăratul predicator creştin, nu numai orator creştin, dirijind conştiinţele creştine cu luminile Sfintei Scripturi. Sfânta Scriptură este pentru el isvor nesecat al luminării dogmei creştine, al afirmării moralei creştine, al combaterii ereziilor, al justificării cultului şi a tuturor ierurgilor din

[1]) Iov Ibid col. 697—698.
[2]) Cântarea Cântărilor. Ibid. col. 699—700.
[3]) Assemani Bibl. Or. 3.32—33 cit. de Bardenhewer Band. III. p. 316.
[4]) Migne Patr. gr. tom. XLVI. col. 700—968.

practica vieţii bisericeşti. Hrănit sufleteşte cu Sfânta Scriptură, predica sa în tot locul, nu este decât tălmăcirea Cuvântului biblic. Prin aceasta, Chrisostom afirma marele principiu al predicatorului creştin, care nu iubeşte Cuvântul numai pentru cuvânt în sine, ci mai ales pentru a revărsa din el lumina evanghelică asupra conştiinţelor creştine şi a întregii vieţi morale creştine. Predicatorii tuturor veacurilor creştine, nu numai din Biserica ortodoxă dar şi din partea celorlalte confesiuni, îl iau ca model de aprofundare şi de valorificare a Sfintei Scripturi.

Chrisostom stăruia în tălmăcirea Sfintei Scripturi, pentru a o face cunoscută şi a o tălmăci în tot cuprinsul ei, călăuzit de principiul că această carte sfântă purtătoare de Cuvântul lui Dumnezeu, nu trebuie să lipsească de pe masa nici unui creştin. El nu socotea o primejdie pentru creştini de a ceti Sfânta Scriptură, ci din contră o întărire a sufletului lor creştin, prin lectura cu pietate şi cu serioasă meditaţie. Primejdia ar fi fost după el pentru creştini când ei n'ar fi cunoscut din vreme tălmăcirea cuprinsului ei, ori în privinţa aceasta ei erau asiguraţi din partea Bisericii prin numeroasele Omilii ce se rosteau din întreg cuprinsul ei. In privinţa aceasta, Chrisostom este nu numai neîntrecutul predicator ca maestru al Omiliei sub toate raporturile, dar este predicatorul călăuzit de concepţia evanghelică asupra îndatoririi predicatorului, de a pregăti pe creştini spre a le putea încuviinţa fără primejdie Sfânta Scriptură în mână.

Chrisostom este în veacul al patrulea creştin după cum am spus, acel care nu numai continuă, dar duce la mare înflorire predica apostolică. Ca admirator al Sfântului apostol Pavel, Chrisostom propovăduia şi explica Sfânta Scriptură, cu timp şi fără timp, în Biserică ca şi în alte împrejurări în mijlocul poporului creştin. Epistolele pauline cuprindeau pentru el principiul menirii Cuvântului lui Dumnezeu, de a fi cetit şi înţeles de toţi creştinii comunităţii creştine. De acea nu arareori, aflăm pe Chrisostom îndemnând poporul la cetirea Sfintei Scripturi, plecând dela cuvintele Sfântului apostol Pavel care spune: „Ori toate acestea lucruri au fost scrise pentru a ne instrui, pe noi care ne aflăm la sfârşitul timpurilor (I Corinteni. X.)". In aceaş Omilie în care sprijineşte acest principiu pe cuvintele Sfântului apostol Pavel, vorbeşte creştinilor despre îndatorirea lor de a cerceta cu grije Sfânta Scriptură când o citesc: *„Aşa dar trebue, fraţii mei, a studia şi a cerceta adevărul în Sfintele Scripturi cu toată si-*

linţa, căci cuvintele Sfintei Scripturi sunt armele spirituale . . . Şi în acelaş timp nu uitaţi că maximele cărţilor noastre Sfinte nu au fost scrise numai pentru cei dinainte, numai pentru părinţii noştrii . . . Ele ne privesc şi pe noi, iubiţi fraţi, după cum ne vorbeşte Sfântul apostol Pavel . . . [1]) *Da, desigur, dacă luând cartea Sfintei Scripturi, o meditaţi adânc. Această carte vă va oferi toate isvoarele, de a descoperi duhul cel rău . . . Da, dacă voi a-ţi participa la slujbele noastre şi ne-a-ţi da atenţiunea, dacă a-ţi medita cum se cuvine cărţile Sfinte, a-ţi învăţa din cuprinsul lor arta de a cunoaşte spiritul întunericului* [2]) *. . . . Să cetim aşa dar cu atenţie şi nu cu uşurinţă, Sfânta Scriptură şi acesta este mijlocul sigur de a ajunge la mântuire. Printr'un studiu stăruitor vom învăţa adevărata doctrină şi adevărata viaţă creştină.* [3])

Citirea şi meditarea Sfintei Scripturi este socotită de Chrisostom, ca un ajutor mare pentru învingerea tuturor greutăţilor vieţii: *„Urmăriţi acest model (Isaia) voi, pe care nu vă pot hotârî să cetiţi Sfânta Scriptură în timpul de odihnă la casele voastre. Pentrucă voi aveţi o femeie şi copii, ocupaţiuni şi greutăţi ale familiei, pentrucă voi purtaţi arma şi locuiţi la câmp, voi ne spuneţi că această lectură nu vă priveşte de loc, că această ocupaţie nu este de loc pentru voi; şi iată că un om de la curte, un om de finanţe, un om care nu cunoaşte de loc pe Iisus Christos, un om în călătorie urcă toate greutăţile şi toate obstacolele pentru a-şi hrăni sufletul şi inima cu cetirea sfintelor cărţi"* [4]).

Acum înţelegem motivul, pentru care predica Sfântului Ioan Chrisostom trebuia să fie în primul rând, tălmăcirea Sfintei Scripturi către popor. Apreciind importanţa explicării Sfintei Scripturi pentru popor în predică, majoritatea scrierilor ce ne-a lăsat Chrisostom o formează Omiliile sale la cărţile Sfintei Scripturi. La Vechiul Testament Chrisostom ne-a lăsat în primul rând 67 de Omilii asupra Genezei [5]), tălmăcind întreaga carte dela început până la sfârşit. Tot la cartea Genezei se mai adaoga încă 9 Omilii [6]) care continuând acelaş titlu, tălmăcesc primele trei capitole ale aceleiaşi

---

[1]) Sf. Ioan Chrisostom. Omil XXXI la Evang. Ioan.
[2]) Ibid. Omilia XXXIII.
[3]) Ibid. Omilia LIV.
[4]) Ibid. Omilia XXXV. la Geneza.
[5]) Ibid. Omil Geneza Migne. Patr. gr. tom. LIII-LIV.
[6]) Ibid tom. LIV. col. 581—630.

cărţi. Mai departe ne-a lăsat Omilii asupra câtorva capitole din cărţile Regilor: avem 5 Omilii despre Ana [1]) şi 3 Omilii despre David şi Saul [2]). O explicare complectă a cărţii Regilor nu aflăm în Omiliile sale. Asupra Psalmilor aflăm 58 de Omilii [3]) şi anume la Psalmii: 4—12, 43—49, 108—117, 119—150. Desigur vor fi fost mai multe Omilii asupra Psalmilor, însă s'au mai pierdut, după cum ne dovedesc câteva fragmente aflate din aceiaş serie de Omilii şi care pe drept au fost încadrate în numărul Omiliilor supra Psalmilor [4]). Aceste Omilii asupra Psalmilor au fost apreciate în tot timpul, ca opere care pun în lumină personalitatea lui Chrisostom deopotrivă ca predicator şi exeget [5]).

Tot sub numele lui Chrisostom mai aflăm fragmente din Omilii asupra cărţii lui Iov [6]) şi asupra Proverbelor lui Solomon [7]). Asupra Profeţilor avem 2 Omilii ţinute sub titlul generic despre Profeţi [8]). Asupra Profetului Isaia ne-a lăsat 8 Omilii [9]), rostite după cum ni se spune, parte în Antiohia, parte în Constantinopol. Deasemenea avem câteva fragmente din Omiliile rostite de Chrisostom, asupra cărţii profetului Ieremia [10]) şi Daniel [11]).

Cele mai multe Omilii ce ne-au rămas dela Chrisostom, le avem asupra cărţilor Noului Testament. Incepând cu Evanghelia după Matei şi terminând cu Epistolele pauline, Chrisostom ne-a lăsat Omilii, al căror cuprins orientează nu numai pe predicatori, dar şi pe dogmatişti, moralişti, exegeţi şi liturgişti. La Evanghelia după Matei, Chrisostom ne-a lăsat 90 Omilii [12]) rostite prin anul 390 în Antiohia. Mai departe la Evanghelia după Luca (Luca XVI. 19—31), avem 7 Omilii despre Lazăr [13]). La Evanghelia după Ioan ne-a lăsat 88 Omilii [14]), rostite în Antiohia. Numai asupra Evangheliei după Marcu nu ne-au rămas Omilii scrise. La Faptele Apostolilor, ne-a lăsat 55 Omilii [15]), rostite în Constantinopol. O dată mai veche, o au cele 4 Omilii rostite asupra începutului Faptelor Apostolilor [16]) şi cele 4 Omilii rostite asupra „Schimbării numelui“ [17]), cu prilejul schimbării numelui Sfântului

---

[1]) Ibid tom. LIV. col. 631—676.
[2]) Ibid „ LIV. „ 676—708.
[3]) Ibid „ LV.
[4]) Ibid „ LV. „ 155—166.
[5]) Bardenhewer. op. cit Band. III. p. 336.
[6]) Migne. tom. LXIV. col. 503-656.
[7]) Ibid „ LXIV. „ 659-740.
[8]) Ibid „ LVI. „ 163-192.
[9]) Ibid „ LVI. „ 97-142.
[10]) Ibid. tom. LXIV. col. 739-1038.
[11]) Ibid. „ LVI. „ 193-246.
[12]) Ibid. Omil Matei Migne Patr. gr. tom. LVII—LVIII.
[13]) Ibid tom XLVII. col. 963-1054.
[14]) Ibid „ LIX.
[15]) Ibid „ LX.
[16]) Ibid „ LI.
[17]) Ibid „ LI.

apostol Pavel. Bardenhewer le așează ca timp al rostirii lor, în anul 388 după sărbătoarea Sfintelor Paști și anume în Antiohia [1]).

Epistolele pauline în special au fost tălmăcite de Chrisostom în Omilii, care laolaltă formează în adevăr opera sa omiletică grandioasă. Asupra Epistolei către Romani ne-a lăsat 60 Omilii [2]), apoi asupra Epistolelor către Corinteni 30 Omilii [3]), plus 3 Omilii, asupra pasagiului din I Corinteni VII, 1. [4]), și 3 Omilii asupra pasagiului din II Corinteni IV, 13, [5]). Omiliile asupra Epistolei către Galateni au fost colectate laolaltă într'un comentar [6]), ca și Omiliile asupra Profetului Isaia. Asupra Epistolelor către Efeseni ne-a lăsat 24 Omilii [7]), la cea către Filipeni 15 Omilii [8]), Coloseni 12 Omilii [9]), Tesaloniceni 5 Omilii [10]), Timotei 10 Omilii [11]), Tit 6 Omilii [12]), Filimon 3 Omilii [13]), Ebrei 34 Omilii [14]). Aceste Omilii au fost rostite parte în Antiohia, parte în Constantinopole, fără să se poată repartiza cu siguranță după localitatea în care s'au rostit. Cele mai apreciate însă din aceste Omilii, de către criticii posteriori, au fost Omiliile rostite la epistolele către Romani In privința aceasta Isidor de Pelusium, într'o epistolă a sa ne dă o apreciere obiectivă asupra Omiliilor rostite de Sfântul Ioan Chrisostom asupra Epistolelor pauline și în special asupra Epistolei către Romani, când ne spune: *„In explicarea Epistolei către Romani, înțelepciunea învățătului Ioan se înalță către strălucire. Eu însumi afirm și nimeni să nu socotească că vorbesc numai pentru a plăcea, căci chiar Dumneezescul Pavel de ar fi voit să se explice pe sine în limba atică, nu ar fi explicat în alt chip deosebit de cum a făcut acest vestit maestru, (Ioan Chrisostom). Astfel, explicarea sa se înfățișează tot așa de bine prin adâncimea gândirii, ca și prin frumusețea și clasicitatea ei“* [15]).

Dar Omiliile lui Chrisostom nu se termină în tălmăcirea Sfintei Scripturi pe Cărți, Evanghelii și Epistolele Sfintei Scripturi, ci el alege și pasagii din Sfânta Scriptură, pentru a le tălmăci în

---

[1]) Bardenhewer. op cit. Band. III. p. 338.
[2]) Migne. Tom. LX.
[3]) Ibid „ LXI.
[4]) Ibid „ LI.
[5]) Ibid „ LI.
[6]) Ibid „ XLI.
[7]) Ibid „ LXII.
[8]) Ibid „ LXII.
[9]) Ibid „ LXII.
[10]) Ibid tom LXII.
[11]) Ibid „ LXII.
[12]) Ibid „ LXII.
[13]) Ibid „ LXII.
[14]) Ibid „ LXIII.
[15]) Isidor Pelus. Epist. V, 32. Migne gr. tom. LXXVIII. col. 1348.

diferite ocaziuni, potrivind pasagiul ales cu timpul sărbătorit, ori cu evenimentul ales din viaţa creştinilor. Astfel tot de la Chrisostom avem Omilii dogmatice şi polemice [1]), Omilii morale-ascetice[2]), Omilii panegirice şi parenetice, despre care vom vorbi mai detaliat la fondul biblic al Omiliei. Din cele cunoscute până aici asupra Omiliilor lui Chrisostom, numai simpla enumărare a lor, ne desvăluie principiul ce'l anima pe el, de a tălmăci Sfânta Scriptură poporului, urmărind a parcurge atât întreg cuprinsul Sfintei Scripturi, cât şi a ţine seamă de toate etapele însemnate ale vieţii creştine.

Opera omiletică şi exegetică biblică a Sfântului Ioan Chrisostom a impus atenţiune şi admiraţie nu numai teologilor răsăriteni, dar şi celor apuseni, care începând cu veacul al XIX, îi dedică locul de cinste în studiile lor destul de însemnate [3]). Vom vedea că în Biserica noastră ortodoxă-română, Omiliile Sfântului Ioan Chrisostom au fost foarte multă vreme folosite în traducere românească. Este interesant în privinţa aseasta studiul pe care D-l N. Iorga îl dedică lui Ioan Chrisostom în recenta lucrare: „Cărţi reprezentative în viaţa omenirii". Apreciindu-l ca pe cea mai reprezentativă figură a Bisericii răsăritene în primele veacuri creştine, ca pe unul ce a depăşit şi pe Augustin şi pe Ieronim, îl caracterizează ca personalitatea creştină, care rare ori a putut să întrunească într'o persoană vrednică de respectul tuturor timpurilor, o viaţă, un grai şi un scris [4]).

5. **Teodoret**, episcop al micului orăşel Cir, aproape de Antiohia, iarăşi se remarcă printre omileţii de seamă ai bisericii răsăritene. In timpul exercitării misiunii sale într'un timp de 35 de ani, a rostit un mare număr de Omilii, din care multe ne-au rămas şi scrise şi s'au tradus şi în limba română. Astfel avem

---

[1]) Sf. Ioan Chrisostom 12 Omilii contra Amoneilor. tom. XLVIII. col. 701—812. Ibid 8 Omilii contra Iudeilor tom. XLVIII. col. 843—942.

[2]) Ibid 3 Omilii. Despre Diavol şi tentat, tom. XLIX. col. 241—276.
9 Omilii. Despre Penitenţă „ XLIX. „ 277—350.
Contra circurilor şi teatrelor. „ LVI. „ 263—270.
Despre delicii şi uşurătate. „ LI. „ 347—354.
Despre milă. „ LI. „ 261—272.

[3]) S Haidacher. Die Lehre des hl. Ioh. Crysostomus über die Schriftinspiration. Salzburg 1897.
Th. Förster. Crysostomus in seinem Verhältnis zur antiochienischen Schule. Golha. 1869. F. H. Chase. Chrysostom: a studi in the history of biblical interpretation. London 1887.

[4]) N. Iorga. Cărţi reprezentative în viaţa omenirii. vol. I. Bucureşti 1924. Sfântul Ioan Chrisostom. p 81—98.

din Omiliile propriu zise mai mult fragmente [1]), apoi 5 cuvântări asupra lui Ioan Chrisostom ca panegirice [2]), şi o predică asupra lui Ioan Botezătorul [3]). Cu Teodoret se încheie ecoul strălucit al şcoalei antiohiene, după cum cu Ciril al Alexandriei se termină al acelei alexandrine.

d) *Apusenii.*

Predicatorii apuseni în această epocă de înflorire a elocinţei creştine în răsărit, sunt în directă dependenţă de răsărit în ceace priveşte predica, atât ca fond, cât şi ca formă. Aceasta ne-o mărturisesc chiar teologii apuseni [4]). Deacea şi în ceace priveşte Omilia, nu numai că nu vom afla nimic nou în apus, ci din contră vom avea prilejiul să ne convingem de infuenţa orientului asupra occidentului. Ambrozie, Ieronim şi Augustin, sunt cei trei predicatoti de seamă ai apusului în vremea aceasta, care apreciază Omilia, fără a putea ajunge la înălţimea unui Chrisostom, ori a unui Vasilie cel Mare.

1. **Ambrozie** este predicator apusean, ale cărui isvoare după mărturiile teologilor apuseni [5]) erau predicatorii răsăriteni, ca Vasilie cel Mare, Didim cel orb, Origen, Clement Alexandrinul şi alţi răsăriteni. Predicile sale sunt în majoritate interpretări la Vechiul Testament [6]) şi mai puţine la Noul Testament [7]). In ceace priveşte interpretarea Sfintei Scripturi, Ambrozie este adeptul şcoalei alexandrine, urmărind cu atenţie scrierile lui Origen şi Filon şi mai puţin Omiliile lui Vasilie cel Mare. Astfel chiar din prima serie de Omilii, Bardenhewer ne arată cum Ambrosie s'a folosit de cele nouă Omilii ale lui Vasilie asupra Exameronului, arătând chiar şi locuri apropiate dintre ele [8]). Şi aceasta nu este singura dată când Ambrosie se foloseşte de Omiliile lui

[1]) Migne Patr. gr. tom. LXXXIV, col. 53—64.
[2]) Ibid. tom. LXXXIV. col. 47—54
[3]) Ibid. tom. LXXXIV. col 33—48.
[4]) C. Krieg. op. cit. Die abendländischen Prediger. p. 44.
[5]) Rauschen. op. cit. p. 237.
[6]) Cele şase zile ale creaţiei Migne, P. L. tom. XIV, col. 123—274.
Despre Paradis. Ibid col. 275—314
Despre Cain şi Abel Ibid. col 315—360.
Despre Isac. Ibid. col. 501—534.
Despre Abraam Ibid 361 - 416.
Iacob Ibid col. 597—638.
Iosif Ibid col 641—672.
Iov şi David Ibid col. 797—850.
Ilie Ibid col. 697—728.
Nabot Ibid col. 731—756.
Tobie Ibid col. 759—794
Psalmi Ibid col. 921—1180
[7]) Luca tom. XV. col. 1527—1850.
Epist. Pavel. tom. XVII. col. 45—508.
[8]) Bardenhewer. Band. III op. cit. p 509.

Vasilie, ci şi cu prilejul celorlalte Omilii asupra lui Ilie, Nabot Tobie, ş. a. Fără să părăsim deci conduita obiectivă studiului nostru, aflăm pe terenul Omiliei, revărsarea elocinţei creştine răsăritene în apus a strălucirii sale pe cale de influenţă. Nota specifică care îl distinge mai mult pe Ambrosie ca predicator în Omiliile sale, este nobleţa sufletului său creştin, cu care a putut înrâuri atât de mult şi asupra tânărului Augustin.

2. **Ieronim.** Fericitul Ieronim, cunoscător de aproape al Sfintei Scripturi pe care a şi tradus-o, se remarcă şi prin Omiliile alcătuite de el, ca şi prin traducerea din limba greacă a Omiliilor lui Origen. Dorul său adânc de a cunoaşte mai de-aproape Sfânta Scriptură, îl hotăreşte să călătorească prin locurile sfinte, pentru a putea înţelege mai bine drama biblică.

La vestea predicilor lui Grigorie de Nazians, Ieronim este atras la Constantinopol, unde sub conducerea lui Grigorie se perfecţionează în cunoaşterea Sfintei Scripturi, entuziasmându-se în ceace priveşte interpretarea ei, de direcţia alexandrină. In răsărit el vizitase şi alte centre creştine ca Antiohia şi Alexandria, pentru a duce cu el învăţături creştine alese. Intr'una din epistolele sale, Ieronim istoriseşte cele ce a observat în lumea ebraică sub raportul biblic, când spune că acolo *„ori unde priveşte, plugarul apăsând pe coarnele plugului cântă aleluia; secerătorul asudând se mângâie în Psalmi, iar vierul tunzând viţa cu cosorul, cânta cântece davidice“* [1]).

Ieronim lasă însemnate comentarii, atât asupra Vechiului Testament, ca unul care cunoştea textul original ebraic, cât şi asupra Noului Testament. Comentariile lui Ieronim nu sunt de mare importanţă în materie exegetică, după mărturiile chiar ale teologilor apuseni, întrucât nu păstrează o directivă unitară în interpretarea Sfintei Scripturi. In afară de aceste comentarii, Ieronim ne-a lăsat Omili, asupra Psalmilor şi asupra Evangheliei după Marcu, rostite către monahii din Betleem [2]). De mai mare importanţă este opera lui Ieronim săvârşită prin traducerea Omiliilor lui Origen din limba greacă în limba latină [3]).

---

[1]) Ieronim. Epist. XLIV.
[2]) Bardenhewer op. cit. Band. III, p. 640.
[3]) 9. Omilii Isaia Migne P. L. tom. XXIV. 901—936.
14. „ Ieremia „ „ „ „ XXV. 583—786.
14. „ Ezechel „ „ „ „ XXV.
2. „ Cântarea cânt. „ „ XXIII. 1117—1144.
39. „ Evanghelia Luca „ „ XXVI 219—306.

3. **Fericitul Augustin.** Augustin a fost predicatorul vestit în occident, după cum am văzut că a fost Chrisostom în orient. El este predicatorul care se face vestit grație aprofundării Sfintei Scripturi, pe care o socotește necesară pentru încreștinarea sufletelor masei poporului. Ascultând predicile lui Ambrozie, mai mult pentru a studia forma retorică, a început să se vadă atras nu numai de formă, dar mai ales de fondul predicii și anume de persoana lui Iisus Christos din Evanghelie. Momentul hotărâtor însă nu sosise pentru a păși mai departe din această etapă sufletească a catehumenatului său personal. Este îndeajuns cunoscut momentul din istoria vieții lui Augustin, când deschizând Sfânta Scriptură la locul epistolei Sfântului apostol Pavel către Romani XIII. 13, și citindu-l, a ajuns la complecta transformare a inimei sale. Deaceea Augustin în restul vieții sale identifică noțiunea predicatorului cu noțiunea de propoveduitor și tălmăcitor al Sfintei Scripturi, iar pe cea de creștin cu noțiunea de om al Sfintei Scripturi.

Augustin împărtășește aceleași principii asupra predicii, pe care le-am văzut puse în practică de Chrisostom [1]). Predicatorul ca om al lui Dumnezeu, este purtător și interpret al Cuvântului lui Dumnezeu, pe care cel dintâi trebuie să-l aprofundeze din cărțile Sfintei Scripturi. Marea înțelepciune a elocinței sacre pentru predicator, este în primul rând cunoașterea și înțelegerea deplină a Sfintei Scripturi [2]) Predicatorul care posedă și înțelege Sfânta Scriptură știe ce să grupeze în jurul temei ce vrea să desvolte, încât grație iubirei sale creștine care-l animează în propoveduirea Cuvântului, nu-i mai rămâne decât a reuni celalalte cunoștințe de care are nevoie, pentru a da predica necesară [3]). In tratatul său *„De doctrina christiana"* [4]), Augustin nu poate înțelege pe predicator decât ca pe acel ce a cunoscut bine și a aprofundat pe deplin Sfânta Scriptură. Această lucrare a lui Augustin de mare importanță omiletică, ne înfățișează în mod sintetic un adevărat catehism al predicatorului. Primele 3 cărți ale acestei opere aduc însemnate contribuții la ermineutica biblică, iar cartea patra la omiletica propriu zisă, contribuții care laolaltă ne dau sinteza omileticii patristice, în care prima Sfânta Scriptură și interpretare ei.

---

[1]) P. Longhaye. La Prédication. Paris. 1917. Saint Augustin p. 149.
[2]) Augustin. *„Divinarum Scripturarum tractator et doctor"*. De doctrina christiana IV. 7—8.
[3]) Ibid II. 22—62.
[4]) Ibid Migne. P. L. tom. XXXIV. col. 15—1222.

Augustin în afară de multe comentarii asupra Sfintei Scripturi ne-a lăsat un mare număr de Omilii, pe care Krieg le socoteşte în număr peste 1000, reţinute în scris mai mult cu ajutorul tahigrafilor din vremea sa [1]). Prima serie de Omilii este asupra Psalmilor, apoi asupra Evangheliei după Ioan [2]) şi asupra Epistolei lui Joan [3]). Pe lângă aceste Omilii în care se explică pasagii biblice, Augustin ne-a mai lăsat predici biblice împărţite în 4 grupe: sermones de Scripturis Veteris et de Novi Testamenti [4]), sermones de tempore [5]), sermones de sanctis [6]) şi sermones de diversis [7]). Multe din predicile lui Augustin sunt trecute în altă ordine de scrieri, pe discipline teologice: dogmatice, dogmatice-polemice, apologetice, morale etc. [8]). In ceace priveşte felul de interpretare a Sfintei Scripturi, ţine după cum vom vedea calea de mijloc. Predicile lui Augustin s'au tradus şi în limba franceză de Dubois [9]). Colincamp [10]) îl apreciază pe Augustin intr'o lucrare specială asupra metodei sale retorice.

E) Omilia după perioada patristică.

Cu Sfântul Ioan Chrisostom în răsărit şi cu fericitul Augustin în apus, Omilia se continuă dar fără să-şi mai poate atinge strălucirea din veacul de aur al elocinţei patristice. In răsărit evenimentele istorice care au turburat şi liniştea Bisericii, au împiedicat progresul în ceace priveşte literatura teologică în general şi deci şi literatura omiletică în special. Nu este însă aceiaşi situaţie în apus, unde Biserica a avut mai mare linişte, dar predica s'a îndepărtat mai mult de Sfânta Scriptură. Deaceea pe când Biserica răsăriteană urmează principiul predicii biblice rânduit de Soboarele ecumenice, Biserica apuseană până la Conciliul Tridentin a avut un mare gol în acest domeniu, pentru a se cere cu atâta stăruinţă predica biblică în acest Conciliu. Istoria bisericească ne spune cum la Conciliul Tridentin în veacul XVI-lea s'a cerut cu stăruinţă revenirea la Sfânta Scriptură, care trebue

[1]) C. Krieg. op. cit. p. 46
[2]) Augustin. Tractatus X Migne. P. L. tom. XXXV col. 1379—1386
[3]) Ibid tractatus CXXIV Migne P. L. tom. XXXV. col. 1977—2062.
[4]) Ibid Migne P. L. XXXVIII. 1—183.
[5]) Ibid col. 184—272.
[6]) Ibid col. 273—340.
[7]) Ibid col. 341—363.
[8]) Denis Migne P. L. XLVI col. 813—940; Fontani P. L. XLVII col. 1113—1140. Frangipane P. L. XLVI col. 939—1004.
[9]) Dubois. Sermones et Lettres.
[10]) Colincamp. Étude critique sur la méthode oratoire dans S. Augustin 1848.

propoveduită şi explicată poporului [1]). Deasemenea în veacul XIX-lea episcopul Paul von Keppler (Rotenburg) a trebuit să ceară deschis şi în auzul tuturor, revenirea la isvoarele sănătoase ale credinţei şi ale predicii [2]), afirmând necesitatea Omiliei în Biserica romano-catolică.

In Biserica ortodoxă după cum am spus, menţinându-se în toată vigoarea principiul predicii biblice, Omilia deşi nu se afirmă în tomurile omiletice scrise de altă dată, îşi continuă şi mai departe aceiaşi viaţă şi acelaş rol în amvonul ortodox. Biserica ortodoxă numără şi mai departe predicatori distinşi ca *Ioan Mavropus,* mitropolit al Euhaitiei în Pont şi *Mihail Pselul* în veacul al XI, *Eutimie Zigabin* care se distinge, atât prin exegeza biblică, ca şi prin arsenalul său dogmatic, *Eustatie al Tesaloniculuí* şi *Mihail Acominat* din veacul al XII. Deasemenea şi în Rusia, *Chiril episcop de Turov* în Rusia meridională, îşi făcuse un renume strălucit ca predicator, pentru care motiv este supranumit de Chrisostom a Ruşilor [3]). Nu mai vorbim de distinsul Predicator *Grigorie Palama,* arhiepiscopul Tesalonicului şi *Nicolae Cavasila,* amândoi făcând cinste Bisericii răsăritene în veacul al XIV. Nu vor fi fost desigur Omiliile de altădată ca număr, dar Omilia era nelipsită în amvonul ortodox. Predicile lui *Teofilact Bulgarul,* arhiepiscop al Ohridei în veacul al XI, s'au tradus şi în limba românească sub titlul de *„Tâlcuire“,* sub mitopolitul *Veniamin,* spre a se da spre folosinţă preoţilor.

In ceace priveşte direcţia pe care o păstează Omilia în interpretarea biblică perioada post-patristică, Omiliile Sfântului Ioan Damaschin ne sunt exemplu clasic al tranziţiei Omiliei dela Omilia patristică la Omilia post-patristică, ţinând seamă de exegeaza omiletică a predecesorilor săi, ca Ioan Chrisostom, Teodoret al Cirului şi Ciril al Alexandriei [4]). Numărul Omiliilor sale nu este mare [5]), dar analizându-le putem observa acest principiu care corespunde tradiţiei canonice ce urma hotărârilor Soboarelor ecumenice în ceace priveşte doctrina.

---

[1]) *„Ne coelestis ille sacrorum librorum thesaurus, quem Spiritus Sanctus suma liberalitate hominibus tradidit, neglectus iaceat“.* Sess. V. De ref. c. 6. citat de C. Krieg op. cit. p 7.

[2]) *„Rückkehr zu den gesunden Quellen des Glaubens und der Predigt“.* C. Krieg. op. cit, p. 84.

[3]) Eusebiu Popovici. Istoria Bisericii universale. Trad. de Atanasie Mironescu. Cartea II. ed II. Bucureşti 1927. p. 189.

[4]) Sf. Damaschin. Patr. Gr. tom. XCV, col. 441—1034.

[5]) Ibid. 3 Omilii despre Sf. Feţioară tom. XCVI, col. 699—762.

Omilia în Biserica ortodoxă-română.

După cum am văzut, Omilia se continuă şi mai departe în Biserica ortodoxă greacă, sârbă, rusă şi de asemenea se practică şi în Biserica ortodoxă-română. Primele tipărituri care apar în limba românească, sunt mai întâi cărţile biblice şi după ele vin Cazaniile. Cazaniile am putea spune că ocupă locul cel dintâi, nu numai în literatura românească veche, dar în literatura noastră bisericească, lucru care ne dovedeşte că Omilia a fost cea mai practicată în acţiunea învăţătoare a Bisericii noastre ortodoxe-române.

Cazaniile lui Coresi sunt *„Evanghelie cu învăţătură"*, cea dela 1564 [1]), de mai mică însemnătate, întrucât cuprinde şi învăţături luterane, iar cea dela 1581 de mai mare însemnătate fiind tradusă de la Sârbi [2]). Cazania de la 1581 se retipăreşte mai departe la Bălgrad (Alba-Iulia) tot sub titlul de *„Evanghelie cu învăţătură"* [3]) cu tiparele lui popa Dobre venit din Ţara Românească, după cum ni se spune în predoslovia acestei Cazanii, în scopul de *„a înmulţi Cuvântul lui Dumnezeu prin toate bisericile pentru a le fi preoţilor spre propovedanie"*. [4]) După această Cazanie a lui Coresi, s'a găsit şi în codicele copiat de popa Grigorie din Mahaci (1619), o Omilie al cărei text explică, rugăciunea Tatăl nostru: *„Evanghelie cu tâlc"* [5]).

Cazania dela Govora, intitulată *„Evanghelia învăţătoare"*,

---

[1]) *„Tâlcul Evangheliilor şi Molitfelnic românesc"*, tipărite de diaconul Coresi la Braşov 1564. Biblioteca Academiei române No. 13. Bibliografia românească veche. I. Bianu N. Hodoş vol. I. p. 51.

[2]) *„Cartea ce se cheamă Evanghelie cu învăţătură de întru patru evanghelişti aleasă şi de în multe dumnezeeşti scripturi . . . spre învăţătura creştinilor oameni, către îndreptarea sufletului şi trupului . . ."* Pe contra pagină aflăm în predoslovie următoarele: . . *". Drept acea eu jupânul Hrăjilă Lucaciu judeţul de în cetatea Braşovului . . . dacă o văzui ce învăţătură dumnezeiască şi cu folos sufletului şi trupului este întru ea, iacă inima mea şi foarte mă sfătui cu luminatul marele Ghenodie . . . noi o dădeam lui Coresi diaconul ce era meşter învăţat în aceste lucruri, de-o scoase din carte sârbească pe limbă românească . . ."* Biblioteca Academiei Române Nr. 29. Bibliografia românească veche. Ioan Bianu N. Hodoş. op. cit. tom. I. 1508—1517 Bucureşt 1903. p. 85—93.

N. Iorga. Istoria Românilor pentru poporul român. p. 189.

[3]) Biblioteca Academiei române Nr. 40, Bibliografia românească veche. I. Bianu N. Hodoş op. cit. p. 115—117. N. Iorga Istoria Bisericii române. tom. I. p. 301—319. Gh. Comşa. Istoria predicii la Români. Bucureşti 1921. p. 27—29.

[4]) I. Bianu—N. Hodos. op. cit. p. 115.

[5]) M. Gaster. Chrestomaţie română. vol. I. p 53.

tipărită la Govora în anul 1642,[1]) este traducere după originalul slavon de Ieromonahul Silvestru, pentru care este şi amintită de Cazania lui Silvestru de la Govora[2]). Această Cazanie se continuă mai departe cu tipărirea, de la Govora la Mănăstirea Dealului, tot sub titlul de *„Evanghelie învăţătoare"* [3]) şi tot cu cheltuiala lui Matei Basarab, iar cu osteneala mitropolitului Teofan. Din epilogul acestei Cazanii scris în limba slavă şi tradus în româneşte,[4]) se vede că această Cazanie de la mânăstirea Dealului continuă Cazania dela mănăstirea Govora.[5])

In acelaş an cu Cazania dela Govora (1642), apar şi la Câmpu-Lung, tipărite din limba elină, predicile Ieromonahului Melchisedec: *„Învăţături preste toate zilele"* ...[6])

Cazania lui Varlaam, intitulată *„Carte românească de învăţătură"*, este tipărită la Iaşi în anul 1643,[7]) şi este mai mult o adunare de Omilii prelucrate în parte de mitropolitul Moldovei Varlaam. Insuş Varlaam în cuvântul său către cetitori spune că aceste Cazanii nu sunt alcătuiri proprii.[8]) Cuprinsul acestei Cazanii numără 76 de Cazanii la diferitele pericope evanghelice din Dumineci, Sărbători împărăteşti şi Sfinţii martiri. Cazania de la mânăstirea Dealului (1644), despre care am vorbit având deja tipărită cu un an înainte această Cazanie a lui Varlaam (1643), s'a folosit de cuprinsul ei, pentru care motiv acolo unde Cazania aceasta diferă de cea dela Govora, se aseamănă în bună parte cu textul Cazaniei lui Varlaam.

Cazania lui Varlaam a fost foarte mult întrebuinţată în trecutul Bisericii noastre,[9]) retipărindu-se şi peste fruntariile vre-

---

[1]) *„Evanghelie învăţătoare sau Cazănie preste duminicile anului şi la praznice gospodeşti şi la alţi sfinţi mari. Scoasă şi primenită de pre limbă rusească pre limbă românească cu voia şi cheltuiala creştinului domn Matei Basarab voevod... Tipărită întru dumnezeiasca lavră Govora : 1642.*

[2]) N. Iorga Istoria Bisericii române, vol. I. p. 300.

[3]) *„Evanghelie învăţătoare, duminicelor preste tot anul şi la praznicile domneşti şi la sfinţii mai aleşi..."* Biblioteca Academiei române Nr. 46 Bibliografia românească veche. I. Bianu-Hodoş. op. cit. p. 144.

[4]) I. Bianu-N. Hodoş op. cit. p. 146—147.

[5]) *„Şi s'a început a se tipări această carte numită Evanghelie cu învăţătură în mănăstirea Govorei şi s'a sfârşit în mănăstirea din deal cu hramul...*

[6]) M. Gaster op. cit. vol. I. p. XXXVI cu textul unei predici la p. 94.

[7]) Biblioteca Academiei române. Bibliografia românească veche Nr. 45. I. Bianu-N. Hodoş op. cit. p. 137—143.

[8]) *„Adunat-am din toţi tâlcovnicii sventei evanghelii dascăli besearicii-noastre..."* I. Bianu-N. Hodoş op. cit. p. 140.

[9]) N. Iorga. Istoria Bisericii româneşti op. cit. vol. II. p. 319—320. Ibid. Istoria Românilor p. 290.

melnice ale Românilor, ea fiind cu adevărat *„Cartea românească de învățătură"* a poporului românesc, din Maramureș până în Oltenia și din Crișana până la Nistru. Centrele tiparniților românești din vremea aceasta, de la Iași, Alba-Iulia, Sibiu, București, Râmnic și Buzău, răspândesc această carte românească care întreține deopotrivă limba sufletului românesc și viața credinței sale ortodoxe, picurată din tâlmăcirea curată a Evangheliei pe înțelesul masei poporului. Din această răspândire a Cazaniei lui Varlaam, se poate observa nu numai rolul pe care l-a avut Omilia pentru instruirea și moralizarea sufletului românesc, dar mai ales aviditatea sufletului românesc după Cuvântul lui Dumnezeu, propoveduit și tâlmăcit pe înțelesul său și în legătură cu viața lui de toate zilele, cu ocupațiile lui, cu nevoile sale sufletești. Cazania lui Varlaam și sufletul românesc ar putea forma tema deosebit de importantă a Omiliei și psihologiei religioase a poporului român.

Prima retipărire a Cazaniilor lui Varlaam, se face la Bălgrad (Alba-Iulia) în Ardeal în anul 1699, sub denumirea de *„Chiriacodromion sau Evanghelie învățătoare"*.[1]) Această Evanghelie învățătoare retipărită după Varlaam, este întrebuințată până în cele mai îndepărtate ținuturi românești din Ardeal. Greutatea de a o avea toate bisericile, face să fie chiar copiată în manuscrise, cum este cazul preotului Urs din Cotigleti din județul Bihor, care copiază în prima jumătate a veacului al XVIII Cazania lui Varlaam, după ediția Chiriacodromionului din Bălgrad dela anul 1699 [2]).

La Râmnic se retipărește Cazania lui Varlaam, după unii în două rânduri, după alții în trei rânduri. Prima dată se retipărește cu osteneala și cheltuiala episcopului Climent al Râmnicului la 1748, sub titlul de *„Cazanii"* [3]). A doua oară tot la Râmnic se retipărește, tot sub titlul de *„Cazanii"*, în anul 1781 sub episcopul Filaret al Râmnicului, care o scoate pe cheltuială proprie, după cum ne vorbește și titlul acestei Cazanii [4]). Filaret al Râmnicului este un prodigios lucrător pe terenul omiletic, după cum vom vedea tipărind la Râmnic și alte cuvântări bisericești, scoase

[1]) *„Chiriacodromion sau evangelie învățătoare care au întru ea Cazanii în toate duminicile preste an și la praznicile domnești și la sfinții..."* Biblioteca Academiei române Nr. 115. Bibliografia românească veche. I. Bianu-N. Hodoș op. cit. vol. I. p. 372—377. Gh. Comșa op. cit. p. 57—60.

[2]) Gh. Comșa p. op. cit. 106.

[3]) Biblioteca Academiei române Nr. 263. I. Bianu—N. Hodoș op. cit. vol. II, p. 105—107.

[4]) Ibid Nr. 445 I Bianu—N. Hodoș op. cit. p. 271—272.

după limba elină. Desigur tot această Cazanie de la Râmnic, se retipăreşte pentru a treia oară la aceiaş episcopie, pe când Filaret era Mitropolit al Ungro-Vlahiei, acum cu predoslovia lui Grigorie, sincelul Râmnicului [1]).

La Bucureşti se retipăreşte Cazania lui Varlaam, în primul rând în anul 1732 sub mitropolitul Ştefan, luând titlul celei dela Alba-Iulia, de *„Chiriacodromion sau evanghelie învăţătoare"*, având textul şi paginile la fel cu cea de la 1699 [2]). Tot la Bucureşti sub mitropolitul Grigorie se retipăreşte Cazania în două serii, prima dată la anul 1765. sub titlul de „Cazanii", [3]) iar a doua oară în anul 1768 tot sub titlul de *„Cazanii"* [4]), ţinând seamă după cum ne spune în predoslovie însuşi mitropolitul Grigorie de Chiriacodromionul mai vechi. [5])

La Buzău iarăşi se retipăreşte Cazania lui Varlaam, în veacul XIX sub episcopul Chesarie (1834), intitulată *„Cazanii"*, numită şi Cazania de la Buzău, ori Cazania lui Chesarie. Desigur la aceste retipăriri de Cazanii mai au loc unele modificări, fie ca număr al Cazaniilor, cum este cea dela Buzău, fie ca limbaj care este în legătură mai mult cu vremea când se face retipărirea.

Cazania de la Buzău se retipăreşte la Sibiu în anul 1850 sub titlul: *„Cazanii ce cuprind în sine Sfintele Evanghelii tâlcuite"* . . . [6]) Ultima retipărire a Cazaniei lui Varlaam se face la Bucureşti în anul 1911, ca ediţie a doua a Cazaniei episcopiei de Râmnic din 1781. [7])

O colecţie de Omilii, care se retipăreşte în mai multe rânduri şi în diferite centre bisericeşti la noi la Români, este *„Chiriachodromionul lui Teotoke"*, o traducere din limba elină a tâlcuirilor Evangheliilor din Dumineci, a lui Nikifor Teotokie mitropolitul Astrahanului. Acest Teotokie, fost predicator la Constantinopole, a venit în ţară la noi la Iaşi şi după aceea trecând în Rusia, a ajuns arhiepiscop şi mitropolit. Chiriacodromionnul lui Teotokie s'a tipărit mai întâi la Bucureşti la 1801 sub

---

[1]) Ibid Nr. 552. I. Bianu—N. Hodoş p. 347—348.
[2]) Ibid Nr. 205. I. Bianu—N. Hodoş p. 45—50.
[3]) Biblioteca Academiei române Nr 341. Bibliografia românească veche I. Bianu—N. Hodoş. op. cit. tom. II. p. 163.
[4]) Ibid Nr. 356. I. Bianu—N. Hodoş. op. cit. tom. II. 177—179.
[5]) *„Văzând cartea Chiriacodromion, că cuprinderea ei este propovădania Cuvântului, nu am trecut cu vederea ci am pus de au tipărit"*. I. Bianu—N. Hodoş. tom. II. op. cit. p. 179.
[6]) Gh. Comşa. op. cit p. 138—139.
[7]) Ibid p. 209-211

mitropolitul Dositei, pe motiv după cum ne spune predoslovia acestei tipăriri : *„Socotindu-l pre el a fi foarte folositor, ca cela ce dela Sfinţii părinţi şi dascăli ai bisericii, ca din oarecare isvoare este adunat şi ca un raiu foarte frumos alcătuit"*. [1]) Acelaş Chiriacodromion s'a imprimat la noi şi în limba elină în anul 1803 tot în Bucureşti [2]). In anul 1811 îl găsim retipărit la Neamţu sub mitropolitul Veniamin, apoi la Buzău sub episcopul Chesarie 1839 şi apoi iarăşi la Iaşi 1840 sub Veniamin, la Sibiu sub Şaguna 1855 şi în urmă în două rânduri la Bucureşti la 1857 şi 1912.

Dar după cum am spus, în afară de Cazaniile traduse, în Biserica ortodoxă-română s'au folosit chiar Omiliile proprii ale marilor Părinţi şi Invăţători bisericeşti din perioada patristică. Astfel începând cu o Omilie a lui Chrisostom, ieromonahul Rafail din Dragomirna o traduce în anul 1661, sub denumirea de *„Cazanie de Paşti"*. Această Cazanie trece mai întâi din greceşte în slavoneşte şi apoi este tradusă în româneşte, după cum o arată şi ultima ei denumire. [3])

In anul 1691 sub mitropolitul Teodosie se traduc din limba greacă şi se tipăresc în româneşte *„Mărgăritarele adică cuvinte de multe feluri"*, în care se află 35 predici ale lui Chrisostom, două cuvinte ale lui Efrem Sirul, două cuvinte ale lui Simeon Bogoslovul cel nou, un cuvânt al monahului Damaschin, un cuvânt al înţeleptului Monah Teofan şi o predică a monahului Anastasie Sinaitul [4]) Aceste Mărgăritare, după cum am spus dela început, s'au mai retipărit în două rânduri şi anume la 1746 sud Neofit şi a treia oară la 1872 sub Nifon la Bucureşti. [5]) In cuvântul adresat către domnul ţării în predoslovia traducerii, se poate vedea cum apreciau cei doi logfeţi Şerban şi Radu şi cu ei întreg poporul, frumuseţea cuvintelor Sfântului Ioan Chrisostom. [6])

---

[1]) Biblioteca Academiei române Nr. 632. Bibliografia românească veche. I. Bianu—N. Hodoş op. cit. tom. II. p. 422-425.

[2]) Ibid Nr. 664. I. Bianu—N. Hodoş op. cit. tom. II. p. 447.

[3]) *„Poveste la sveatele Paşti. Cela ce-i dintru svinţi părintele nostru, mai marele vlădică, ce au fost patriarhul în cetatea lui Constantin împărat.*.. „M. Gaster Chrestomaţie română. vol. I. p. 178-182.

[4]) Biblioteca Academiei române, Bibl. rom. veche. Nr. 91 I. Bianu—N. Hodoş p. 313.

[5]) N. Iorga Istoria bisericii române vol. II. p. 201.

[6]) *„Gură şi rost de aur îi zicem împreună cu toată lumea acestui Ioan, nu doară că fălcile, gingiile, dinţii măselele şi ca acestea care fac gura de aur i-au fost, sau au putut fi, ce numai căci cuvintele şi graiurile lui mai scumpe şi mai folositoare erau şi încă sunt la cei ce ascultă, decât aurul, mărgăritarul şi alte preascumpe pietrii. Şi căci den rostul lui era învăţăturile măi iubite şi mai dulci, nu numai decât mierea sau zahărul, care s'ar zice, ca şi decât acea ambrosie şi nectar.*. I. Bianu N. Hodoş op. cit. vol. I. p. 319.

În anul 1775 sub mitropolitul Grigorie, se traduc de către ieromonahul Macarie şi se tipăresc în Bucureşti *„Omiliile lui Macarie Egipteanul“*, [1]) Omilii despre care am vorbit în perioada patristică. Aceste Omilii s'au retipărit cu osteneala şi cheltuiala lui Filaret.

In anul 1821 se traduc şi se tipăresc *„Cuvântările Sfântului Grigorie Nazianzeanul şi ale lui Ioan Gură de Aur“*, iar în anul 1826, se tipăresc şi tălmăcesc din limba elină *„Cuvinte puţine oarecarele din cele multe ale celui întru Sfinţi părintelui nostru Ioan Gură de Aur“*. Din însuşi titlul acestor cuvântări, se vede că au fost traduse în Bucureşti de mitropolitul Grigorie Miculescu, sub a cărui arhipăstorie s'au tradus şi tipărit o întreagă serie de opere omiletice după sfinţii Părinţi.

In anul 1827, tot sub mitropolitul Grigorie, se traduc şi tipăresc *„Cuvinte puţine oarecare din cele multe ale celor întru sfinţi părinţilor noştri Vasilie celui Mare şi Grigorie cuvântătorului de Dumnezeu“* [2]). Aici se cuprinde Exameronul Sfântului Vasile, având cu totul 32 Omilii din partea Sfântului Vasile, 8 Omilii din partea Sfântului Grigorie de Nazianz. Tot sub mitropolitul Grigorie în anul 1828 se traduc în Bucureşti *„Cuvintele lui Teodoret“* episcopul Kirului,[3]) despre care am vorbit iarăşi în perioada patristică.

In anul 1832 se tipăreşte la Buzău, tălmăcit tot de Mitropolitul Grigorie, *„Puţul sfântului Ioan Gură de Aur“*, cum spune în titlu *„spre folosul neamului nostru“*. In acelaş an, tot la Buzău se tălmăceşte de mitropolitul Grigorie şi se tipăreşte *„Impărţire de grâu a sfântului Ioan Gură de Aur“*, tot spre folosul neamului nostru. Superioritatea şi necesitatea cunoaşterii Omiliilor lui Chrisostom, este redată în titlu de către mitropolitul Grigorie, în termeni intuitivi, pentru a atrage nu numai clerul, dar şi poporul spre cunoaşterea lor. Cuvântul ce ţine loc de predoslovie la aceste traduceri din partea mitropolitului Grigorie, justifică denumirile de mai sus ale acestor Omilii, afirmând că *„toate cuvintele sfinţilor părinţi sunt tălmăciri ale Sfintei Scripturi“*.[4])

---

[1]) „Omiliai, adică cuvintele celui întru sfinţi şi de Dumnezeu purtătorului nostru Macarie celui Mare a Egiptului, acum întâia oară dată în limbă românească.." Biblioteca Acad-rom — Bibliografia românească veche No. 392 I. Bianu—N. Hodoş tom. II p. 212—213.

[2]) N. Iorga Istoria Bisericii române. vol. II. p. 238. Gh. Comşn op. cit. p. 122—123.

[3]) N. Iorga Istoria bisericii române vol. II. p. 255.

[4]) *„Puţul Sfântului Ioan Gură de Aur“. Cuvântarea mitropolitului Grigorie către cititori pag. I.*

În anul 1837 Medelnicerul Papazoglu traduce iarăşi câteva Omilii, într'un grup ales: *„Elocvenţa bisericească sau cuvinte ale celor dintru Sfinţi, Atanasie cel Mare, Vasilie cel Mare şi Ioan Gură de Aur.* [1]) Adunate la un loc aceste Omilii formează numai o mică broşură, dar importanţa traducerii, selecţiei şi grupării lor laolaltă, după însemnătatea pe care o au autorii lor, ne arată principiul ce se urmărea şi în practica învăţăturii în Biserica noastră. La un an (1838), avem traduse şi tipărite în Bucureşti *„Cuvintele lui Grigorie de Nisa"*, eşite sub episcopul Chesarie. Traducerea Omiliilor distinşilor predicatori din epoca patristică s'a continuat şi mai departe în decursul veacului al XIX şi în veacul nostru chiar [2]).

Un lucru rămâne clar, mai presus de toate aceste amănunte din istoria Omiliei, că în Biserica noastră predica predominantă a fost Omilia. Această Omilie tălmăcitoare a Sfintei Scripturi a fost Cuvântul de zidire sufletească, de întărire şi de apărare împotriva tuturor ereziilor şi atacurilor confesionale ce ne-au venit din apus. Faptul că se răspândeşte peste întreg întinsul Bisericii ortodoxe-române de astăzi, chiar atunci când poporul românesc era împărţit sub alte stăpâniri, ne dovedeşte nu numai că se folosea peste tot, dar pătrunsese în sufletul poporului care se ataşase pentru această tălmăcire a Cuvântului lui Dumnezeu, după cum ne mărturisesc predosloviile Omiliilor şi Cazaniilor retipărite de atâtea ori.

Dacă această formă arhaică prin care se propoveduia adevărul evanghelic creştinilor, nu mai corespunde sufletului intelectualului român de astăzi care a evoluat sufleteşte, — rămânând plăcută şi pe mai departe masei poporului de la sate, — nu trebuie să uităm că acelaş fond evanghelic şi aceiaşi curăţenie în păstrarea Ortodoxiei, trebuie s'o păstrăm şi în predica biblică pe care o rostim astăzi, fie la sate, fie la oraşe. Congresele noastre misionare din ultimul timp, în dezideratele lor au afirmat necesitatea popularizării Sfintei Scripturi. Această popularizare a Sfintei Scripturi nu se poate face în deajuns în masa poporului numai prin Biblie şi nu-şi poate atinge obiectivul, chiar dacă ar fi alcătuită cum s'a spus „pentru popor". Odată cu răspândirea acestei Biblii pentru popor este necesară şi tălmă-

[1]) Biblioteca Academiei Române la cărţile mai noui.
[2]) După cum se poate vedea mai amănunţit în „Istoria predicii la Români" de Diaconul Dr. Gh. Comşa opt. cit. p. 151—295.

cirea cuprinsului ei poporului pe calea Omiliei. Cea dintâi îi înlesneşte calea, iar cea din urmă o duce către împlinirea complectă a obiectivului propus.

III. Fondul biblic al Omiliei.

Am văzut de la început, că fondul Omiliei este Cuvântul lui Dumnezeu din Sfintele Scripturi, pe care predicatorul îl răspândeşte şi-l tălmăceşte în vederea împlinirii scopului pentru care a fost revelat. Istoria genezii şi a desvoltării Omiliei, nu s'a putut dispensa de arătarea în mod detailat a cărţilor Sfintei Scripturi, pe care învăţătorii şi părinţii Bisericii le-au propoveduit şi explicat poporului prin Omilii. Acest lucru a fost impus dela început, după cum am văzut, în primul rând de Cuvântul lui Dumnezeu din Sfânta Scriptură şi a fost urmat de practica tradiţională a marilor învăţători ai Bisericii, continuată până în vremea noastră, potrivit normelor date prin canoanele Soboarelor ecumenice.

Iisus Christos înainte de Sfânta sa Înălţare la ceruri, le-a spus Ucenicilor săi: *„Mergeţi în totată lumea şi propoveduiţi Evanghelia la toată zidirea“.*[1]) Această poruncă a Domnului a pătruns adânc în sufletele lor, urmând-o întocmai şi transmiţînd-o şi acelora pe care i-au găsit vrednici de întărirea harică în această misiune. Potrivit acestei porunci date de Iisus Christos, Sfântul apostol Pavel, cel care ştim că a depus atâta zel în răspândirea şi explicarea Cuvântului lui Dumnezeu, scria lui Timotei: *„Propovedeşte Cuvântul, stăreşte cu timp şi fără timp, mustră, ceartă, îndeamnă, cu toată îndelunga răbdare şi dând necontenit învăţătura . . . fă lucru de binevestitor, fi cu toată inima la slujba ta.“* [2]) Epistolele Sfinţilor Apostoli prin însuşi cuprinsul lor, ne fac dovada fondului lor biblic, întrucât răspândesc şi tălmăcesc Cuvântul pe care-l moşteniseră prin viu grai dela Domnul. Acelaş sfat îl dădeau după cum am văzut şi acelora pe care îi instituiau în misiunea de a răspândi şi tălmăci Cuvântul lui Dumnezeu. Apostolii Petru şi Ioan când au fost închişi şi aduşi să-şi dea socoteala în faţa Sinedriului, ameninţaţi să nu mai rostească, nici să nu mai înveţe în numele lui Iisus, au răspuns: *„Judecaţi de este drept înain-*

[1]) Marcu XVI 15.
[2]) II. Timotei IV. 2—5.

tea lui Dumnezeu să ascultăm de voi mai mult decât de Dumnezeu."[1]) Desigur oricare le-ar fi fost amenințările și orice primejdie le-ar fi așteptat viața, după cum știm că le-au și primit cu înseninare creștină, Apostolii au pus în primul rând temei pe porunca lui Dumnezeu, de a răspândi Cuvântul Său.

Acelaș Cuvânt al lui Dumnezeu, revelat în mod mijlocit, a fost predicat de Profeții Vechiului Testament. Cuvântările Profeților sunt explicări neîntrecute ale Cuvântului lui Dumnezeu, pentru timpul și împrejurările în care se afla poporul ales. Profeții ereau mijlocitorii chemării divine pe calea Cuvântului lui Dumnezeu, către toate popoarele și către toți cei însetați și flămânzi după adevăr: *„Luați aminte și veniți la mine, ascultați și sufletul vostru va trăi: căci Eu voi încheia cu voi un legământ vecinic, ca să întăresc îndurările mele față de David.*" [2]) Predica profetică a Cuvântului lui Dumnezeu este confirmată și de Sfinții Evangheliști, care afirmă că prin Profeți a vorbit Cuvântul lui Dumnezeu, [3]) după cum și Sfântul Apostol Petru vorbește de întărirea Cuvântului proorocesc, prin *„Făclia ce strălucește în loc luminos.*" [4])

Sfânta Scriptură fiind cartea în care este cuprins Cuvântul lui Dumnezeu, ne oferă materialul cel dintâi al predicii noastre, așa cum au făcut și Sfinții Apostoli și Părinții apostolici și Sfinții Părinți de mai târziu. Sfânta Scriptură ne este pe lângă învățătura cea mai înnaltă, primul și cel mai puternic isvor al predicii [5]). Și după cum am văzut în practica tradițională a Omiliei, nu numai cărțile Noului Testament au fost tălmăcite în Omilii, dar și cărțile Vechiului Testament. Căci cum nu s'ar fi explicat și cuprinsul cărților Vechiului Testament, când Profeții știm că au fost adevărați predicatori, trimiși de Dumnezeu în mijlocul poporului ales ? [6]) Predica profetică ne poate da fondul biblic al celor mai alese Omilii, dându-ne atât materialul dogmatic, de multe ori și argumentat, material moral expus cu o energie vrednică de cel mai înalt apostolat și spirit de sacrificiu. Doar știm sfârșitul martiric al atâtor Prooroci ai Vechiului Testament, care

---

[1]) Fapt. Apost. IV. 19.
[2]) Isaia LV. 3.
[3]) Luca III. 2
[4]) II. Petru I. 19.
[5]) C. Krieg op. cit. „Die heilige Schriftoberste und wichtigste Predigtstoffquelle" op. cit. p. 148.
[6]) P. Longhaye op. cit. Les Prophètes. Le fonds de la prèdication prophètique p. 21 - 37.

s'au sacrificat şi au rămas credincioşi până la sfârşit Cuvântului lui Dumnezeu. Predica profetică este opera învăţătoare deosebită de predica creştină, întrucât predica profetică se adresa unor suflete împietrite, stăpânite mai mult de instinct pentru care motiv Cuvântul lui Dumnezeu avea o tonalitate cu mult mai aspră. In afară de cărţile profetice, nu este locul să mai stăruim asupra însemnătăţii cărţilor didactice ale Vechiului Testament, care ne dau un material ales. Lectura Omiliilor în care se explică pericopele biblice din cărţile Vechiului Teştament, începând după cum am văzut chiar cu cartea Genezii şi ajungând până la Profeţii mici, ne poate convinge de importanţa pe care o au cărţile Vechiului Testament ca fond biblic al Omiliei. Numai asupra cărţii Genezei, ce Omilii interesante avem de la Origen, Vasilie cel Mare şi Grigorie de Nisa. A stărui mai mult asupra însemnătăţii cărţilor Vechiului Testament ca fond al predicii, ar însemna să intrăm în domeniul detailat al introducerii în cărţile Vechiului Testament, care ne este deja cunoscută. Deasemenea Evangheliile şi Epistolele apostolice, formează în primul rând fondul biblic al Omiliei, întrucât în ele avem Cuvântul lui Dumnezeu revelat prin însuş Cuvântul Său întrupat.

Sfântul Vasilie cel Mare compară Sfânta Scriptură cu magazinul unui farmacist, în care are medicamente pentru toate boalele sufletului. Medicamentele sunt atât de multe şi atât de variate, încât sunt îndeajuns pentru toate timpurile, pentru toate locurile şi pentru toate persoanele Sfânta Scriptură a fost întrebuinţată de Biserică pe vremea martirilor creştini, Sfânta Scriptură a fost întrebuinţată pentru pregătirea teologilor ei învăţaţi şi tot Sfânta Scriptură în vremurile furtunoase ale ereziilor a fost folosită pentru a da armele pline de isbândă împotriva tuturor sofismelor şi rătăcirilor. In zile de suferinţă Biserica în Sfânta Scriptură şi-a găsit răbdarea şi pacea, în zile de glorie de asemenea tot în Sfânta Scriptură şi-a găsit modestia şi smerenia. Această Scriptură a fost întotdeauna scăldătoarea Evangheliei, în care cel ce intra după ce apa erea turburată de îngerul Domnului, a fost vindecat ori de ce boală erea cuprins. [1]) Când vorbeşte despre cartea Psalmilor, Sfântul Vasilie arată în mod deosebit însemnătatea ei pentru viaţa creştină. Ascultând cetirea Psalmilor înţelegem profeţia viitorului, ei ne reamintesc istoria, ei ne fac cunoscut legile vieţii morale, ei ne sugerează atâtea

[1]) Sfântul Vasilie Omilia VI Ioan.

sfaturi practice, nebănuite pentru viaţă. In aceşti Psalmi, bolnavul îşi găseşte vindecare, cel rănit alinare şi cel sănătos îi ascultă cu drag.[1])

Sfântul Ioan Chrisostom, a cărui preţuire pentru Sfânta Scriptură am cunoscut-o, propoveduind şi tălmăcind Sfânta Scriptură în Omiliile sale, nu odată vorbeşte de întrebuinţarea ei în cuvântarea bisericească, lucru pe care-l justifică cu însemnate motive: 1. Originea Sfintei Scripturi fiind divină şi însemnătatea ei este divină. 2. Ajutoarele pe care Sfânta Scriptură ni-le dă, frumuseţea ei ce ni-se desfăşoară înainte, lumina ei divină ce se revarsă peste sufletele noastre, ne face s'o întrebuinţăm. 3. Sufletele noastre înţelegând frumuseţea, sublimitatea şi însemnătatea ei, sunt atrase de cuprinsul ei [2]). Aceste motivări pentru întrebuinţarea Sfintei Scripturi în predică, argumentând astfel fondul biblic al Omiliei, le desvoltă Sfântul Ioan Chrisostom incidental în diferitele sale Omilii [3]). Sfânta Scriptură se rezumă după Sfântul Ioan Chrisostom în următoarele cuvinte: Cuvântul întrupat. Un Testament îl anunţă şi-l pregăteşte, iar alt Testament cuprinde istoria venirii Sale [4]). Acest principiu a călăuzit pe Sfântul Ioan Chrisostom de a explica în Omiliile sale deopotrivă cărţile Vechiului Testament ca şi cărţile Noului Testament, urmărind unicul obiectiv pe care vom vedea că l-a urmărit şi Cuvântul lui Dumnezeu.

Acelaş principiu îl afirmă şi Sfântul Grigorie de Nazians, când arată în Omilia sa la Faptele Apostolilor [5]), superioritatea acelor ce apreciază fondul creştin al Sfintei Scripturi şi nu numai forma pompoasă şi afectată a cuvântării bisericeşti, care rămasă numai la formă este ceva teatral. Sfânta Scriptură a fost predicată după cum vedem poporului în trecut, de către Părinţiii şi Invăţătorii Bisericii, potrivit tradiţiei apostolice şi a fost urmată

---

[1]) Sfântul Vasilie. Omilia la Psalmul I. 1. Patr. gr. tom. XXXI. col. 209—212.

[2]) Mgr. Doublet. Les richesses oratoires de S. Jean Chrysostome réunies et disposées pour la prédication Paris. 1902. tom. II. p. 218—227.

[3]) Sfântul Ioan Chrisostom. Omilia Matei. I. (Exordiu).
Omilia F. Apost. XIX. (Peroraţie.)
Omilia III. Lazăr şi bogatul.
Omilia Romani XXVIII. (După exord)
Omilia către Antiohieni IV. (Exord.)
Omilia Ioan XXXII. (Peror.)
Omilia „ LIII. (Peror.)
Omilia „ XXX. (Peror.)
Omilia „ I. (Exord.)
Omilia Ebrei VIII, (Peror.)

[4]) Ibid Omilia. Matei I.

[5]) Sfântul Grigorie de Nazians. Omilia XX. la Faptele Apostolilor.

şi mai departe de membrii ierarhiei bisericeşti. Sinodul al VI. ecumenic prin canonul XIX, vorbeşte clar de îndatorirea clerului de a propovădui şi explica Sfânta Scriptură către popor, când spune: „*Cum că se cuvine proestoşii Bisericilor, în toate zilele, iară mai cu deosebire în Dumineci pe toţi clericii şi pe norod să-i înveţe cuvintele evseviei (bunei cinstiri) din Dumnezeiasca Scriptură, culegând înţelesurile adevărului şi judecăţile*“ [1]).

Ceva mai mult, găsim dispoziţiuni luate prin canoanele Sfintelor Sinoade, care nu numai că prevăd obligaţia de a cunoaşte Sfânta Scriptură, pentru a o putea propovedui şi tălmăci poporului acei ce vor se între în ierarhia bisericească, dar dau sancţiuni pentru clericii care nu predică Sfânta Scriptură poporului. Fără să evităm, ori să neglijăm celelalte isvoare ale predicii, în care ştim că după Sfânta Scriptură primul loc îl are Sfânta Tradiţiune, după cum vom avea prilejul să vedem în capitolul următor, vedem că primul material de predicat este Sfânta Scriptură, atât prin esenţa divinităţii cuprinsului ei, cât şi prin rolul mare pe care îl are Cuvântul lui Dumnezeu pentru suflete.

Iată deci raţiunea existenţii Omiliei, justificată nu numai pe cale istorică tradiţională, dar şi pe calea obligativităţii ei, impusă de însuşi Cuvântul lui Dumnezeu, care prin misiunea lui şi prin însemnătatea lui pentru suflete, formează fondul biblic al Omiliei. Cu aceasta trecem la tălmăcirea acestui material biblic, care am văzut de la început că este indispensabil Omiliei.

IV. Exegeza omiletică a Sfintei Scripturi

După cum am văzut, Sfânta Scriptură pe lângă elementele tradiţiei, este elementul predominant în predică. Mântuitorul Christos când trimite Ucenicii Săi la predică, le vorbeşte tocmai de răspândirea Evangheliei la toate neamurile (Marcu XVI, 15.) Sfânta Scriptură a trebuit să fie propoveduită şi în acelaş timp şi tălmăcită, pentru a putea fi înţeleasă de popor. In privinţa aceasta Mântuitorul Christos şi Sfinţii Săi Apostoli ne-au fost primul exemplu practic, urmat mai departe şi de marii Părinţi şi Dascăli ai Bisericii. De aceea şi predicatorului de astăzi nu-i este deajuns să fie numai profund cunoscător al Sfintei Scripturi şi să posede cunoştinţele exegezei ştiinţifice, ci trebue să posede şi acea

[1]) Pidalion. Cononul 19. Sinodul VI. ecumenic.

exegeză omiletică, care se deosebeşte de exegeza ştiinţifică. Pe amvon predicatorul nu se mai ocupă atâta cu elementele exegezei ştiinţifice, deşi le cunoaşte şi le apreciază la timpul lor potrivit, ci caută ca prin Cuvântul lui Dumnezeu să adâncească în suflete cunoştinţele regilioase şi morale, să încălzească sentimentele religioase şi să înalte simţirea şi voinţa [1]). Predicatorul are să lămurească prin explicarea Sfintei Scripturi un punct de credinţă, o virtute morală, elemente ale cultului şi ale ansamblului vieţii morale creştine şi pe toate trebuie să le pună în lumină clară, pentru a înălţa sufletele către înţelegerea şi aplicarea lor.

Acest principiu al exegezei-omiletice a fost practicat de cunoscuţii predicatori ai epocii patristice, după cum vom avea prilejul să vedem din propriile lor Omilii şi din principiile pe cari le dau în acest domeniu. Fericitul Augustin afirma că numai acela poate face parte din rândul adevăraţilor predicatori, care cu ochiul spiritului său pătrunde cele mai adânci părţi ale Cuvântului Sfintei Scripturi şi stabileşte legătură între el şi sufletul omenesc. In lucrarea sa *„De Doctrina christiana"*, Fericitul Augustin am văzut că urmăreşte tocmai acest lucru, de a forma pe predicator nu numai cu principiile omiletice generale (cartea IV), dar mai ales cu cunoaşterea Sfintei Scripturi şi în special a interpretării ei în predică (Cartea I—III). Deasemenea Vasilie cel Mare [2]), Ioan Chrisostom [3]) şi Ieronim [4]), afirmau că fiecare cuvânt al Sfintei Scripturi este plin de însemnătate pentru viaţa sufletească şi deci trebue răspândit şi tălmăcit.

Acelaş Cuvânt al Sfintei Scripturi, îndreptat în aceiaşi dorinţă către sufletul omenesc, a putut fi explicat însă în mai multe chipuri, ajungându-se la tălmăciri deosebite ale aceluiaş pasagiu biblic, nu numai ca formă, dar şi ca fond. Evenimentele istorice locale, ca şi direcţia deosebită pe care o iau şcoalele teologice, au creiat interpretări deosebite ale cărţilor Sfintei Scripturi, deosebire care s'a resfrânt şi asupra interpretării omiletice a Sfintei Scripturi şi de multe ori şi asupra doctrinei.

Şcoala alexandrină şi şcoala antiohiană, au împărţit multă vreme interpreţii Sfintei Scripturi în două categorii distinse, pentru a se ajunge la o cale mijlocie şi dreaptă, pe care s'o

[1]) C. Krieg. op. cit. Das homiletische Schriftstudium. Unterschied des homiletischen von exegetischen Schriftstudium. p. 158.
[2]) Sfântul Vasilie. Despre Sfântul Duh I. 2.
[3]) Sfântul Ioan Chrisostom. Omilia la Geneză 21--22.
[4]) Ieronm. Efeseni III.

adopte mai târziu întreaga Biserică, prin Soboarele ei ecumenice. Au fost interpreţi care trecând limitele interpretării Sfintei Scripturi, au ajuns la învăţături eterodoxe pe cari Biserica i-a condamnat. Au fost deasemenea predicatori care au interpretat Sfânta Scriptură, păstrând şi punând în lumină pe baza cuprinsului ei, adevărurile de doctrină şi de viaţă creştină. Aceştia din urmă, vom vedea că a fost luaţi ca model în ceeace priveşte interpretarea Sfintei Scripturi, pentru păstrarea doctrinei. In studiul nostru vom căuta să trecem mai întâi la cunoaşterea direcţiilor deosebite, pe care le ia interpretarea Sfintei Scripturi în cele două şcoale teologice, pentru a şti la rândul nostru să evităm extremele în exegeza omiletică. După aceea, vom căuta să cunoaştem calea cea sănătoasă a marilor Părinţi şi Învăţători a Bisericii şi norma canonică în ceeace priveşte practica actuală în Biserica ortodoxă, pentru interpretarea Sfintei Scripturi în Omilii.

A) Exegeza omiletică în şcoala alexandrină.

Exegeza omiletică în şcoala alexandrină se remarcă printr'un exces de alegorism în interpretarea Sfintei Scripturi. Interpretarea alegorică în această şcoală, este mai mult reacţiunea firească împotriva interpretării iudaice, care nu vedea în Sfânta Scriptură decât litera. Pe lângă aceasta, se mai adaogă şi intluenţa lui Plato şi a lui Filo în şcoala alexandrină, care nu este străină de aproprierea concepţiei tilosofice a timpului [1]).

A interpreta un verset al Sfintei Scripturi în sens alegoric, însemnează a da cuvintelor acestui verset o semnificaţie cu mult mai înaltă decât o arată cuvintele, ajungând la un sens mijlocit de persoanele şi lucrurile exprimate prin cuvinte. De aceea sensul alegoric se mai numeşte si spiritual din cauza însemnării sale de ordin spiritual, — mistic întrucât este ascuns în realităţile pe care le exprimă [2]).

1. *Origen* este fondatorul sensului alegoric în interpretarea Stintei Scripturi. După analiza trihotomiei platonice asupra omului, Origen socotea că şi senzul Sfintei Scripturi trebuie a fi socotit în trei chipuri: corporal, psihic şi pneumatic (spi-

---

[1]) Joseph Lutz Chrysostomus und die übrigen berühmten kirlichen Redner alte und neuer Zeit. Tübingen. 1859. Die exegese. p. 231—232.

[2]) Archimandritul Scriban. Manual de Ermineutică biblică. Bucureşti 1922. Sensul tipic p. 36—69.

ritual [1]). In practică însă, s'a ajuns la două sensuri şi anume, la cel corporal şi la cel spiritual, fiecare preconizat de cele două şcoale adverse. Origen vroia să înveţe pe creştini a ceti Sfânta Scriptură, alegorizând-o, întrucât el era convins că Vechiul Testament nu poate deveni o carte creştină prin excelenţă, decât fiind interpretată alegoric dela un capăt la altul. Iată ce spune în privinţa aceasta Origen, într'una din Omiliile sale asupra Leviticului. *„Dacă nu le-am lua în alt sens decât cel al literii, cum adesea am spus-o, ele ar putea să producă un adevărat obstacol religiei creştine; ele (cărţile V. T.) o vor răsturna, departe de a putea edifica pe creştini* [2]). Astfel Origen alegorizează dela un capăt la altul cărţile Leviticului. Origen merge până acolo cu alegorismul lui, până la a refuza încrederea în realitatea istorică a războaielor şi exterminărilor atribuite lui Josua [3]). *Eugène de Faye,* remarcă cum Origen socoteşte această întreagă istorie biblică, de simplă alegorie. Intreaga istorie biblică a Vechiului Testament, nu este după Origen, decât o ilustrare simbolică şi profetică a misiunii şi operii Mântuitorului Christos [4]). Duşmanii lui Israel, ca Amaleciţii, Iebusiţii, Madianiţii, reprezintă după Origen pasiunile omeneşti. Această volatilizare a istoriei biblice, o practică Origen nu numai în şcoală, dar şi în adunările credincioşilor când le rosteşte Omilii.

In afară de spiritul protivnic literalismului iudaic şi de influenţa iudeului Filo asupra sa, Origen se socotea îndreptăţit pentru a combate pe Marcion, Valentin şi Basilide, care negau existenţa alegorismului în Sfânta Scriptură, ca şi raţionaliştii timpurilor noi. In această convingere Origen combate ideia acelor ce exclud alegorismul în Omiliile XI, XII, XIV şi XV asupra lui Josua. Sensul literal este aproape inexistent în Omiliile lui Origen. El îl declară absurd şi incompatibil cu pasagiile Sfintei Scripturi, fiind nedemn de Dumnezeu. [5]) Auditorul de multe ori îşi pierdea răbdarea şi-l acosta pe Origen cu întrebări de nedumerire, până

[1]) Origen. De Principiis. IV. 11. Omilia la Levitic V. 1—5.

[2]) Ibid. Omilia V. La Levitic.

[3]) Origen, Omilia XIV Josua Navi.

[4]) Eugène de Faye, Origène Paris. 1923. Les Homélies. p. 117.

[5]) Omilia V la Geneză este plină de critici ale sensului literal: *„Haec omnis nisi alio sensu accipiamus quam litterae ostendit... obstaculum magis et subversionem christianae religioni quam hortationem aedificationemque praestabunt"*. citat de Eugène de Faye. op. cit. p. 110.

când îl tot tratează cu asemenea abstracţi. Origen se apăra chiar în timpul rostirii Omiliilor, şi revenea şi în alte rânduri asupra acuzaţiilor ce i-se făcuseră, făcând reproşuri auditorului, că este simplu şi pătruns de spiritul iudaic.

Omiliile lui Origen deşi interpretează aproape toate cărţile Sfintei Scripturi, n'au nici o tălmăcire populară, pentru care motiv se şi distanţează aprecierea lor de aprecierea Omiliilor populare ale lui Chrisostom. Spre a ne face o ideie mai clară de interpretarea omiletică a lui Origen, extragem un pasagiu din Omilia II, din seria Omiliilor de la Cântarea Cântărilor: *„Logodnicul este Christos; logodnica este Biserica. Tinerele care însoţesc logodnica, sunt necredincioşii, şi anume cei mai simpli care încă n'au atins perfecţiunea. Tinerii care fac cortegiu logodnicului sunt îngerii şi cei perfecţi. Cântarea exprimă rând pe rând explozia sentimentelor logodnicului şi ale logodnicei. Cele două grupuri de tineri şi de tinere împlinesc rolul corurilor ce cântă alternativ în chip armonios... Fie ca cetitorul să se grăbească de a culege cuvintele logodnicii (Bisericii), pentru a înţelege ceeace ea a înţeles. Dacă tu nu poţi reda cuvintele logodnicei, grăbeşte-te de a te apropia de însoţitorii logodnicului. Dacă tu nu eşti capabil nici de aceasta, fi cel puţin ca tinerele care însoţesc logodnica“...*[1]) Fericitul Ieronim a apreciat, după cum am văzut la istoricul Omiliilor lui Origen, în chip deosebit interpretarea alegorică a lui Origen la Cântarea Cântărilor, afirmând că în această lucrare s'a întrecut pe sine însuş. Ceva caracteristic în motivarea interpretării alegorice a şcoalei alexandrine, este şi concepţia aristocratică a şcoalei filosofice a timpului, care întrebuinţa alegoria pentru a ascunde doctrina filosofică oamenilor celor simpli. Aceasta o vom putea observa expusă în special de Clement Alexandrinul, fostul maiestru a lui Origen.

2. Clement Alexandrinul, a fost călăuzit de concepţia că şi maiestrul creştin, nu numai filosoful, trebuie să întrebuinţeze sensul alegoric în cuvântările sale, întrucât numai cei iniţiaţi vor putea să înţeleagă simboalele şi figurile, nu şi cei inculţi. Cei simpli nu le vor putea înţelege, căci simplicitatea lor se va opri la partea exterioară a cuvintelor, fără a mai încerca să mai pătrundă sensul. Această concepţie aristocratică a filosofiei pă-

---

[1]) Eugéne de Faye op. cit. Origène p. 129.

gâne, s'a transpus şi pe terenul exegezei omiletice a şcoalei alexandrine, justificată pe principiul disciplinei arcane, care ştim că face parte din vechea pedagogie creştină.

Stromatele lui Clement Alexandrinul ne evidenţiază această legătură între disciplina creştină şi vechea filosofie păgână, care a influenţat şcoala alexandrină în ceace priveşte interpretarea biblică. Vom cita un mic pasagiu din Stromata V, pentru a vedea principiile ce l'au călăuzit pe Clement Alexandrinul la interpretarea Sfintei Scripturi, în legătură cu instruirea omului: *„Scrierile filosofiei barbare au întrebuinţat alegoria pentru a ajuta memoria, pentru a se exprima cu preciziune, pentru a stimula spiritul în cercetarea adevărului. Ei vror să dea filosofia veritabilă, iar adevărata teologie numai acelora care deja s'a apropiat de ea şi care deja au suportat o probă prin credinţa lor şi prin întreaga lor viaţă... Eu n'aş vrea deci ca totul să fie deschis complect primului venit, nici ca bunurile înţelepciunii să fie coborâte la cei ce nu-şi caută de loc sufletul... Căci nu este îngăduit de a arăta la întâmplare adevărurile primite cu atât de mari greutăţi..."* [1]) De aici se vede, cum Clement Alexandrinul şi în ceeace priveşte tălmăcirea Sfintei Scripturi, cerea auditoriului să fie mai întâi iniţiat, şi să fi trecut prin treptele catehumenatului creştin. Se înţelege Clement idealiza situaţia, presupunând că chiar întreaga masă creştină a poporului trebuie iniţiată şi în ceeace priveşte Sfânta Scriptură, pentru a se putea ridica la înţelegerea misterelor ei. Făcând abstracţie de originea filosofică a principiului lui Clement, principiul său este bun, fără însă să fie dus în extremă. In cunoscuta sa Omilie. *„Care bogat se va mântui"*, la explicarea pericopei biblice a tânărului bogat, ne dă prilejul să urmărim mai deaproape interpretarea sa alegorică, care la unele texte se prezintă destul de interesantă. Spre exemplu la explicarea textului: *„Dacă vrei să fi desăvârşit"* (Matei XIX. 21), Clement face o întreagă explicare a graţiei divine şi a raportului acestei graţii cu libertatea sufletului omenesc: *Aşa dar el încă nu era desăvârşit, căci nimic nu-i mai desăvârşit ca desăvârşirea şi cuvintele: „Dacă tu vrei," arată într'un chip divin libertarea sufletului care se adresează Mântuitorului. Căci erea în puterea omului, care*

[1]) Clement Alexandrinul. Stromata V. 9, 56, 57. Migne Patr. gr. tom. col. 364.

erea liber de a alege; lui Dumnezeu îi aparţinea dreptul de a acorda darurile sale, după cum şi Mântuitorului. El dă acelor care vror, acelor care se ostenesc, acelor care se roagă, pentru ca mântuirea să le devină propriul lor bun. Dumnezeu în fine nu obligă pe nimeni, violenţa este duşmanul lui Dumnezeu; da el dă tuturor celor ce caută, el dă acelor ce cer, el deschide celor ce bat. Aşa dar dacă tu vrei, dacă tu în adevăr vrei, dacă încă nu te înşeli pe tine însuţi, primeşti aceea ce-ţi lipseşte. Un singur lucru îşi lipseşte, unicul, cel bun, cel ce este mai presus de lege, ceace legea încă nu dă, ceace legea nu dă, ceace este propriu celor ce sunt în viaţă". . . [1]) Din acest pasagiu vedem cât de frumos tălmăceşte Clement Alexandrinul, alegorizând de data aceasta un text, care se potriveşte cu felul de interpretare alegorică a şcoalei sale.

Noi am extras textelele acestor Omilii, de la Clement Alexandrinul şi de la Origen, care în adevăr convin cu acest fel de interpretare. Aceste extrase ne fac o ideie de interpretarea alegorică a şcoalei alexandrine, care am văzut că având justificările ei locale şi temporare, excludea orice alt fel de interpretare. Această extremă, se justifică în parte prin situaţia locală şi de timp, în care se crează acest curent. Acest alegorism peste întreg cuprinsul Sfintei Scripturi n'a putut fi aprobat de Biserică, întrucât nu toate cărţile Sfintei Scripturi au putut fi tipurile alegorice pe care le vedea în special Origen. Vechiul Testament în adevăr are cărţi care nu pot fi interpretate decât în sens literal, cum sunt spre exemplu cărţile didactice ca: Proverbele, Eclesiastul, Iov şi în special cărţile Profeţilor, în care sunt învăţături morale. După cum însă Sfânta Scriptură nu poate fi luată peste tot în sens literal, deasemenea nu poate fi explicată numai în sens alegoric, cum au făcut figuriştii, în fruntea cărora stă Origen. Tertulian este cel dintâi care combate aceste figuri ale lui Origen, când spune: „*Non omnia imagines, sed et veritates, non omnia umbrae, sed et corpora*" [2]). De acelaş principiu în ceeace priveşte combaterea alegorismului abuziv, au fost şi Ieronim şi în special Sfântul Ioan Gură de Aur, reprezentantul de frunte al şcoalei antiohiene.

---

[1]) Clement Alexandrinul. Care bogat se va mântui. 10, Migne Patr. gr. tom. III. col. 165—166.

[2]) Tertulian De resurrectione carnis, c. XX.

3. Influenţa şcoalei alexandrine.

Şcoala alexandrină a avut o mare influenţă, în ceace priveşte direcţia pe care a luat-o în interpretarea Sfintei Scripturi. Această influenţă s'a resfrânt nu numai asupra discipolilor direcţi ai renumiţilor maieştri pe cari i-am cunoscut, ci şi asupra cetitorilor scrierilor de seamă ale acestei şcoale.

Grigorie Taumaturgul, ca unul care a fost chiar discipol al acestei şcoale, este adeptul integral al principiilor origeniste, după cum se poate vedea din cuvântul său panegiric asupra lui Origen, ca fost maestru al său [1]). Deasemenea şi alţi teologi alexandrini ca Atanasie cel Mare, Petru al Alexandriei, Didim cel orb, Teofil al Alexandriei, Macarie cel Mare şi Ciril al Alexandriei, au resimţit mai mult sau mai puţin influenţa alegorică a acestei şcoale. Omiliile lui Macarie al Alexandriei, chiar poartă după cum am văzut titlul de Omilii spirituale (ὁμιλίαι πνευματικαί), distingându-se tocmai prin această interpretare alegorică-mistică a Sfintei Scripturi. Ciril al Alexandriei, strălucitul teolog al răsăritului în veacul V, deşi nu sacrifică sensul istoric-literar, trece de multe ori către θεωρία πνευματική, la interpretarea alegorică-mistică a Sfintei Scripturi. Dealtfel studiile patrologice şi de istoria dogmelor în perioada patristică, menţin şi astăzi subîmpărţirea marilor părinţi şi învăţători bisericeşti, după direcţia aceasta pe care o adoptă în interpretarea Sfintei Scripturi.

Ceva mai mult, şcoala alexandrină a început să aibe adepţi şi pe marii Capadocieni, însă aceştia şi-au putut menţine direcţia medie între cele două şcoale. Cel ce a suferit o mai mare influenţă a şcoalei alexandrine în tălmăcirea Sfintei Scripturi, este Sfântul Grigorie de Nisa. Grigorie fără să fi avut cunoştinţă directă cu discipolii lui Origen, face dovada în Omiliile sale a cunoaşterii de aproape a scrierilor lui Origen, după cum ne spune în special Holl în scrierea sa [2]). Grigorie cunoştea deopotrivă practica celor două interpretări, după cum chiar o spune în cuvântarea sa catehetică. Vasilie cel Mare îl mustră pentru practica interpretării alegorice şi-l combate de multe ori. In Omiliile sale *„Despre creiarea omului"*, la *„Exameron"* şi *„Despre*

---

[1]) Sfântul Grigorie Taumaturgul. εἰς Ὠριγένην προσφωνητικὸς καὶ πανηγυρικὸς λόγος Migne. Patr. gr. tom. X. col. 1049—1104.

[2]) Amphilochius von Ikonium in seinem Verhältnis zu den grossen Kappadoziern. 1904. p. 198.

viaţa lui Moise", înaintează progresând în figurismul alegoric (εἰς τροπικὴν ἀλληγορίαν) [1]). Nici predicatorii apuseni, ca Ipolit, Ambrosie şi mai puţin Augustin, n'au scăpat de influenţa şcoalei origeniste. Baza interpretării Omiliilor lui Ambrosie o forma interpretarea alegorică-mistică. Fericitul Augustin încă nu uitase Omiliile lui Ambrozie, când îi reproducea în Confesiunile sale textual cuvintele: *„Litera omoară, iar spiritul dă viaţă"* [2]). De aceea alegorismul lui Augustin, se socoteşte a fi venit asupra sa pe calea influenţei exercitată de Ambrozie [3]). Cunoscând deci extinderea alegorismului alexândrin în practica exegezei omiletice a Sfintei Scripturi şi văzând exagerările care au dus la un total figurism, înţelegem pentru ce Biserica ortodoxă n'a aprobat direcţia unilaterală a acestei interpretări a Sfintei Scripturi.

b) *Exegeza omiletică a şcoalei din Antiohia.*

Sfânta Scriptură pe lângă cărţile istorice, didactice şi profetice, în care se cuprinde revelaţia Vechiului Testament, cuprinde după cum ştim faptele şi minunile săvârşite de Mântuitorul Christos, împreună cu învăţăturile Sale, aşa cum ne-au fost înfăţişate de Sfinţii Săi Apostoli şi Evanghelişti. Interpretarea Sfintei Scripturi nu se putea reduce la tipuri şi antitipuri biblice şi deci la interpretarea alegorică a întregii Scripturi, ci trebuia să ţină seamă şi de învăţăturile şi evenimentele biblice, care trebuiau interpretate în sens literal, pe lângă interpretarea alegorică a locurilor respective. Interpretarea omiletică a Sfintei Scripturi tocmai acest obiectiv îl are, de a face Sfânta Scriptură cunoscută şi înţeleasă tuturor credincioşilor, înfăţişând adevărul divin revelat, aşa curat cum se află în Sfânta Scriptură. In privinţa aceasta, şcoala din Antiohia a fost mai realistă, urmărind sensul literal al Sfintei Scripturi pe cale istorică-gramaticală, pentru a cădea şi ea însă în extrema opusă şcoalei alexandrine.

Partea caracteristică a şcoalei antiohiene, este faptul că ea exclude complect alegorismul, văzând peste tot textul biblic interpretabil numai în sens literal. Această directivă a şcoalei antiohiene este explicabilă ca reacţiune firească împotriva alegorismului origenist, după cum alegorismul origenist reacţionase împotriva literalismului iudaic. Dacă Origen vedea peste tot numai

[1]) Migne Patr. gr. tom. XLIV.
[2]) Augustin. Confesiuni VI 4—6.
[3]) P. Longhay. op. cit. S. Augustin p. 156.

figuri ale tipurilor vechi, şcoala antiohiană vede peste tot în cuprinsul Sfintei Scripturi numai sensul literal. De aceea la şcoala antiohiană vom afla în interpretarea Sfintei Scripturi numai sensul literal, sau cum i-se mai zice verbal, numit şi gramatical sau istoric.

Direcţia aceasta a şcoalei antiohiene în interpretarea Sfintei Scripturi, începe cu Dorotei şi Lucian, progresează cu Diodor din Tars, îşi ajunge culmea cu Teodor de Mopsuestia, pentru a se îndrepta către calea de mijloc şi sănătoasă cu Sfântul Ioan Chrisostom, Isidor Peluziotul, Teodoret al Cirului şi Sfântul Ioan Damaschin, pe lângă care se mai adaogă şi predicatori sirieni ca Afraate, Sfântul Efrem Sirul şi alţii. Despre Dorotei ne spune Eusebiu că este cel dintâi maiestru al şcoalei exegetice antiohiene, interpretând Scriptura μετρίως, cu măsură [1]).

Diodor din Tars, deasemenea cunoscând interpretarea alegorică-mistică a şcoalei alexandrine, adoptă interpretarea istorică-gramaticală pe care o şi relevă în observarea sa la Geneză: „τοῦ ἀλληγορικοῦ τὸ ἱστορικὸν πλεῖστον ὅσον προτιμῶμεν“ [2]). Această observaţie poate fi luată ca motiv al direcţiei şcoalei antiohiene, care pentru a înlătura complect abuzul alegorismului alexandrin, îl înlocueşte numai cu sensul literal-istoric. Diodor de altfel a fost mult preocupat de problema ermineuticii biblice, aruncând aşa zisa „ἀλληγορία“, pentru a da mai multă însemnătate aşa zisei „θεωρία“, care potrivit principiului şcoalei antiohiene reda adevăratul sens biblic, cu mai multă însemnătate pentru viaţa practică [3]). Deaceea şi istoricul Socrate, observă că Diodor din Tars practica interpretarea biblică numai în sens literal, înlăturând complect sensul spiritual: „ψιλῷ τῷ γράμματι τῶν θείων προσέχων γραφῶν, τὰς θεωρίας αὐτῶν εκτρεπόμενος“ [4]).

Teodor de Mopsuestia merge până la interpretarea în sens verbal şi a cărţii Cântarea Cântărilor. El a fost adeptul literalis-

---

[1]) Eusebiu, Hist. Eccles. VII. 32, 2.

[2]) Diodor din Tars. Geneză 49, 11. Migne Patr. gr. tom. XXXIII. col. 1580.

[3]) H. Kihn. Über θεωρία und ἀλληγορία nach den verlorenen hermeneutischen Schriften der Antiochener : Theol Qqartalschrift 62, 1880. 531-582. Schabe dass die Parallele bei Epiph. Haer. 61. 6: πάντα τὰ θεῖα ῥήματα οὐκ ἀλληγορίας δεῖται ὡς ἔχει δυνάμεως, θεορίας δὲ δεῖται καὶ αἰσθήσεως εἰς τὸ εἰδέναι ἑκάστης ὑποθέσεως τὴν δύναμιν Bardenhewer. op. cit. Band. III. 307.

[4]) Hist. Eccles. VI. 13.

mului rigid, distanţându-se şi de Chrisostom, care vom vedea că nu a rămas în extrema aceasta a literalismului, admiţând şi interpretarea alegorică şi în special în aplicările figurate [1]). Teodor ca şi Diodor se declară categoric pentru interpretarea verbală: „Ἐγὼ δὲ οὔτε ταύτην ἀτιμάζω τὴν ἐξήγησην (exegeza alegorică) καὶ τὴν ἑτέραν ἀληθεστέραν εἶναι φημί“ [2]).

Am stăruit asupra acestor extremişti ai şcoalei antiohiene în ceace priveşte interpretarea literală a Sfintei Scripturi, pentru a desprinde motivele şi justificarea exegezii-omiletice a predicatorilor menţionaţi. Direcţia aceasta s'a resfrânt şi asupra elementelor dogmatice, ajungând până la doctrina christologică a separării în Iisus Christos, a elementului divin de elementul uman, după cum se observase în operile lui Eustatie al Antiohiei. [3]) Această primejdie a interpretării în felul acesta a Sfintei Scripturi, ne justifică motivele pentru care biserica a trebuit să ia ca normă în ceace priveşte interpretarea Sfintei Scripturi, mai ales în materie de doctrină, pe marii predicatori care au ţinut calea cea sănătoasă.

Sfântul Ioan Chrisostom, deşi face parte din grupul foştilor discipoli ai şcoalei antiohiene, în ceace priveşte exegeza-omiletică a ştiut să evite extrema literalismului şcoalei antiohiene. Acolo unde Chrisostom găseşte texte cu caracter tipic şi aceasta mai ales în Vechiul Testament, după ce interpretează locurile potrivite καθ'ἱστορίαν, continuă potrivit textului şi κατ'ἀναγογὴν sau μυστυκῶς. Tipul este pentru Chrisostom o profeţie inspirată de Duhul Sfânt, dar care este îmbrăcată nu în cuvinte, ci în lucruri [5]). In explicarea cuvintelor „Corabia lui Noe“, Chrisostom vede o semnificaţie mai adâncă decât a unei simple corăbii în vremea potopului: „Aceasta avea o însemnătate tainică, spune Chrisostom, care era prototipul celor viitoare; corabia preînchipuia Biserica, Noe pe Christos, porumbelul pe Sfântul Duh, iar ramura de măslin dragostea lui Dumnezeu pentru om“. [5]) Asemea procedează

---

[1]) J. Tixeront. Histoire des Dogmes. Paris 1924. tom. II. p. 13.
[2]) La Isaia cap. I. 22. 7. V. 7. 3.
[3]) J. Tixeront. op. cit. tom. II. p. 8.
[4]) Sfântul Ioan Chrisostom Omilia VI Despre penitenţă. n. 4. Migne. Patr. gr. tom. XLIX col. 320: „ἡ προφητεία ἡ διὰ τοῦ τύπου ἡ διὰ πραγμάτων ἐστὶ προφητεία, ἡ δὲ ἄλλη προφητεία ἡ διὰ τῶν ῥημάτων ἐστὶ προφητεία“ Hidacher. Die Lehre des Hl. Johannes Chrisostomes über die Schriftinspiration, p. 37. citat de Bardenhewer. op. cit. Band. III. p. 355.
[5]) Ibid. Omilia VI Despre Lazăr. n. 7. Migne. tom. XLVIII. col. 1037.

Chrisostom şi cu explicarea jertfei lui Isaac, [1]) cu istoria lui Iosif în Egipt. [2]) Prin urmare Chrisostom unde vede că textul Sfintei Scripturi se poate explica şi alegoric, deşi este adeptul sensului literal, nu exclude sensul alegoric, evitând astfel generalizarea sensului literal, preconizată de predecesorii săi şi de asemenea evită şi generalizarea figurismului alexandrin peste întreaga Sfântă Scriptură, cum făcusese Origen. [3]) Chrisostom apreciază sensul alegoric şi la cărţile Noului Testament, în părţile Omiliilor în care urmăreşte un scop didactic ori moral. Actuala ermineutică biblică justifică asemenea tipuri de ordin didactic şi moral, ca explicări spirituale ale sensului literal, iar nu ca interpretări mistice propriu zise. [4]) Iată spre exemplu cum interpretează Chrisostom un mic pasagiu din epistola Sfântului Apostol Pavel către Romani, în jurul ideii puterii lui Dumnezeu şi a iubirii faţă de El: *„Nimic nu este, nimic din care iubirea să triumfe; când este vorba însă despre iubirea lui Dumnezeu, ea este mai presus de toate; nici focul, nici fierul, nici sărăcia, nici boala, nici moartea, orice ar fi nu poate să îngrozească pe acel ce resimte în sufletul său această iubire; el va râde de toate; el îşi va lua sborul său către ceruri şi nu va avea ochi nici pentru cer nici pentru pământ, nici pentru mare; întreaga sa luare aminte se va îndrepta către un singur lucru, frumuseţea şi gloria divină; suferinţele acestei vieţi nu-l vor putea opri din calea sa şi nici plăcerile vieţii nu i vor umple sufletul de mândrie. Să iubim deci această iubire, care nimic nu-i poate fi deopotrivă şi pentru prezent şi pentru viitor, şi mai presus de toate, faţă de această iubire; astfel vom putea noi fi eliberaţi de sub pedepsele acestei vieţi şi vom putea întra întru împărăţia lui Dumnezeu“.* [5])

In felul acesta vedem că împodobeşte Chrisostom cu explicări spirituale sensul literal al cărţilor Noului Testament şi aceasta nu pentru simpla frumuseţe stilistică, ci pentru transpunerea

---

[1]) Ibid. Omilia XLVII Geneză n. 3. Migne. tom. LIV. col. 432

[2]) Ibid. Omilia LXI Geneză. Migne. tom. LIV. col. 528.

[3]) Ibid. Omilia V. Isaia. Migne. tom. LVI col. 60: „παντα χοῦ τῆς γραφῆς οὗτος ὁ νόμος, ἐπειδὰν ἀλληγορῇ, λέγειν καὶ ἀλληγορίας τὴν ἑρμηνείαν“.

[4]) Arhimandritul J. Scriban. Ermineutica biblică Bucureşti 1922. p. 63.

[5]) Sfântul Ioan Chrisostom Omilia IX asupra epistolei către Romani. 4.

înţelesului biblic pe terenul didactic şi moral. Puech, [1]) remarcă cum Chrisostom introduce în fiecare Omilie mii de digresiuni şi aceasta o face în scopul instruirii morale apropiate de textul a cărei exegeză o face, fără însă a părăsi intenţia fundamentală de a face cunoscută creştinilor Sfânta Scriptură şi de a explica sensul potrivit textului ei. In felul acesta Chrisostom ne-a lăsat în Omiliile sale, cele mai frumoase şi mai coapte fructe ale exegezei sale omiletice, ceace a făcut pe majoritatea predicatorilor să-i citească Omiliile sale. Ca încheiere, vedem că şcoala antiohiană salvează Omilia de extrema alegorismului alexandrin, pentru ca după o experimentare a generalizării sensului istoric-gramatical, să ne dea pe un Chrisostom care conduce Omilia pe calea cea sănătoasă a exegezei omiletice.

C) Exegeza omilitică intermediară celor două şcoale.

Elocvenţa veacului IV creştin, care am văzut că formează aşa zisul veacul de aur al elocinţei creştine, se remarcă în chip deosebit şi în ceace priveşte exegeza omiletică. Incepând cu Sfântul Ioan Chrisostom, despre a cărui exegeză omiletică am vorbit că nu se poate încadra numai în spaţiul îngust al extremei literale a şcoalei antiohiene, se mai adaogă distinşii predicatori Capadicieni, ca Sfântul Vasilie cel mare, Sfântul Grigorie de Nazianz, Sfântul Grigorie de Nisa în răsărit, iar în apus fericitul Ieronim şi fericitul Augustin.

Sfântul Vasilie cel Mare este cel dintâi predicator al Bisericii ortodoxe, care a fost luat ca model de urmat în ceace priveşte interpretarea Sfintei Scripturi, sub raportul doctrinei. Aprecieri asupra exegezi sale omilitice, s'au făcut nu numai de sinoadele noastre ecumenice, [2]) dar şi de către teologii apuseni [3]). Dacă Omiliile lui Origen ereau înţelese numai de vechii discipoli ai şcoalei sale, Omilia lui Vasilie este înţeleasă în aceslaş timp şi de savanţi şi de oameni din popor, păstrând în acelaş timp şi doctrina fixată de Biserică. In Omiliile sale din Exameron, Vasilie declară că deşi cunoaşte frumuseţea alegoriei, o aruncă atunci când este cazul de cuvinte ca „apă", care nu se poate

[1]) Puech. St. Jean Chrysostome. Paris 1923. Sa prédication p. 97.
[2]) Sinodul V. ecumenic. 553.
[3]) C. Krieg op. cit. p. 38—39. P. Allard. St. Basile. Paris. 1903. p. 156.

explica decât tot apă şi „peştele" decât tot peşte [1]). Puţinul alegorism pe care Vasilie l-a împrumutat de la şcoala alexandrină, deşi uneori slăbeşte caracterul Omiliilor sale, face ca desvoltarea Omiliilor să devine mai bogată şi mai înălţată în strălucirea explicaţiei, păstrându-se însă regulat măsura [2]). După cum însuşi Vasilie mărturiseşte într'una din Omiliile sale, [3]) el conducea pe credincioşi prin lucrurile văzute la cele nevăzute, ca şi cum i-ar fi condus cu mâna pe ascultătorii săi la contemplarea lucrurilor invizibile. Vasilie a pus astfel bazele unei exegeze sănătoase în Omiliie sale, explicând Sfânta Scriptură potrivit felului textelor, verbal ori alegoric. In privinţa aceasta Origen rămâne departe de Sfântul Vasilie cel Mare în comentarea Genezei, întrucât Vasilie în Omiliile Exameronului său, transpune cât poate mai familiar problemele speculative, acomodându-le în cuvinte demne câte odată de imne de adoraţie religioasă. Extragem un mic pasagiu din Omilia primă din acest Exameron, pentru a ne face o mică ideie de cele arătate: *Lăsând pe filosofi să-şi combată reciproc sistemele lor contradictorii, renunţăm să mai discutăm asupra esenţei lucrurilor şi discipoli fideli lui Moise, să glorificăm pe eminentul lucrător al operilor cereşti şi subtile. Fie ca frumuseţea lucrurilor sale văzute să ne facă să înţelegem ceace este mai presus de orice frumuseţe. Fie ca măreţia acestor lucruri ce le simţim şi sunt limitate să ne dea noţiunea celui ce este nesfârşit şi a cărui putere fără margini depăşeşte inteligenţa noastră . . .*" [4])

Pe când misticii tuturor veacurilor vor fi tălmăcit în toate chipurile fiinţa lui Dumnezeu, Sfântul Vasilie alege căile cele simple pentru a arăta că *„universul este dascălul sufletelor raţionale şi şcoala ştiinţei divine"*. [5]) Chiar Sfântul Grigorie de Nazians admira în panegiricul făcut pentru Sfântul Vasilie, superioritatea, fineţea şi în acelaş timp simplitatea cu care Vasilie explica cele mai subtile elemente din Sfânta Scriptură. *„De fie care dată, spunea Sfântul Grigorie de Nazians, când iau Exameronul său în mână, ori când predic, eu mă apropi de Dumnezeu, cunosc legile creaţiunii şi admir pe creator mai*

---

[1]) P. Allard op. cit. Les Homélies sur l'„Hexameron". p. 156.
[2]) L'Abbé J. Rivière. Saint Basile. Paris. 1925. p. 16.
[3]) Sf. Vasile Omilia I. 6. Exameron.
[4]) Ibid. Omilia I 11. Exameron Patr. Gr. tom. XXIX . col. 28.
[5]) Ibid. Omilia I. 6 Exameron. tom. XXIX. col. 16.

mult ca înainte, când n'aveam ca profesor decât ochii mei" [1])

Vasilie găsea Sfânta Scriptură ca cel mai potrivit isvor în Omiliile sale, atât pentru justificarea dogmelor creştine, cât şi pentru explicarea virtuţilor morale creştine. Acest principiu al său este afirmat într'una din epistolele trimise amicului său Grigorie, când îi spune: *„Meditarea Sfintei Scripturi este cel mai bun mijloc, ce se poate întrebuinţa pentru a cunoaşte adevărul şi datoria creştină. Acolo se află regula acţiunii pe care este obligat să o practice creştinul"*. [2]) Sfânta Scriptură este după Vasilie scrisă pentru a răspândi şi a infiltra în suflete adevărata doctrină şi viaţa morală creştină, vechia literatură păgână nefiind decât umbra virtuţii, σκιογραφίαν τινὰ τῆς ἀρετῆς[3]). Astfel Sfântul Vasilie rămâne marele predicator, care nu numai că apreciază Sfânta Scriptură ca isvor de seamă şi de fond al predicii, dar în practica omiletică îi şi precizează în mod practic interpretarea, aşa cum am văzut din citaţiile alese, fiind apreciat de majoritatea contemporanilor şi urmaşilor săi. Fotie tocmai pentru aceasta îl admira, ca pe cel mai bine dintre părinţii greci [4]).

Pe calea exegezi omilitice practicată de Sfântul Vasilie cel Mare, Sfântul Grigorie de Nazians şi mai puţin Sfântul Grigorie de Nisa, care ştim că a fost mai mult influenţat de alegorismul alexandrin, au mers mai departe şi predicatorii apuseni ca fericitul Ieronim, Ambrozie influenţat mai mult de şcoala alexandrină şi în special fericitul Augustin care s'a menţinut mai mult pe această cale.

Fericitul Augustin ajunsese însă la principiul, că pentru acelaş text al Sfintei Scripturi pot fi mai multe sensuri [5]). Într'un pasagiu al unei Omilii, Augustin explică Scriptura condus de acest principiu: „Mai presus de toate fraţilor, vă atrag luarea aminte: când auziţi explicându-vi-se după Sfânta Scriptură un fapt misterios, luaţi mai întâi ceace vi-se citeşte, ca şi cum s'ar fi petrecut aşa cum vi-se citeşte; nu suprimaţi deloc fondul istoric, nu clădiţi în cer" [6]). Din acest pasagiu se vede şi pe teren

---

[1]) Sfântul Grigorie de Nazians Panegiricul Sfântului Vasilie. 67. Migne Patr. gr. tom. XXXVI col. 585.

[2]) Sfântul Vasilie Epist. II. 3 Migne Patr. gr. tom. XXXII. col. 228—229.

[3]) Ibid. Omilia XXII. 8 Migne. tom. XXXI. col. 588.

[4]) Photius. Migne. Patr. gr tom. CIII. col. 420—421.

[5]) Augustin. De doctrina christiana. III. 27.

[6]) Augustin Sermo II. citat de P. Longhaye. op. cit. S. Augustin p. 156.

practic tendința fericitului Augustin de a tălmăci același text cu sensuri diferite, plecând de la cel istoric-gramatical. De aceea Augustin deși face parte din categoria predicatorilor care întrebuințează ambele feluri de interpretare ale celor două școale, nu poate fi luat ca model desăvârșit în ceace privește interpretarea Sfintei Scripturi. Prin urmare nu este de ajuns să întrebuințeze cineva cele două feluri de sensuri în intrepretare, ci fiecare sens trebuie să țină seamă de textul pe care îl intrepretează.

Față de interpretările deosebite ale Sfintei Scripturi, care am văzut că duceau și la adevăruri dogmatici deosebite de adevărata doctrină, Biserica sprijinită pe Sfânta Scriptură și Sfânta Tradiție, și-a spus cuvântul ei normativ în ceace privește interpretarea Sfintei Scripturi, în vederea realizării adevăratului scop pe care-l urmărește Cuvântul lui Dumnezeu.

D) Norma Bisericii ortodoxe pentru egzegeza omiletică.

Biserica ortodoxă s'a îngrijit ca predicatorul în exegeza omiletică să păstreze doctrina curată, fără să-i fi definit vreodată interpretarea textelor Sfintei Scripturi. Predicatorul are deci libertatea de a interpreta Sfânta Scriptură, cunoscând principiile ermineutice și păzind curată doctrina ortodoxă. Restrângerea libertății în chestiunile dogmatice, în care trebue să țină seama de consensul unanim al Sfinților Părinți, nu se menține în chestiunile filologice, archeologice și istorice, față de care exegetul are mai multă libertate.

1. In acestă privință Biserica ortodoxă este superioară atât Bisericii romano-catolice, cât și Bisericii protestante. In Biserica romano-catolică, este acea rigiditate creiată de faptul că totul gravitează în jurul scaunului papal. In Biserica protestantă este iarăși din contră acea libertate nelimitată, care în interpretarea Sfintei Scripturi a reacționat și a dus la urmări cunoscute în istoria Bisericii creștine universale. Biserica ortodoxă n'a atins nici una din aceste extreme.

In Ortodoxism, numai în ceace privește doctrina, Biserica concentrată în totalitatea ei și bazată pe Sfânta Tradițiune, este interpretatoarea legimită a Sfintei Scripturi. Incolo exegetul are libertatea din partea Bisericii de a explica Sfânta Scriptură, ținând seamă pe lângă celelalte rânduieli exegetice, în primul rând de

a fi în concordanţă cu doctrina Bisericii. [1]) Biserica ortodoxă n'a mers aşa de departe, pentru a subordona Scriptura cu totul faţă de Biserică, cum a zis Augustin: *„Evangelio non crederem nisi nec commoveret Ecclesiae auctoritas,"* ci numai le-a pus pe amândouă alături una de alta. Deasemenea Biserica ortodoxă s'a opus învăţăturii protestante, susţinute şi de Ciril Lucaris în confesiunea sa, că Biserica este mai prejos decât Scriptura, şi şi-a menţinut principiul că interpretatoarea legitimă a Sfintei Scripturi este Biserica. [2]) Doar Sfânta Scriptură ne spune că explicarea cuprinsului ei nu se face cum îl taie capul pe fiecare: *„Dar mai înainte de toate trebuie să ştiţi, că nici o proorocie din Scripturi nu se tâlcuieşte după cum îl taie capul pe fiecare."* [3]) Chiar din partea Sfinţilor Apostoli, Sfânta Scriptură nu a fost încredinţaţă să fie explicată numai de unul în părţile mai grele de înţeles ci de soborul tuturor Apostolilor, [4]) care la rândul lor au transmis acest principiu sinodal urmaşilor lor, adevăr confirmat de istoria Sinoadelor primelor veacuri creştine şi păstrat până astăzi de Biserica ortodoxă.

2. *Principiul sinodalităţii ecumenice în materie de doctrină.* Principiul sinodaltăţii a urmat tradiţiei apostolice, interpretarea Sfintei Scripturi în materie de doctrină, stabilindu-se de către Sinoadele ecumenice. Potrivit făgăduinţii date de Iisus Christos către ucenicii săi de a fi în mijlocul celor ce se adună în numele său, [5]) şi de a-le trimite ca povăţuitor pe Sfântul Duh [6]), ierarhii Bisericii ortodoxe s'au adunat în Sinoadele ecumenice, şi au hotărât asupra punctelor de credinţă. Hotărârile Sinoadelor ecumenice, afirmă că aceste Sinoade erau adunate împreună cu Sfântul Duh, [7]) şi că în mijlocul lor lua parte în mod nevăzut ca cel mai mare al Sinodului, Domnul nostru Iisus Christos, a cărei

---

[1]) Preot Dr. I. Popescu—Mălăieşti. Cursul de ermineutică biblică. Facultatea de Teologie din Bucureşti 1928.

[2]) I. Mihălcescu. Compendiu de simbolică. Bucureşti 1902. Învăţătura despre Biserică. p. 91.

[3]) II. Petru I. 20.

[4]) Ioan XX. 21; Matei XXVIII 19. Luca X, 16; Marcu XVI, 16;

[5]) Matei XXVIII, 20;

[6]) Ioan XVI, 13;

[7]) Sinodul ecumenic din Efes. Canonul 7; *„... au hotărât, sfântul Sinod altă credinţă nimănuia a fi slobod să aducă sau să scrie sau să alcătuiască afară de cele hotărâte de Sfinţii Părinţi, adunaţi în cetatea Niceenilor, împreună cu Sfântul Duh."*

prezență divină erea manifestată printr'un semn văzut Evanghelia, așezată pe un loc înalt în mijlocul Sinodului. [1])

Cât de evanghelic vedem că este principiul sinodal al Bisericii ortodoxe, și cât de îndepărtat de acest spirit este principiul Bisericii romano-catolice. Biserica romano-catolică îngropând principiul sinodalității, a ajuns la principiul papal al lui Piu IX, care a spus: *„Eu sunt tradițiunea."* Dacă papa învață ceva „ex cathedra," lucrul este hotărât în baza principiului infaelibilității papale. [2]) De aci și ușurința Bisericii romano-catolice de a creia noui dogme, cum a fost sub Piu IX în veacul XIX. La protestanți, la care Sfânta Tradiție n'are nici-o valoare, Sfânta Scriptură se interpretează în baza principiului exprimat prin confesiunea Helvetica: *„Scriptura Scripturae interpres ;"* interpretarea Sfintei Scripturi trebue căutată în ea însăși, încât ea singură să-și fie de interpret. Cuvintele Sfintei Scripturi fiind pe deplin clare, pot fi înțelese după principiul lui Zwingli, de orice om. [3]) Prin urmare principiul sinodalității ecumenice, grație căruia în interpretarea Sfintei Scripturi elementele dogmatice sunt în concordanță cu consensul Sfinților Părinți, este menținut de Biserica Ortodoxă și este superior tuturor confesiunilor creștine.

3. *Importanța Omiliei patristice în ceace privește doctrina,* vedem că este destul de mare. Iată de ce Omiliile patristice rămase de la marii Părinți și Dascăli ai Ortodoxiei, ne sunt nu numai o simplă literatură omiletică a trecutului istoric, care ne afirmă existența Omiliei în trecut, dar ne sunt un model clasic de orientare în ceace privește armonizarea adevărului dogmatic cu libertatea predicatorului în ceace privește exegeza omiletică, cu scopul pe care-l urmărește Omilia, și cu forma de elocință în care a fost exprimată Omilia. Acești mari predicatori ai Ortodoxiei, se remarcă deci nu numai prin forma clasică [4]) a expunerii Sfintei Scripturi, ci mai ales prin păstrarea doctrinei ortodoxe, pentru ca rolul pe care-l vom vedea că-l are Omilia să-și poată ajunge obiectivul pe deplin. In ceace privește hotărârea de a păstra doctrina curată, știm doar exilurile pe care le-au suferit

[1]) Macarie. Introducerea în Teologia ortodoxă, traducere de Arhim. Gherasim Timuș, București 1885. p. 490—491.

[2]) I. Mihălcescu op. cit. Sfânta Scriptură și Tradițiunea în Biserica romano-catolică p. 137.

[3]) I. Mihălescu op. cit. Învățătura protestantismului. Sfânta Scriptură. 240—249.

[4]) Joseph Stiglmayr. Kirchenväter und Klassizimus. Freiburg im Breisgau 1913.

marii predicatori ca Sfântul Ioan Chrisostom, alungările din scaunul episcopal ca Sfântul Grigorie de Nisa, persecuţiile neîntrerupte şi exilurile ca Atanasie cel mare şi sfârşitul martiric ca mulţi alţii.

In raportul sinodului de la Calcedon către împăratul, se menţionează că a fost urmată învăţătura sfinţilor Părinţi şi Dascăli ai sfintei Biserici a lui Dumnezeu ca: Atanasie, Ilarie, Vasilie, Grigorie Teologul, Grigorie de Nisa, Ambrosie, Ciril, Ioan de Constantinopol, etc. [3]) Invăţăturile marilor părinţi au fost luate ca dreptare pentru doctrina şi viaţa creştină, pentru care au fost primite şi în canonnele sinoadelor ecumenice. Canunul 2 al sinodului VI ecumenic, în care se vorbeşte de *„frumuseţea cea de bunăcuviinţă a dumnezeeştilor dogme"* şi de *„naşterile ereticeşti mincinocuvântări,"* pe lângă hotărîrile sinoadelor anterioare, se întăresc canoanele lui Atanasie arhiepiscopul Alexandriei, Vasilie arhiepiscopul Kesareii Kapadochiei, Grigorie de Nisis, Grigorie Teologul, Timotei, Teofil şi Kiril ai Alexandriei. Prin urmare învăţătura sfinţilor Părinţi ne impune respectarea ei în materie de doctrină, întrucât această doctrină a fost aprobată de sinoadele ecumenice pentru întreaga Biserică ortodoxă. Ciril al Alexandriei, ne spune că trebue să urmăm doctrina sfinţilor Părinţi, întrucât, *„Ei au explicat doctrina religioasă prin Sfânta Scriptură cu totul corect, fără nici o eroare, fiind luminători în lume."* [1])

Acest principiu a intrat în tradiţia canonică a Bisericii ortodoxe, fiind obligatoriu chiar prin canoanele Bisericii noastre. Astfel în textul canonului 19 al sinodului VI ecumenic, găsim spunându-se că *„...pre norod să înveţe cuvintele evseviei (bunei cinstiri) din Dumnezeiasca Scriptură culegând înţelesurile adevărului şi judecăţile. Şi să nu calce hotarele cele acum puse, sau predarea de la purtătorii de Dumnezeu Părinţi"*... Tălmăcirea acestui canon din Pidalion, ne specifică despre care hotare este vorba în explicarea Sfintei Scripturi, când spune: *„Ci din Dumnezeeştile Scripturi, fără a eşi din hotarele şi dogmele credinţei cele sinodiceşti întărite, sau afară din predarea purtătorilor de Dumnezeu Părinţi"*... Prin urmare această limitare a interpretării Sfintei Scripturi ne este impusă

[3]) Macarie op. cit. Importanţa Invăţăturii Sfinţilor Părinţi şi Dascăli ai Bisericii, p. 494—500.

[1]) Ciril al Alexandriei. Defens ad Anat. 8 tom. II. citat de Macarie op. cit. p. 498.

de tradiţia canonică a Bisericii ortodoxe, restrângându-se însă numai în ceiace priveşte dogmele credinţei, iar încolo lăsându-se libertatea exegezei omiletice care are în vedere în desvoltarea ei rolul pe care-l are Omilia ortodoxă.

In ceiace priveşte ceilalţi scriitori bisericeşti cunoscuţi, ca Origen, Tertulian, Rufin, fericitul Augustin, pot fi luaţi ca normă în interpretarea Sfintei Scripturi în materie de doctrină, însă în chip condiţionat de mărturia Părinţilor bisericeşti, asupra locurilor care ne interesează. Predicatorii interpreţi ai Sfintei Scripturi, având ca exemplu chiar pe Sfântul Ioan Damaschin care ne lasă pe lângă scrierile sale dogmatice un comentariu şi câteva Omilii, ţin seamă în materie de doctrină la interpretarea Sfintei Scripturi, de scrierile lui Ioan Chrisostom, Ciril al Alexandriei, Teodoret al Cirului etc. cum a făcut însuşi Damascen. [1])

Astfel s'a continuat mai departe Omilia, interpretându-se Sfânta Scriptură şi ţinând seamă de doctrina Bisericii. Gravurile de pe frontispiciul Cazaniilor tipărite în româneşte, prin chipurile marilor ierarhi şi predicatori ai Ortodoxiei, ne sunt simboale pentru aprecierea pe care Biserica ortodoxă a făcut-o tălmăcirii Sfintei Scripturi de către aceşti mari ierarhi. Gravura de pe frontispiciul Cazaniei lui Varlaam poartă în primul rând chipul Mântuitorului Christos sus la mijloc, în cele patru colţuri pe cei patru Evangelişti care au redat în scris viaţa, învăţăturile şi minunile Mântuitorului; între Evangelişti chipul sfinţilor Apostoli Petru şi Pavel care au răspândit cu atâta zel Cuvântul lui Dumnezeu, mai jos chipul Sfântului Ioan cel nou şi al cuvioasei Parascheva, care au suferit mucenicia pentru învăţătura creştină, iar între cei doi Evangelişti jos, chipurile sfinţilor Vasilie cel Mare, Ioan Bogoslovul şi Ioan Zlataost, care au răspândit cuvântul Sfintei Scripturi şi l-au tălmăcit păzind credinţa cea curată. [2]) Aceiaşi Cazanie, în altă ediţie poartă chiar deasupra în mijloc, chipul celor trei mari ierarhi, Vasilie, Grigorie şi Ioan, ca un simbol mai vădit de aprecierea Bisericii pentru meritul lor de răspânditori şi tălmăcitori, după dreapta credinţă, a Cuvântului lui Dumnezeu. [3])

4. In ceiace priveşte sensurile în care se interpretează textele Sfintei Scripturi, potrivit tradiţiei celei sănătoase pe care am

---

[1]) V. Ermoni. Saint Jean Damascène. Paris 1904. p. 12.

[2]) Cazania lui Varlaam. Bibliografia românească veche. I. Bianu - N. Hodoş tom. I. p. 136.

[3]) Ibid. p. 137.

observat-o la Sfântul Vasilie cel Mare şi Sfântul Ioan Chrisostom, Biserica ortodoxă a interpretat fiecare text cu interpretarea cuvenită. Biserica ortodoxă nu împărtăşeşte principiul fericitului Augustin, care susţinea că este o superioritate pentru Sfânta Scriptură să aibe mai multe sensuri în acelaş verset biblic şi toate aceste sensuri să se admită ca adevărate.[4]) Această mulţime de sensuri asupra aceluiaş text al Sfintei Scripturi, ar fi adus tocmai nesiguranţa adevărului cuprins în Sfânta Scriptură. Deci textul Sfintei Scripturi a fost interpretat în practica exegezei noastre omiletice, ori literal, ori alegoric, după însuşi felul cuprinsului său. Această practică o aflăm şi în Omiliile patristice şi în Cazaniile întrebuinţate în Biserica noastră ortodoxă-română. Prin urmare predicatorul ţinând seamă în practica exegezei-omiletice a Omiliilor sale asupra Sfintei Scripturi, în primul rând de doctrina Bisericii, are libertatea în ceiace priveşte exegeza-omiletică de a tălmăci pericopa biblică, în vederea realizării scopului, pe care ştim că îl are Cuvântul lui Dumnezeu pentru sufletul omenesc.

VI. Rolul Omiliei

Am văzut că Omilia s'a născut din obligaţia Bisericii de a răspândi şi explica Cuvântul lui Dumnezeu la toată lumea şi de a produce în suflete credinţă, nădejde, iubire creştină şi toate virtuţile creştine. Astfel Omilia călăuzeşte sufletele pregătite către puterea harică a celorlalte Sfinte Taine, după catehumenat şi botezul creştin, pentru complecta lor renaştere, spre întărirea în adevărul şi viaţa creştină, către urmarea lui Christos. Deci rolul Omiliei este destul de important, Omilia fiind mijlocitoarea Cuvântului lui Dumnezeu către sufletul omenesc în vederea realizării unui scop atât de înalt. Acest rol l-a avut şi l-a urmărit Cuvântul lui Dumnezeu prin însăşi rostirea sa de către Mântuitorului Christos în misiunea Sa învăţătoare pe pământ, acelaş rol l-a urmărit Omilia apostolică şi Omilia patristică şi acelaş rol îl urmăreşte şi Omilia de astăzi. Credinţa creştină, morala creştină şi graţia creştină au fost făcute cunoscut poporului de predicatori pe calea Omiliei, justificându-le pe calea tălmăcirii Sfintei Scripturi. Deasemenea constiinţa religioasă, sentimentul religios, voinţa creştină, au fost cultivate şi formate tot pe calea Omiliei, în vederea realizării

[4]) Augustin. De doctrina christiana. III. 27.

acelei conştiinţe ortodoxe depline, care să întregească legătura între sufletul creştin şi Iisus Christos pe calea Cuvântului.

Dacă misiunea creştină a curăţit ceaţa de pe ochii sufletului păgân atrăgându-l către societatea creştină, pentru ca după aceia cateheza să-l iniţieze şi să-l lumineze asupra adevărurilor creştine spre a-l face vrednic de taina sfântului Botez, Omilia are rolul de a restabili complect legătura între creştin şi Evanghelie, între creştin şi sfintele Taine, între creştin şi Christos. Misiunea curăţă sufletul, cateheza luminează sufletul pentru luminarea desăvârşită a tainei sfântului Botez, iar Omilia leagă sufletul cu Christos pe calea deplinei învăţături evanghelice. Acesta a fost idealul Omiliei apostolice,[1]) aceasta a fost idealul Omiliei patristice şi a fost practicat şi de Cazaniile cunoscute în Biserica noastră ortodoxă-română.

Predoslovia Cazaniei de la mănăstirea Dealului (1644), face legătura tocmai cu principiul Sfântului Ioan Chrisostom, pe care îl expunea într'una din Omiliile sale asupra Evangheliei după Matei, asupra rolului tălmăcirii Cuvântului. Această predoslovie ne vorbeşte despre rolul mare pe care-l avea Omilia, ca tălmăcitoare a Sfintei Scripturi asupra sufletului neamului românesc. Menţiunea aceasta din predoslovia Cazaniei, ne este cu atât mai interesantă, cu cât nu numai că face legătura cu rolul mare pe care l-a avut Omilia chrisostomică, dar ne arată şi nevoia sufletească a poporului nostru românesc, de a asculta asemenea tălmăciri, ale Cuvântului lui Dumnezeu. Redăm deci o parte din textul acestei predoslovii, în care ieromonahul Meletie, proegumen al Govorei ne vorbeşte: *„Cădé-se-arâ, cum zice marele Zlatoustu în predosloviele tălcovanie Evangheliei lui Matei, cum să nu rămâne némul omenescu, ave ajutoriulu scripturilor, ce se poată petréce cu minte şi înţelepţéşte fără de ajutoriulu şi fără învăţătura scripturilor cădé-se-arâ să facem şi fără de scriptură acéle ce zicu scripturile şi legile şi se arătăm întru inima noastră légia scrisă şi se avem légé feri şi înţelepciuné feri core ne o au dat Dumnezeu de întru început, că au zidit Dumnezeu pre om şi l-au împodobit cu tot felul de înţelepciune şi l-au făcut foarte înţelept . . . Iară deca vréme ce acel dar de întâiu şi acel bine l-am pierdut cu călcare întru atâta nenaroc, ca să avemu ajutori den scriptură, cu care scriptură ne învăţăm şi*

[1]) Dr. Fr. Probst. Lehre und Gebet in den drei ersten christlichen Jahrhunderten. Tübingen. 1871. Die apostolische Homilie p. 189.

ne ajutorim ca să putem ajunge întra acé destoinicie dentâiu caré o au avut omul cel dentâiul în raiul până nu căzuse, şi pentru acéia au socotit Dumnezeu acestu al doele ajutoriul al scripturilor însă aflat, şi se a dat nouă . . . Alţii iarăşi cetesc scripturile, iară nu înţelegu ce zic, şi se potrivescu, cu celace ţine miiaare în mână, iar dulceaţa mierii nu-l précepă, sau ca unul ce ţine lumină aprinsă în mână şi ochi n'are să vază să îmble nepotignindu-se, şi de aceste fel iată acum nemul nostru mai tot . . . Aciastă văzându noi în vrémé acésté am făcutu acéste căzanie 'préste tot anul ce se zici dumenécele a tot anului" . . . [1])

Pe cât de simplu, pe atât de clar vedem că a expus ieromonahul Meletie, necesitatea şi marele rol al Cazaniilor pentru poporul nostru românesc în veacul al XVII, făcând legătură cu principiul de care se călăuzea şi Sfântul Ioan Chrisostom în desvoltarea Omiliilor Sale. Deasemenea în predoslovia primei tipărituri a Mărgăritarelor lui Chrisostom (1691), logofeţii Şerban şi Radu vorbesc despre efectul pe care-l au cuvintele Sfântului Ioan Chrisostom din Omilii asupra sufletului ascultătorului: *„Nimic aşişderea acest bun şi sfânt părinte şi dascăl (Zlataostu zicem) necunoscut şi nezis nu lasă . . . Drept aceia şi cunoştinţa sufletului fieştăcăruia cum iaste, să atinge şi se împunge. Unde unii ce se pricep într'unele greşit şi căzuţi, după frăgezia omenească, aducându-şi aminte să căiesc şi dupre acelea (de li s'ar mai da şi vreme a le face) se sfiesc. Alţii iarăşi dentr aceste se indireptează şi cele ce n'au ştiut bine a face, facu, şi traiul lor la cale mai bună şi mai plăcută lui Dumnezeu şi oamenilor aş pune să intre . . .* [2])

Prin urmare cuvintele din Mărgăritarele Sfântului Ioan Chrisostom, frământau cu adevărat sufletul poporului nostru după cum ne vorbesc în predoslovie, logofeţii Şerban şi Radu, mustrând conştiinţa şi ducând sufletele la hotărîrea pentru îndreptarea către o viaţă superioară creştină. Omilia a fost întotdeauna după cum vedem, mijlocul cel mai potrivit pentru a valorifica cuprinsul Sfintei Scripturi, în vederea cunoaşterii adevărului creştin şi a vieţii superioare creştine şi deci în vederea stabilirii unei legături mai strânse a sufletului creştin cu Christos.

---

[1]) Bibliografia românească veche. I. Bianu—N. Hodoş Evanghelie învăţătoare 1644 tom. I. p. 145-146.

[2]) Ibid. Mărgăritarele Sfântului Ioan Gură de Aur tom. I p. 320

1. *Instruirea religioasă.* Primul rol al Omiliei a fost de a instrui pe creştini asupra Cuvântului lui Dumnezeu, pentru ca să-i facă să înţeleagă Sfânta Scriptură bine, nu greşit şi să aibe o convingere temeinică cu care să păşească mai departe către viaţa practică creştină. Dintr'o credinţă temeinică nu poate radia decât o viaţă creştină. Biblia, ne spune Sfântul Vasile cel Mare, trebue nu numai cunoscută, dar adânc meditată, întrucât ea este singurul mijloc care dă putinţa omului să cunoască adevărul şi datoria sa de bun creştin [1]). Biblia pentru Sfântul Vasilie, ca şi pentru Sfântul Ioan Chrisostom şi pentru ceilalţi mari predicatori ai Bisericii ortodoxe, este isvorul purtător de Cuvânt al lui Dumnezeu, care prin mijlocul Omiliei se adresează sufletelor creştine în vederea realizării idealului, de adevăr, cale şi viaţă creştină, descoperite pe deplin de Iisus Christos. Biblia este isvorul, cuvântul mijlocitoriul şi sufletul omenesc terenul favorabil al primirii Cuvântului lui Dumezeu, pentru a da roadele aşteptate.

Cuvântul ne este dat nouă de Dumnezeu, spune Sfântul Vasilie, spre a descoperi unul către altul sfaturile inimilor noastre şi pentru împărtăşirea firii a-le face cunoscute fiecare din noi către aproapele său, ca din nişte cămări din ascunsurile inimilor aducându-le la mijloc şi prin grai alcătuind cugetările. *„Când vreodată se va prileji gândul nostru de glas ce se închipueşte prin semnele cuvântului purtându-se deasupra graiului ca într'o corabie, atunci prin vânt trecând, se mută dela cel ce grăieşte către cel ce aude. Şi de va afla alinarea adâncă şi linişte, se aşează adăpostindu-se cuvintele în urechile ascultătorilor acelora ce vor să înveţe, întocmai ca la oarecare limanuri inseninate şi apărate de valuri.“* Acestea sânt cuvintele Sfântului Vasilie, prin care urmăreşte rolul cuvântului de transmiţător al ideii creştine în sufletul celor ce ne ascultă. [2])

Ajuns la sufletul auditorului, Cuvântului lui Dumnezeu tinde a sta de vorbă în primul rând cu facultatea sa de înţelegere, asupra căreia Sfântul Vasilie stăruieşte mai mult, în primul rând în Omiliile sale asupra Psalmilor. [3]) Cuvântul lui Dumnezeu adresându-se judecăţii omeneşti pune în mişcare voinţa, întrucât ra-

---

[1]) Sfântul Vasilie. Epist. II. 3. Patr. gr. tom. XXXII. col. 228-229.

[2]) Sfântul Vasilie. Omilia la versetul biblic *„la seama“*. Traducere din greceşte de Preotul V. G. Alexe. Târgovişte 1912. Şi de D. Medelniceru I. Papazoglu. Bucureşti 1837.

[3]) Sf. Vasile cel Mare Omilia III la Psalmi. 2 Migne Patr. gr. tom. XXXI col 201.

ţiunea noastră proprie este fondul liberului arbitru. [1]) De aceia Dumnezeu ca învăţător desăvârşit al nostru, a dat acest mare precept: *„Fii cu luare aminte la tine însuţi.“* Când Sfântul Vasilie vorbeşte într'una din Omiliile sale, [2]) despre Proverbele din Vechiul Testament, stărueşte asupra cuvintelor: *„Înţeleptul carele ascultă va deveni mai înţelept“* (Proverbe I. 5.), arătând cum şi înţelepţii acestei lumi, vin şi ascultă ca şi acei ce şi-au aflat adevărata înţelepciune în credinţa pentru Christos. Tot omul înţelept, spune Sfântul Vasilie, care ascultă cuvintele acestea va deveni mai înţelept, întrucât' va învăţa mai mult asupra lucrurilor divine şi asupra vieţii pământeşti. [3])

Omiliile lui Origen nu numai că au rolul instructiv religios, dar merg până la a exagera caracterul instructiv al Cuvântului lui Dumnezeu, căzând în extrema intelectualismului religios. Eugène de Faye ne spune cum din auditoriul lui Origen de la biserica din Cesareea, nu ieşea mimenea cu lacrimi pe faţă, ci din contră ducea cu sine în mod regulat impresiunea gravităţii şi a înălţimii abstracte a cuvântului, fără nici-o emoţie. [4]) In privinţa aceasta, Omiliile vestiţilor predicatori din veacul IV creştin, ca Sfântul Ioan Chrisostom şi Sfântul Vasilie cel Mare, de parte de a rămâne la acest rol unilateral al Omiliei, îmbrăţişează cultivarea armonică a sufletului creştinilor, pentru o viaţă deplină creştină.

Sfântul Ioan Chrisostom, a cărui predică pe lângă caracteristica ei de predică reformatoare (chrisostomică), accentuând mai mult moralizarea sufletului, apreciază şi instruirea religioasă. Astfel în una din Omiliile sale, Chrisostom ne vorbeşte despre necesitatea instrucţiei religioase. Graţie necesităţii de a ne instrui asupra adevărurilor religioase, în mod firesc vine şi necesitatea credincioşilor de asculta în jurul amvonului predicile care se rostesc. Singur sufletul plin de atenţie, va putea, spune Chrisostom, ca şi un pământ bogat şi pregătit, să primească şi să fecundeze sămânţa divină. [5]) Da, viaţa creştină se învaţă pe calea Cuvântului lui Dumnezeu, ne spune Sfântul Ioan Chrisostom în Omilia XI la Evanghelia după Matei: *„Ar fi o mare greşală de a crede cineva că viaţa creştină se poate planta în*

---

[1]) Ibid. Exameron VII, 5 Migne tom. XXXI. col. 157-160.
[2]) Ibid. Omilia XII, Migne tom. XXXI, col. 416-417.
[3]) Ibid. Omilia XII, 14.
[4]) Eugène de Faye. Origène. op. cit. p. 114.
[5]) Sfântul Ioan Chrisostom. Omilia IX Geneza. (Exordul.)

noi, fără noi; că ea este în sufletele noastre o germinaţiune spontană, care nu cere dela noi nici cultură şi nici efort; că ea este o ştiinţă pe care Dumnezeu ne-o introduce în inteligenţa noastră, fără studiul nostru. Fără îndoială graţia divină, lumina divină, sunt primele elemente indispensabile ale vieţii creştine, dar noi trebue să-i dăm concursul nostru stăruitor . . . Cuvântul sfânt, în adunările duminicale, s'a săpat în voinţele voastre, prin virtuţile, pietatea, curagiul, eroismul vieţei creştine în aceste caete misterioase ale inimilor voastre... In felul unui şcolar bun, eu văd un creştin tare şi loial." [1]) Prin urmare, Chrisostom este călăuzit în Omiliile sale de principiul că, Cuvântul lui Dumnezeu explicat creştinilor, are un mare rol asupra instruirii lor religioase, fără de care nu se poate atinge obiectivul final, perfecţiunea vieţii creştine. Creştinul nu poate să fie în stare de pasivitate completă în faţa luminii şi graţiei divine, ci trebue să participe şi el cu efortul său sufletesc, pentru a înţelege misterele luminii divine şi a se pregăti deci în vederea primirii graţiei. De aceea creştinii care participă la cultul divin, ori în alte prilejuri când li se tălmăceşte Cuvântul lui Dumnezeu, trebue să asculte cu atenţie ceace li se vorbeşte. In Omiliile asupra Genezei (II. şi VI.), Sfântul Ioan Chrisostom continuă a ne vorbi despre asistenţa activă a creştinilor în timpul predicilor şi a atrage atenţiunea acelor care, fie că asistă la predică neatenţi, fie că lipsesc de la predică. Plângerea Profetului îşi are în totdeauna actualitatea ei dureroasă, spune Chrisostom, când nu vedea biserica plină de credincioşi. „*Ce adâncă este plângerea profetului Isaia care spune: Nu! Acolo unde biserica este goală şi nu este Cuvântul lui Dumnezeu, acolo nu sunt oameni . . . Omul este inteligenţa care se ridică către destinele superioare, a cărui inimă se leagă de ele şi a cărui voinţă se uneşte cu ele.* [2]) Din acest pasagiu vedem cât de aspru mustra Sfântul Ioan Chrisostom pe creştinii, care nu veneau regulat să asculte tălmăcirea Cuvântului lui Dumnezeu. Pentru aceasta se găsea îndreptăţit, să întrebuinţeze chiar mustrarea profetică, a Profetului Isaia.

Fără să putem stărui mai mult asupra rolului instructiv pe care-l are Omilia, înţelegem de la început că în alcătuirea ei şi

---

[1]) Ibid. Omilia XI la Evanghelia după Matei către sfârşit.

[2]) Sfântul Ioan Chrisostom, Omilia I, la Cuvintele. „*Saul necugetând decât la ameninţări . . .*"

în susţinerea ei în amvon, s'a avut în vedere în totdeauna acest rol esenţial al Omiliei. Doar sunt atâtea adevăruri de doctrină, atâtea subiecte cu caracter apologetic în cuprinsul acestor Omilii, care ne arată tocmai acest rol instructiv al Omiliei. Dar după cum am spus, marii predicatori în Omiliile lor nu s'au oprit numai la partea instructivă a Omiliei, ci au căutat să îmbrăţişeze mai departe şi celalte laturi ale sufletului, în vederea realizării obiectivului final pe care-l are Cuvântul lui Dumnezeu.

2. *Cultivarea sentimentului religios.* Explicarea Cuvântului lui Dumnezeu, neoprindu-se numai la idei şi urmărind şi cultivarea sentimentului religios, s'a îndreptat prin graiul marilor predicatori ca şi prin al Divinului Învăţător, Iisus Chrisos, şi către inima omenească. Iubirea lui Dumnezeu şi iubirea de aproapele în spirit creştin, nu se puteau atinge numai prin ideia rece a cuvântului, adresată numai către intelect. Sfântul Ioan Chrisostom vorbeşte dela început de necesitatea unui suflet creştin bine dispus, pentru promovarea şi activarea ideii creştine, pe care o primeşte. In Omiliile sale asupra parabolei semănătoriului, apreciază tocmai această latură a sufletului omenesc. [1]) Deasemenea Sfântul Vasilie cel Mare, în Omiliie sale asupra Psalmilor ne oferă pasagii întregi, prin care se adresează în mod vădit inimii.

Sunt atâtea Omilii şi atâtea locuri în majoritatea Omiliilor sale, prin care vedem că Sfântul Vasilie se adresează şi caută să cultive sentimentul religios prin Omiliile sale [2]). Nu mai vorbim de pateticul Omiliilor sale, care cultiva puterea de emotivitate, a credincioşilor ce-l ascultau. Deaceea s'a observat şi ataşamentul sufletesc al credincioşilor, ascultători ai Omiliilor Sale. Sfântul Ioan Chrisostom în Omiliile sale, la prima Epistolă a Sfântului Apostol Pavel către Corinteni, face o adevărată apologie a iubirii şi milii creştine, punându-le ca şi Pavel, mai presus de toate virtuţile creştine: *„Iubirea creştină este ca şi o albină lucrătoare, care strânge de peste tot ceace este bun şi-l rânduieşte în sufletul celui ce iubeşte... Ea transformă natura lucrurilor; ea uşurează sarcinile grele şi le face suportabile; ea ne face să aflăm virtutea mai uşoară de realizat şi să socotim viţiul mai amar ca orice... Lacrimile şi tristeţea*

---

[1]) Ibid Omiliile XLIV şi XLV la Evanghelia după Matei.

[2]) Sfântul Vasile cel Mare. Omilia la Psalmul 48. Migne Patr. gr. XXIX. col. 346. Omilia la Psalmul 14. Ibid col. 356; Omilia la Psalmul 114. Ibid col. 485; Omilia la Psalmul 32. Ibid col. 325 328.

iubirii creştine sunt mai dulci chiar decât râsul şi bucuria. Cei care râd nu vor putea nici odată încerca sentimentele înalte ale acelor care plâng pentru prietenii lor. Dacă voi vă îndoiţi, încercaţi de faceţi să dispară lacrimile lor . . . [1])

Deasemenea Omiliile Sfântului Grigorie de Nazians, al cărui stil era plin de poezie, sunt apreciate foarte mult în ceace priveşte această cultivare a afectivităţii religioase a creştinilor [2]). Cuvintele Sfântului Ioan Chrisostom pentru iubirea lui Dumnezeu, când le citim astăzi, ne fac să le socotim mai mult imne religioase, decât Omilii în care se instruia poporul. Astfel la Omilia asupra Psalmului 41, Chrisostom ne vorbeşte despre iubirea lui Dumnezeu şi despre faptul cum toate ne îndeamnă să-l iubim pe Dumnezeu: *„Din trei isvoare diferite isvoreşte iubirea în inimile noastre. Noi iubim când frumuseţea se arată. Noi iubim când iubirea ne îmbrăţişează. Noi iubim când devotarea şi binefncerile se revarsă asupra noastră. Noi iubim când frumuseţea se arată. Această putere de fascinare pe care o are asupra noastră frumuseţea va rămânea cel mai primejdios pericol, cauza dramelor şi a peripeţiilor de care existenţa noastră ar putea să fie plină. Dar atunci, cum nu s'ar putea să iubească omul pe Dumnezeu? Pentru ce să nu iubească cineva frumuseţea însăşi? Frumuseţea vie, eternă, infinită? In cer această frumuseţă ţine pe ingeri în stări de extaz, care nu se pot exprima. Şi când această frumuseţe s'a reflectat în corp, când a apărut ca cel mai frumos copil al omenirii, pământul întreg s'a simţit cuprins de o iubire nesfârşită. Ea a crescul sub pasul pe care Dumnezeu a făcut pe om, din această frumuseţe necreiată, devenită frumuseţă omenească şi se deschise lui...“* [3]) Din acest extras al Omiliei lui Chrisostom, înţelegem cât de mult aprecia Chrisostom cultivarea sentimentului religios al creştinilor, deopotrivă prin fondul expus, ca şi prin forma în care exprima Omiliile sale. Iubirea de Dumnezeu, o socotea Chrisostom ca sprijin suprem al creştinului în vreme de durere [4]), iubirea faţă de Dumnezeu era socotită de el, ca cel mai potrivit fruct al iubirii lui Dumnezeu faţă de om [5]).

---

[1]) Sfântul Ioan Chrisostom Omilia XXXII. la Epistola I. către Corinteni 5–6.
[2]) C. Krieg. op. cit. p. 40.
[3]) Sfântul Ioan Chrisostom. Omilia la Psalmul 41.
[4]) Ibid Omilia X. la Epistola către Romani.
[5]) Ibid. Omilia la Psalmul 41.

Deasemenea în Omilia XXXIV la aceiaş Epistolă către Corinteni, continua această apologie a iubirii creştine, pe care o aşează mai pre sus decât toate celelalte, prin puterea ei de-a schimba întreaga viaţă creştină. Astfel cultivarea inimii creştine, a fost una din preocupările esenţiale ale Omiliei, aşa cum şi-a păstrat principiul până astăzi, potrivit exemplului Divinului Învăţător.

3. *Cultivarea voinţei religioase.* Sfântul Ioan Chrisostom este cel dintâi dintre marii predicatori, care ne ilustrează prin Omiliile sale, principiul că întreaga instrucţie religioasă a Omiliei trebue să ducă la virtute. Instruirea religioasă şi cultivarea sentimentului religios după Chrisostom, aveau unicul obiectiv, virtutea, toate fiind la olaltă în cadrul şcoalei creştine a virtuţii. Mântuitorul Christos impunea discipolilor Săi rânduelile Sale şi legile Sale, pentru ca ei să urmeze cu propria convingere la rândul lor aceste sfaturi cu toţi oamenii de pe pământ, ne spune Sfântul Ioan Chrisostom într'una din Omiliile sale [1]). Chiar un singur om ajunge, dacă lucrează cu zel, afirma Sfântul Ioan Chrisostom, de-a reforma viaţa unui întreg popor: „Αρκεῖ εἷς ἄντρωπος ζήλῳ πεπυρωμένος ὁλόκληρον διορθώσασθαι δῆμον" Potrivit acestui principiu, Omiliile lui Chrisostom regulat tratau teme de morală creştină. Luxul, bogăţia, camăta, sărăcia, sclavia, fecioria, căsătoria, familia creştină, curăţenia moravurilor, teatrul, circurile, cu toate petrecerile vieţii păgâne, formau obicinuitele teme în Omiliile lui Chrisostom, cu aplicarea lor la viaţa creştină, când explica diferitele pasagii din Sfânta Scriptură.

Învăţământul trebue întotdeauna să fie urmat de virtute, spunea Sfântul Ioan Chrisostom în Omilia sa, asupra Faptelor Apostolilor. Virtutea poate să fie împlinită de creştin, virtutea este necesară sufletului şi este nobilă şi strălucitoare prin esenţa ei. Virtutea este o pregătire pentru viitorul creştinului şi este necesară fericirii lui. *„Fericirea nu este de pe pământ, spune Sfântul Ioan Chrisostom, fericirea vine de la virtute. Cu răsplata supranaturală a virtuţii, bunurile pământeşti ne sunt date ca o creştere a celei dintâi. Nu, fericirea nu este pe pământ, căci niciodată pe pământ nu ne putem bucura de toate bunurile în acelaş timp . . . Pretutindeni, în Sfânta Scriptură ne sunt făgăduite două feluri de bunuri, daca primele sunt sufle-*

[1]) Ibid Omilia I. Despre statui.

teşti, cele din urmă sunt pământeşti şi ne mulţumesc numai viaţa prezentă . . . " [1])

Sfântul Vasilie da o deosebită atenţiune disciplinării voinţei omeneşti, stabilind ca şi Sfântul Ioan Chrisostom, principii asupra combaterii viţiilor trupului, viţiilor sufletului, asupra săvârşirii virtuţilor morale şi asupra întregii practici morale a vieţii creştine. Deaceea, atât din extrasele Omiliilor Sfântului Vasilie ca şi din Omiliile Sfântului Ioan Chrisostom, s'au alcătuit tratate de morală creştină, fiind luaţi ca moralişti creştini model. [2])

4. *Perfecţiunea creştină.* Omilia cultivând pe rând facultăţile sufleteşti, nu pierde din vedere cultivarea ansamblului lor, tinzând către perfecţiunea armonică a tuturor facultăţilor sufleteşti, în vederea perfecţiunii vieţii creştine. Deacea dacă analizăm o Omilie, nu vom găsi în desvoltarea ei adresându-se numai către intelect, numai către sentiment, ori numai către voinţă, ci vizându-le pe rând şi pe toate la olaltă, se adresează sufletului întreg. Dacă cateheza pregătea sufletele luminându-le pentru primirea graţiei divine a Tainei Sfântului Botez, Omilia continuă mai departe pregătirea sufletului pentru graţia sfinţitoare a celorlalte Taine, pe care creştinul le repetă în viaţa sa. Astfel Sfântul Ioan Chrisostom în tratarea pericopelor evanghelice în legătură cu Sfintele Taine, ca şi în împrejurările când creştinii se pregăteau pentru mărturisire sau împărtăşire, [3]) le rostea Omilii prin care îi pregătea în vederea primirii graţiei sfinţitoare. Asemenea au făcut şi ceilalţi mari predicatori.

Conştiinţa creştină, deasemenea este vizată de Omilie, ca aceea care este în legătură cu aplicarea celor înţelese asupra vieţii. Acest judecător interior al sufletului omenesc, a fost de atâtea ori mustrat de marii predicatori pe calea Omiliei. Deaceea de cele mai multe ori, marii predicatori au fost numiţi şi directori de conştiinţe, tocmai prin această acţiune a Omiliilor asupra conştiinţelor. Astfel în Omiliile lui Chrisostom ca şi în Omiliile Sfântului Vasilie, găsim însemnate pasagii, în care vedem că

---

[1]) Ibid. Omilia la Psalmul 128.

[2]) Les moralistes chrétiens. (Textes et Commentaires) Saint Basile evêque de Cesarée par l'abbée Jean Rivière. Docteur en Théologie. Professeur à l'Universitè de Strasbourg. Paris 1925.

Saint Jean Chrysostome (Les moralistes chrétiens; textes et commentaires) par Ph. E Legrand. Professeur à la Faculté des Lettres de Lyon. Correspondent de l'Institut. Paris, 1924.

[3]) Sfântul Ioan Chrisostom. Omilia LXXIV şi LXXV, la Evanghelia după Ioan.

tocmai această conştiinţă creştină, este pusă pe primul plan. În Omilia asupra Psalmului III, Sfântul Vasilie vorbind despre textul *„Falşi şi mincinoşi sunt fii oamenilor"*, îl tălmăceşte, vizând conştiinţa auditorului său: *„Pentru ce falşi? Pentru ce mincinoşi? Şi unde se descopere mai ales minciuna? In balanţele înşelătoare, spune el. Despre care balanţă este vorba? Sfânta Scriptură ne spune că în fiecare din noi, în locul cel mai adânc al fiinţei noastre, este un fel de balanţă aşezată de Creiatorul nostru, prin mijlocul căreia noi putem să discernem natura lucrurilor. Tie creştine, îţi este datoria înainte de-a aprecia propriul tău tribunal, de a cântări exact ceace este mai avantajos pentru tine, fie de-a alege plăcerea unui moment şi prin aceasta de a primi singur moartea eternă, fie de a prefera pedeapsa, care se leagă de virtutea de a cumpăra preţul acestor daruri fără de sfârşit. Oamenii sunt aşa dar mincinoşi, atunci când falşifică ei judecata morală... Mie îmi aparţine prezentul spune cineva, cine poate să ştie viitorul? Tu cântăreşti rău, căci tu preferi răul binelui, falşul adevărului, lucrul trecător veciniciei, plăcerea trecătoare fericirii fără măsuri şi fără sfârşit."*[1]) Acesta este un exemplu de felul cum făcea apel Sfântul Vasilie la conştiinţa creştină a fiecăruia, faţă de viaţa pe care o ducea şi în legătură cu datoriile creştineşti pe care le cunoştea.

Omilia nu numai că trezeşte conştiinţa, dar face apel creştinului de a o întreţine cu lumina Evangheliei, pentru a fi călăuzitorul drept al vieţii sale creştine.

Păcatul,[2]) *cunoaşterea de sine,*[3]) *reforma de sine*[4]), *conversiunea creştină complectă,* în vederea perfecţiunii creştine, deasemenea sunt liniile esenţiale pe care le-a parcurs şi are obligaţia de a le parcurge şi astăzi în sufletele creştine Omilia. Ca nişte adevăraţi psihologi, Sfântul Vasilie, Sfântul Grigorie de Nisa şi Sfântul Ioan Chrisostom, explică în Omiliile lor, păcatul cu natura lui şi cu remediile care-l pot înlătura. Cunoaşterea de sine care prezintă atâtea greutăţi şi este aşa de necesară, formează una din preocupările efective al Omiliei pentru creştini.

---

[1]) Sfântul Vasilie cel Mare. Omilia la Psalmul CXI. Migne tom. XXIX. col. 477—480.

[2]) Sfântul Ioan Chrisostom. Omilia IX, XXVII, XXVIII şi LXIII la Matei; Omilia XI la I Corinteni, Omilia VI la II Corinteni.

[3]) Sfântul Vasilie. Omilia III Migne. tom. XXXI. col. 197—218;

[4]) Ibid. Omilia XIII. 7. col. 440.

Lupta pe care o duce creştinul cu sine însuşi între ispită şi victoria sufletească finală, o aflăm deasemenea descrisă în Omiliile marilor predicatori. Omiliile patristice ca şi Cazaniile, ne oferă cele mai alese pagini de psihologie religioasă, în contactul ce urma să se facă între Cuvântul lui Dumnezeu şi suflet. Descrierea acestor stări sufleteşti şi vizarea personală a fiecăruia dintre creştinii auditori, era întrebuinţată, după cum putem vedea la Sfântul Vasilie ca şi la Sfântul Ioan Chrisostom în Omiliile rostite. *„Când vei înceta tu de-a te murdări şi a te îngreuna cu trupul? Lăsa-vei tu sufletul tău să piară de slăbiciune, fără să ţii socoteala de învăţăturile mântuitoare şi de viaţă, ale lui Christos? Oare uiţi tu că într'o bătălie, ajutorul dat unuia dintre adversari este spre pierderea celuilalt? Pe dată ce acel ce se aliază cu trupul cărnii, lucrează împotriva sufletului şi cel ce se rânduieşte de partea sufletului învinge corpul şi sclavia . . .* [1]) *Şi dăruindu-te corpului, ia seama de a înlocui în tine ceace este mai rău. Intr'o balanţă dacă tu încarci un taler, tu-l faci pe celălalt mai uşor. Astfel este şi cu sufletul şi cu corpul: Intâietatea unuia aduce cu sine în mod sigur scăderea celuilalt . . . Trebuie să mori păcatului, să fi crucificat cu Christos, să duci toată iubirea lui către Mântuitorul. Totul este greu! Ce este oare uşor în rândul lucrurilor bune?"* [2]) Ceva mai mult, Sfântul Vasilie pătrunde pe calea Cuvântului şi în lumea psihologică religioasă a tinerilor, cărora tot pe calea Omiliilor le vorbeşte de turburările vieţii şi de lupta crescândă pentru victoria deplinei lor renaşteri. [3])

Omiliile Sfântului Ioan Chrisostom, pe care le ştim că sunt mai mult moralizatoare, tocmai acest punct al transformării vieţii, îl vizează. *Conversiunea creştină,* formează în multe din Omiliile sale subiectul său plăcut, întrucât conversiunea integrală a sufletului creştin este obiectivul de seamă al Cuvântului predicatorului, care trebue să pregătească terenul în vederea primirii graţiei sfinţitoare. In Omiliile sale, [4]) ca şi în Omiliile Sfântului Vasilie [5]) ca şi în cuvintele Sfântului Grigorie de Nisa, vedem vorbindu-se

[1]) Ibid. Omilia I. 9. Migne tom. XXXI. col. 180.
[2]) Ibid. Omilia III. 3. col. 204—205.
[3]) Ibid. Omilia la Psalmi I. 1, 5. Migne. tom. XXIX col. 221 şi 224-225.
[4]) Sfântul Ioan Chrisostom. Omilia LXVII. la Evang. Matei. Omilia XI la Epistola către Romani; Omilia XXII la Epist. II. Corinteni; Omilia X la Epist. Tesaloniceni;
[5]) Sfântul Vasilie. Omilia la Psalmi I. 8. Migne tom. XXIX col. 224 225.

despre necesitatea convertirii, despre hotărîrea creştinului de a nu amâna conversiunea de astăzi pe mâine şi despre modalităţile de a se săvârşi convertirea. In Omiliile lui Chrisostom despre penitenţă, [1]) vedem descriindu-se stările sufleteşti ale creştinului, ca trepte ale scării ce urcă către conversiune. Deasemenea în Omiliile asupra Epistolelor Sfântului apostol Pavel către Romani, potrivit textelor biblice, Chrisostom ne ilustrează convertirea cu urmările ei bune. In tratatul asupra căderii lui Teodor, Chrisostom deasemenea desvoltă obiecţiunile şi pretextele pe care le aduc cei mai mulţi, care amână momentul conversiunei.

Sfinţenia vieţii, prin întâlnirea pregătirii noastre sufleteşti cu graţia sfinţitoare, deasemenea a format tema celor mai multe Omilii ale Sfântului Ioan Chrisostom, ca şi ale celorlalţi mari predicatori. Prin urmare perfecţiunea vieţii creştine sub toate raporturile, a format ultimul obiectiv al Omiliei. De aceea, potrivit acestui scop atât de înalt pe care l'a urmărit Cuvântul lui Dumnezeu, Omilia şi-a îndeplinit rolul cu succes pe căile arătate. Pentru aceasta Omilia a însoţit nu numai cultul divin în amvonul Bisericii, dar şi alte împrejurări însemnate din viaţa poporului. De aceea avem aşa zisele Omilii ocazionale, sau după termenii obişnuiţi ai Omileticii, Omiliile parenetice. [2]) Potrivit rolului pe care l-a urmărit Omilia, ea a putut deveni, Omilie dogmatică, Omilie morală-ascetică, Omilie liturgică, Omilie pastorală şi Omilie parenetică.

Prin urmare Omilia, are acel rol însemnat de a face complecta legătură între sufletul omenesc şi Mântuitorul Christos, pe calea tălmăcirii populare, a Cuvântului lui Dumnezeu, pentru a imprima adânc în sufletul creştinului, adevărul creştin, dragostea creştină, virtutea creştină şi a-l face pe deplin capabil de graţia sfinţitoare pe care i-o administrează Biserica.

---

[1]) Sfântul Ioan Chrisostom. Omilia I. Despre Penitenţă (sfârşit); Omilia II Ibid. (la început).

[2]) Ibid. 21 Omilii despre Statui, Migne tom. XLIX. col. 15—222. Despre Eutropiu. tom. LII 391—414; La hirotonia de preot. tom. XLVIII. col 693-700; La plecarea în exil LII. col. 427—430: La înapoierea din exil LII. col. 441 448.

Concluzia.

O scurtă privire retrospectivă asupra Omiliei, în ceace priveşte fondul ei, ne evidenţiază lucruri deosebit de importante în legătură cu actuala problemă a predicii biblice şi deci şi cu aşa zisa în termeni importaţi, „evanghelizarea ortodoxă", a masei poporului.

Ortodoxismul este continuatorul tradiţiei apostolice, în ceace priveşte propoveduira şi tălmăcirea Evangheliei, pe înţelesul poporului. Biserică ortodoxă n'a fost Biserică fără Scriptură, cum afirmau catechismele eterodoxe din apus, prin care se defăima credinţa noastră, ci din contră a fost Biserica, care a ţinut deschisă Evanghelia poporului şi i-a tâlcuit-o, după cum ne afirmă istoria Omiliei ortodoxe, remarcată şi de teologii apuseni. Şi aceasta nu se poate încadra excluziv numai în perioada patristică, căci doar canoanele Sinoadelor ecumenice pe care se sprijineşte orientarea administrării învăţăturii din partea Bisericii, obligă continuarea şi respectarea întru totul şi pe mai departe a tradiţiei apostolice şi patristice, de a se propovedui şi explica Cuvântul lui Dumnezeu. Principiul superior după care s'a călăuzit întotdeauna Ortodoxismul, nu trebue să se confunde cu imprejurările istorice care au apăsat asupra Bisericii ortodoxe şi au silit-o să stagneze uneori în mersul ei pe acest teren. Dovadă, că Biserica ortodoxă n'a mai avut nevoie de Conciliul Tridentin, pentru a impune predica biblică clerului pentru popor.

Omilia ortodoxă şi-a construit existenţa pe fondul biblic al Sfintei Scripturi, de la Geneză până la Apocalips, făcându-l cunoscut poporului, pe calea exegezei omiletice, tinzându-se pe de o parte la popularizarea Cuvântului lui Dumnezeu, iar pe de alta la împlinirea scopului pentru care s'a revelat Cuvântul lui Dumnezeu omenirii. Practica exegezei omiletice, ne arată că respectarea doctrinei n'a contribuit la micşorarea avântului de a se răspândi şi explica Sfânta Scriptură, ci din contră ne-a dat cele mai frumoase pagini de literatură omiletică, a căror frumuseţe au admirat-o şi predicatorii celorlalte confesiuni creştine din apus.

Predicatori ca Bossuet, Massillon şi Bourdaloue din apus,

cu tot geniul lor literar, au apreciat îndeajuns aceste Omilii, remarcând în special fondul lor biblic. De aceea însemnătatea Omiliei ortodoxe s'a remarcat întotdeauna, în afară chiar de frumuseţea formei, tocmai prin acest fond evanghelic, care se poate încadra oricând în forma corespunzătoare timpului, locului, mediului, gradului de cultură şi a tuturor circumstanţelor în care s'ar afla auditorul. Iată de ce Samuil Micu Clain, nu se putea despărţi nici la Roma, nici la Viena, de Omiliile unui Atanasie, Vasilie, Chrisostom, pe care le-a tradus în cea mai mare parte, în ciuda acelor ce-l socoteau, cum relevă D-l N. Jorga în Istoria Bisericii româneşti, „un om de nimica", întrucât erea răspânditor de idei schismatice şi duşman al Sfintei Uniri, pentru care era pârât la Gran. Ce păcat că aceste traduceri manuscrise ale lui Clain, pe care le-a alcătuit spre a le împărtăşi şi altor suflete pe calea tiparului, stau şi astăzi tot ca manuscrise în biblioteca Episcopiei greco-catolice din Oradea, fără să se poată bucura de atenţiunea tiparului! Cazania lui Varlaam şi acum se poate folosi stilizată, pentru masa poporului nostru.

Rolul pe care l-a urmărit Omilia, ne evidenţiază încă odată mai mult, nota specifică de fond a predicii, faţă de o cuvântare din lumea oratorilor profani. De aceea se şi explică denumirea distinctă a „Omileticii", ca studiu distinct care tratează despre „Omilie", întrucât nu este nici simplă „Retorică", nici numai „Retorică creştină", — ci „Omiletică", tocmai prin partea de fond evanghelic a cuvântărilor ei.

In avântul nostru actual, de a răspândi şi tălmăci Cuvântul lui Dumnezeu poporului, pregătindu-l chiar pentru a-i încredinţa Sfânta Scriptură în mână, nu suntem decât continuatori în mod justificat ai tradiţiei canonice a Omiliei ortodoxe, din trecutul Bisericii noastre. Prin urmare cunoaşterea trecutului Omiliei, nu ne poate decât mai mult înviora şi mai ales orienta, în purtarea cu vrednice şi pe mai departe a misiunii noastre, de propoveduitori şi tălmăcitori ai Cuvântului lui Dumnezeu.

Bibliografie.

Achelis. Praktische Theologie. Tübingen 1919.

Alexe V. Preot şi *D. Medelniceru I. Papazoglu.* Omilia Sfântului Vasilie cel Mare la preceptul biblic „la seama". Traducere din greceşte. — Bucureşti 1837.

Allard. P. Saint Basile. Paris 1903.

Dr. Bardenhewer Otto. Dr der Theologie und der Philosophie. Professor der Theologie an der Universität München. Geschichte der Altkirchlichen Literatur. Band I—IV. Freiburg in Breisgau 1913.

Dr. Bardenhewer Otto. Patrologie. Freiburg in Breisgau 1901.

Baur. Chr. S. Jean Chrysostome. Louvain 1907.

Bianu I.—N. Hodoş. Bibliografia românească veche. Bucureşti, Tom. I. 1903. Tom. II. 1910.

Biblioteca Academiei române. Secţia manuscriselor şi cărţilor vechi. Omilii traduse din limba greacă şi Cazaniile.

Cavallera F. Saint Athanase. Paris 1908.

Dr. Comşa Gh. Istoria Predicii la Români. Bucureşti 1921.

Donders A. Der heilige Kirchenlehrer Gregor von Nazians als Homilet. Münster 1909.

Mgr. Doublet. Les richesses oratoires de S. Jean Chrysostome réunies et disposées pour la prédication. Tom. I—II. Paris 1902.

Enăceanu Gh. Patristica. Bucureşti 1879.

Ermoni V. Professeur au sclolastiscat des Lazarites. Saint Jean Damascène. Paris 1904.

De Faye Eugène. Origène, sa vie, son ouevre, sa pensée. Paris 1923.

De Faye Eugène. Clement d'Alexandrie. Paris 1906.

Gaster M. Chrestomatie română. Texte tipărite şi manuscrise (sec. XVI—XIX) dialectale şi populare. Leipzig-Bucureşti. 1891. vol. I. texte 1550—1710. II. texte 1710—1830.

Iorga N. Istoria Bisericii româneşti şi a vieţii religioase a Românilor. Vălenii de Munte. vol. I. 1908. vol. II. 1909.

Iorga N. Cărţi reprezentative în viaţa omenirii. Bucureşti 1924.

Dr. Krieg. Cornelius-weiland Professor an der Universität Freiburg in Breisgau. Homiletik oder Wissenschaft von der Verkündigung des Gotteswortes. Aus dem Nachlass des Verfassers ergänzt und herausgegeben von Dr. Joseph Ries. Freiburg in Breisgau 1915.

Legrand E. Ph. Professeur a la Faculté des Lettres de Lyon. Correspondent de l'Institut. Saint Jean Chrysostome. Paris 1924.

Longhaye P. de la Compagnie de Jésus. La prédication. Grands maitres et grandes lois. Paris 1927.

Lutz Joseph. Chrysostomus und die übrigen berühmten Kirchlicher Redner alter und neuer Zeit. Tübingen 1839.

Macarie. Introducerea în Teologia ortodoxă. Traducere de Arhim. Gherasim Timuş. Bucureşti 1882.

Meridier L. Grégoire de Nysse. Paris 1908.

Migne. Patrologiae Cursus completus seu biblioteca universalis, integra, uniformis, commoda, oeconomica Omnium ss. patrum, doctorum scripturumque ecclesiasticorum. Parisiis 1886.

Mihălcescu I. Compendiu de simbolică. Bucureşti 1902.

Monceaux Paul. Saint Cyprien. Paris 1914.

Noul Testament al Sfintelor Scripturi.

Papazoglu Medelnicerul. Eloquenţa bisericească sau cuvinte ale celor dintru Sfinţi, Atanasie cel Mare, Vasilie cel Mare şi Ioan Gură de Aur. Bucureşti 1837.

Pidalionul, Traducere făcută de Mitropolitul *Veniamin Costache* la Neamţu 1844 şi corectată de Protosinghelul Neofit Scriban.

Dr. Popescu-Mălăeşti I. Cursul de ermineutică biblică. Facultatea de Teologie din Bucureşti 1928.

Popovici Eusebiu, Profesor la Facultatea Teologică din Cernăuţi. Istoria bisericească universală. Traducere de *Atanasie Mironescu* fost Mitropolit-Primat. Bucureşti 1927.

Dr. Probst F. Lehre und Gebet. Tübingen 1871.

Rivière Jean Abbé. Docteur en Théologie Professeur a L'Université de Strasbourg. Saint Basile évêque de Cesarée. Paris 1925.

Scriban I. Arhimandrit. Manual de ermineutică biblică. Bucureşti 1922.

Stiglmayer Josephe. Kirchenväter und Klassizismus. Freiburg in Breisgau 1913.

Stoffels. Die mystische Theologie Makarius des Ägyptus. Bonn 1908.

Tixeront J. Histoire des Dogmes dans l'antiquité chrètienne. tome I—III. Paris 1927.

Vechiul Testament al Sfintelor Scripturi.

Cuprinsul

Pagina

Cuvânt înainte 3
Introducere 5

I. Geneza Omiliei

1. Iisus Christos este întemeietorul Omiliei 10
2. Sfinţii Apostoli continuă mai departe această Omilie . 13
3. Denumirea Omiliei 14
5. Precizarea noţiunii Omiliei după Sfânta Scriptură . . . 15

II. Desvoltarea Omiliei

A) **Omilia apostolică** 17

B) **Omilia Părinţilor apostolici şi a veacului II creştin.**

1. Clement Romanul 19
2. Ignatie. 2. Artistide din Atena, 3. Teofil al Antiohiei . . 20

C) **Omilia în veacul al treilea creştin.**

a) *Alexandrinii.*

1. Clement Alexandrinul 21
2. Origen 22

b) *Sirienii şi Palestinienii*

1. Dorotei al Antiohiei, 2. Pamfiliu din Cezareia, 3. Lucian al Antiohiei 24
4. Grigorie Taumaturgul 25

c) *Apusenii.*

1. Ciprian 25
2. Lactanţiu, 3. Ipolit 26

D) **Omilia de la începutul veacului al patrulea creştin până către sfârşitul veacului al cincilea.**

a) *Alexandrinii.*

1. Alexandru al Alexandriei 27
2. Atanasie cel Mare. 3. Macarie Egipteanul 28
4. Ciril al Alexandriei 29

b) *Capadocienii.*

1. Vasilie cel Mare 29
2. Grigorie de Nazians 32
3. Grigorie de Nisa 34

d) *Apusenii.*

1. Eustatie al Antiohiei 2. Ciril al Jerusalimului 35
3. Teodor din Tars. 4. Teodor din Mopsuestia 36
5. Ioan Chrisostom 37

Pagina

6. Teodoret 42

d) *Apusenii*

1. Ambrosie 43
2. Ieronim 44
3. Fericitul Augustin 45

E. Omilia după perioada patristică 46

Omilia în Biserica ortodoxă-română 48

III. Fondul biblic al Omiliei 55

IV. Exegeza omiletică a Sfintei Scripturi . . . 59

A) Exegezea omiletică în şcoala alexandrină:

1. Origen 61
2. Clement Alexandrinul 63
3. Influenţa şcoalei alexandrine 66

B) Exegeza omiletică a şcoalei din Antiohia 67

Diodor din Tars 68
Teodor din Mopsuestia 68
Sfântul Ioan Chrisostom 69

C) Exegeza omiletică intermediară celor două şcoale . . . 71

D) Norma Bisericii ortodoxe pentru exegeza omiletică . . . 74

1 Superioritatea faţă de celelalte confesiuni 74
2. Principiul sinodalităţii ecumenice în materie de doctrină . 75
3. Importanţa Omiliei patristice în ceace priveşte doctrina . 76
4. Sensurile diferite în exegeza omiletică 78

V. Rolul Omiliei 79

1. Instruirea religioasă 82
2. Cultivarea sentimentului religios 85
3. Cultivarea voinţei religioase 87
4. Perfecţiunea vieţii creştine 88

Concluzia 93
Bibliografia 95